

ДОПОВІДЬ ЄКРН ЩОДО УКРАЇНИ

(Шостий цикл моніторингу)

Ухвалено 30 червня 2026 р.

Опубліковано 21 жовтня 2026 р.

Будь ласка, зверніть увагу, що цей документ є перекладом. У разі виникнення сумнівів, слід звертатися до оригінальної версії англійською й французькою мовами.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПОПЕРЕДНІ ЗАУВАЖЕННЯ.....	5
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	9
I. РІВНІСТЬ НА ПРАКТИЦІ ТА ДОСТУП ДО ПРАВ.....	9
A. ОРГАНИ З ПИТАНЬ РІВНОСТІ	9
B. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА.....	11
C. МІГРАНТИ БЕЗ НАЛЕЖНОГО ПРАВОВОГО СТАТУСУ.....	13
D. РІВНІСТЬ ЛГБТІ	14
II. МОВА ВОРОЖНЕЧІ ТА НАСИЛЬСТВО НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ.....	18
A. МОВА ВОРОЖНЕЧІ	18
B. НАСИЛЬСТВО НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ.....	22
III. ІНТЕГРАЦІЯ ТА ІНКЛЮЗІЯ	26
A. МІГРАНТИ.....	26
B. РОМИ.....	29
IV. ОСОБЛИВІ ПИТАННЯ УКРАЇНИ.....	33
A. АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО	33
B. ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ РАСИЗМУ Й НЕТЕРПИМОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ, ДЕРЖАВНІЙ ПРИКОРДОННІЙ СЛУЖБІ ТА ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	33
C. ПИТАННЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ОКРЕМИХ РЕЛІГІЙНИХ ГРУП У КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСИВНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ	36
ПРОМІЖНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ КОНТРОЛЮ.....	38
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДАЦІЙ	39
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ.....	42
ДОДАТОК	46

ПЕРЕДМОВА

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН), створена Радою Європи, є незалежним контрольним органом у сфері прав людини, який спеціалізується на питаннях протидії расизму, дискримінації (за ознаками «раси», етнічного/національного походження, кольору шкіри, громадянства, релігії, мови, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності), ксенофобії, антисемітизму та нетерпимості. Вона складається з незалежних та неупереджених членів, яких призначають з огляду на їхній моральний авторитет та визнаний досвід у розгляді питань, пов'язаних із расизмом, ксенофобією, антисемітизмом та нетерпимістю.

У межах своєї статутної діяльності ЄКРН проводить покраїнну моніторингову роботу, яка включає аналіз ситуації в кожній із держав-членів Ради Європи щодо расизму та нетерпимості, та робить пропозиції й рекомендації про способи вирішення виявлених проблем.

Покраїнний моніторинг ЄКРН стосується всіх держав-членів на рівній основі. Робота проходить 5-річними циклами. Доповіді першого циклу було завершено наприкінці 1998 року, доповіді другого - наприкінці 2002-го, третього - наприкінці 2007-го, четвертого - на початку 2014-го, а п'ятого - наприкінці 2019 року. Робота над складанням доповідей шостого циклу почалася наприкінці 2018 року.

Методи роботи з підготовки доповідей включають аналіз документів, відвідування відповідної країни, а потім конфіденційний діалог із національними органами влади.

Доповіді ЄКРН не є результатом розслідування або свідчень. Вони є аналізом, який ґрунтується на інформації, зібраній із різних джерел. Дослідження документів ґрунтуються на великій кількості національних та міжнародних письмових джерел. Відвідування країни дає можливість провести зустрічі з безпосередньо причетними сторонами (як на урядовому, так і на неурядовому рівнях) з метою збору докладної інформації. Процес конфіденційного діалогу з національними органами влади дозволяє їм подавати, якщо вони вважатимуть це за необхідне, зауваження щодо проекту доповіді, з метою виправлення будь-яких фактичних помилок, які може містити доповідь. Наприкінці діалогу національні органи влади можуть, якщо забажають, вимагати, щоб їхні думки були включені як додаток до остаточної доповіді ЄКРН.

У доповідях шостого циклу про кожну країну увага зосереджується на трьох спільних для всіх держав-членів питаннях: (1) рівність на практиці та доступ до прав, (2) мова ворожнечі та насильство на ґрунті ненависті, (3) інтеграція та інклюзія; а також інші питання, особливі для кожної країни.

У межах шостого циклу знову вимагається першочергове виконання двох певних рекомендацій, обраних із тих, які подано в доповіді. ЄКРН здійснюватиме проміжний контроль виконання цих двох рекомендацій не пізніше, ніж через два роки після публікації цієї доповіді.

Цю доповідь ЄКРН склала під власну відповідальність. Якщо не зазначено інше, вона охоплює ситуацію до 19 березня 2026 року, а будь-який розвиток подій після цієї дати, як правило, не розглядається в поданому нижче аналізі та не враховується у поданих висновках і пропозиціях.

ПОПЕРЕДНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Україна є предметом моніторингу ЄКРН у межах її шостого циклу моніторингу, який відбувається за виняткових обставин, що їх спричинила агресивна війна Російської Федерації проти України. У заяві, яку ЄКРН ухвалила на 88-му пленарному засіданні 29 березня – 1 квітня 2022 року,¹ ЄКРН рішуче засудила агресію, зазначивши, що вона призвела до величезних страждань українського народу, а їй передували та її супроводжують ультра націоналістичний політичний дискурс і пропаганда з боку керівництва Російської Федерації. ЄКРН висловила свою повну підтримку українському народу, який бореться за суверенітет, незалежність і територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів.

У своєму щорічному звіті за 2022 рік² ЄКРН наголосила, що неправдиві наративи представників Російської Федерації на найвищому політичному рівні, зокрема твердження про те, що демократично обраний Уряд України та українці, які не вважають себе «проросійськими», є неонацистами, абсурдні, огидні та образливі для пам'яті мільйонів жертв нацизму. ЄКРН також зазначила, що інструменталізація питань прав меншин російськими політичними лідерами є ганебною.³

Унаслідок агресивної війни мільйони людей були вимушені залишити Україну та продовжили шукати захисту й підтримки в різних країнах Європи та поза її межами. Їхню ситуацію, незалежно від громадянства, не охоплює покраїнний моніторинг щодо України, однак у багатьох випадках ЄКРН аналізувала її під час моніторингу інших держав-членів Ради Європи, що відображено у тенденціях, описаних у щорічних звітах ЄКРН за 2022 та 2023 роки.⁴

Поточний моніторинг України не враховує ситуацію на тих українських територіях, які тепер не перебувають під фактичним контролем української влади, до якої адресовані ця доповідь і рекомендації. Зокрема, це стосується Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, а також частин Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей, які тимчасово окуповані Російською Федерацією або де велися бойові дії.

Слід також зазначити, що в Україні у березні 2022 року було запроваджено воєнний стан, і він залишався чинним на час візиту ЄКРН до України у вересні 2025 року.⁵ У цьому контексті, відповідно до статті 15 Європейської конвенції з прав людини, українська влада вжила заходів, що передбачають відступ від зобов'язань за статтями 5 (право на свободу та особисту недоторканність), 6 (право на справедливий суд), 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя) та 13 (право на ефективний засіб юридичного захисту) Конвенції.⁶

Моніторинг ЄКРН також здійснюється в ширшому контексті послідовної підтримки України з боку Ради Європи шляхом надання правової допомоги, розбудови спроможності та реалізації ініціатив зі співробітництва, що, зокрема, було підтверджено в Рейк'явіцькій декларації та в низці подальших політичних заяв і програмних документів Генерального секретаря Ради Європи.⁷

¹ [Заява](#) Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) щодо наслідків агресії Російської Федерації проти України (ухвалена на її 88-му пленарному засіданні 29 березня – 1 квітня 2022 року).

² [Щорічний звіт](#) про діяльність ЄКРН за період з 1 січня до 31 грудня 2022 року.

³ У цьому зв'язку ЄКРН послалася на [заяву](#), оприлюднену 20 травня 2022 року Консультативним комітетом Ради Європи з Рамкової конвенції про захист національних меншин (КК РКЗНМ).

⁴ [Щорічний звіт](#) про діяльність ЄКРН за період з 1 січня до 31 грудня 2023 року; [Щорічний звіт](#) про діяльність ЄКРН за період з 1 січня до 31 грудня 2022 року.

⁵ Докладнішу інформацію див. у [повідомленні](#) ЄКРН про візит до України.

⁶ Бюро договорів Ради Європи, Застереження та декларації: [Україна](#).

⁷ Див., наприклад: [Рейк'явіцька декларація: «Об'єднані навколо наших цінностей»](#), ухвалена під час 4-го Саміту глав держав та урядів Ради Європи 16–17 травня 2023 року; [План дій Ради Європи для України](#): «Стійкість, відновлення та відбудова» (2023-2026); Звіт Генерального секретаря Ради Європи за 2025 рік: [«На шляху до нового демократичного пакту для Європи»](#).

РЕЗЮМЕ

Від часу ухвалення п'ятої доповіді ЄКРН щодо України, 20 червня 2017 року, було досягнуто прогресу та розроблено належні практики у багатьох сферах.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (Уповноважений ВРУ з прав людини), який є національним органом з питань рівності, активізував свою діяльність у сферах рівності та недискримінації, зокрема шляхом посилення співпраці з громадянським суспільством і групами в полі уваги ЄКРН, а також розширення своєї присутності по всій країні через регіональні представництва та представників.

Органи влади, часто спільно з представниками громадянського суспільства та міжнародними організаціями, підтримують проведення окремих спеціалізованих навчань для вчителів з питань прав людини та інклюзивної освіти. Крім того, Закон України «Про освіту» покладає на заклади освіти обов'язок реагувати на випадки булінгу та дискримінаційні інциденти.

Ставлення суспільства до рівності ЛГБТІ суттєво покращилося. Процес юридичного визнання ґендеру (ЮВГ) зазнав певних позитивних змін. На розгляді Верховної Ради України перебувають важливі законодавчі пропозиції щодо одностатевих партнерств, а також включення сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності до переліку захищених ознак відповідно до законодавства про протидію дискримінації та злочинам на ґрунті ненависті.

Незважаючи на відсутність належних даних про мову ворожнечі, вважається, що поширеність мови ворожнечі в країні зменшилася від початку повномасштабної агресивної війни проти України. Набув чинності новий Закон України «Про медіа», який забороняє мову ворожнечі та підбурювання до ненависті в медіа та на платформах для обміну відео.

Збільшився обсяг навчання для працівників поліції, спрямованого на підвищення їхньої спроможності виявляти ознаки ненависті та розслідувати злочини на ґрунті ненависті, а також на налагодження тісніших відносин із групами в полі уваги ЄКРН.

Відбулися важливі зміни у сфері законодавства та формування політики, пов'язані з інклюзією ромів, зокрема ухвалення Національної ромської стратегії до

2030 року та відповідних планів заходів, розроблення національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті», а також ухвалення у 2023 році Закону України «Про національні меншини (спільноти) України». Також є позитивні приклади активної роботи з ромськими громадами з метою надання документів, що посвідчують особу, ромам без документів.

ЄКРН вітає ці позитивні зміни в Україні. Водночас, незважаючи на досягнутий прогрес, деякі питання викликають занепокоєння.

ЄКРН непокоїть те, що, незважаючи на різке збільшення кількості скарг, які отримав Уповноважений ВРУ з прав людини, та перевірок, які він провів, йому не було надано відповідних фінансових і кадрових ресурсів для повного та ефективного виконання всього обсягу його повноважень.

Повідомляється про недостатнє включення історії ромів до шкільних навчальних програм, зокрема недостатнє представлення ромської культури як складової різноманітної національної ідентичності України. Ще однією вадою є відсутність статевого виховання, яке б охоплювало питання, пов'язані з ЛГБТІ, у чутливий до відповідної тематики спосіб, відповідно до віку учнів, із наголосом на рівності та інклюзії. Булінг в українських школах, особливо щодо учнів ЛГБТІ, також викликає стурбованість ЄКРН.

Доступ до медичної допомоги залишається проблемою для багатьох ЛГБТІ, особливо трансґендерних осіб, а процес ЮВГ і надалі передбачає проходження психіатричного обстеження та гормональної терапії. Повідомляється, що на практиці багато трансґендерних осіб не можуть отримати юридичне визнання ґендеру. Не існує законодавчої заборони на медично непотрібні хірургічні втручання (так звані операції з «нормалізації статі») та інші нетерапевтичні методи лікування інтерсексуалів.

ЛГБТІ та роми, як видається, є особливою мішенню для мови ворожнечі. Багато випадків злочинів на ґрунті ненависті й надалі невірною кваліфікуються та переслідуються як звичайні правопорушення, зокрема хуліганство. За повідомленнями, деякі інциденти на ґрунті ненависті організовували та вчиняли екстремістські групи. Неповідомлення про злочини на ґрунті ненависті й далі залишається проблемою.

В Україні відсутня чітка спеціальна рамкова основа політики щодо інтеграції мігрантів. Існують проблеми щодо підтримки вивчення мови та потреба в кращій інтеркультурній підтримці в школах.

Агресивна війна проти України ще більше загострила проблеми, з якими стикаються роми, особливо внутрішньо переміщені роми, зокрема проблеми у сферах освіти та зайнятості.

Є низка повідомлень про інциденти, пов'язані із заявами про неналежну поведінку на ґрунті расизму або ЛГБТІ-фобії з боку посадових осіб Національної поліції, Державної прикордонної служби та Збройних Сил України. Також висловлюються занепокоєння щодо негативного впливу обов'язку проходження військової служби на представників певних релігійних меншин.

У цій доповіді ЄКРН закликає органи влади вжити заходів у низці сфер та надає серію рекомендацій, зокрема таких.

Українська влада має забезпечити Уповноваженого ВРУ з прав людини належними кадровими та фінансовими ресурсами, відповідно до збільшеного обсягу роботи та розширеного кола компетенції, що надасть йому змогу ефективно виконувати весь обсяг своїх повноважень.

Органам влади слід вжити заходів, спрямованих на сприяння розумінню та повазі до ЛГБТІ-учнів у школах і запобігання ЛГБТІ-фобному булінгу, зокрема розробити рекомендації для працівників закладів освіти, запровадити політику нульової толерантності до таких дій у школах та розробити спеціалізовані навчальні програми для освітан.

Що стосується рівності ЛГБТІ, органам влади слід ужити низки заходів для поліпшення доступу ЛГБТІ до медичної допомоги, зокрема забезпечити трансґендерним особам безпечний, доступний та своєчасний доступ до необхідних процедур, пов'язаних з утвердженням ґендеру, а також продовжити перегляд відповідного законодавства та протоколів у сфері охорони здоров'я, що стосуються юридичного визнання ґендеру (ЮВГ).

Органам влади слід створити міжвідомчу робочу групу та доручити їй здійснювати моніторинг мови ворожнечі, приділяючи особливу увагу расистським та ЛГБТІ-фобним формам мови ворожнечі, а також розробляти пропозиції щодо відповідних заходів.

Органам влади слід у першочерговому порядку провести по всій країні інформаційно-просвітницькі кампанії з метою запобігання мові ворожнечі, зокрема мові ворожнечі в Інтернеті, спрямованій проти груп у полі уваги ЄКРН, як-от ЛГБТІ та ромів, з наголосом на важливості різноманіття та толерантності в суспільстві та у співпраці з відповідними представниками громадянського суспільства.*

Що стосується злочинів на ґрунті ненависті, органам влади слід продовжувати пропонувати або підтримувати внесення змін до відповідного законодавства, щоб забезпечити, серед іншого, чітке включення сексуальної орієнтації, ґендерної ідентичності, статевих ознак, етнічного походження та кольору шкіри до переліку захищених ознак.

Крім того, органам влади слід ужити подальших заходів для забезпечення належної реєстрації, розслідування та кримінального переслідування злочинів на ґрунті ненависті, зокрема шляхом проведення цільового практичного навчання з цього питання для працівників поліції та інших суб'єктів системи кримінального правосуддя.

Органам влади слід у першочерговому порядку створити робочу групу за участю представників відповідних міністерств і служб, регіональних та місцевих органів влади, організацій громадянського суспільства та Уповноваженого ВРУ з прав людини, завданням якої буде проактивне виявлення ромів, які потребують належних документів посвідчення особи, та надання їм відповідної підтримки, зокрема шляхом подальшого спрощення адміністративних процедур і забезпечення цільової допомоги у подоланні адміністративних бар'єрів, де це необхідно.*

Крім того, органам влади слід ужити заходів для забезпечення доступу ромських дітей до якісної освіти з метою підвищення рівня охоплення освітою та протидії достроковому припиненню навчання, наприклад шляхом створення ініціатив із залучення та заохочення до відвідування школи ромських

* Рекомендації, викладені в цьому абзаці, підлягатимуть проміжному контролю з боку ЄКРН не пізніше ніж через два роки після опублікування цієї доповіді.

дітей, які проживають у компактних поселеннях, у тісній координації з ромськими медіаторами та відповідними родинами.

Органи влади мають регулярно та чітко заявляти про політику нульової толерантності

до расизму, релігійної нетерпимості та ЛГБТІ-фобії в Національній поліції, Державній прикордонній службі та Збройних Силах України, зокрема шляхом проведення відповідних навчань і, за необхідності, надання відповідних інструкцій.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

I. РІВНІСТЬ НА ПРАКТИЦІ ТА ДОСТУП ДО ПРАВ

A. Органи з питань рівності

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (Уповноважений ВРУ з прав людини) є національним органом з питань рівності в Україні. Відповідно до статті 101 Конституції України він має повноваження здійснювати парламентський контроль за дотриманням прав і свобод людини і громадянина.¹ Стаття 4 відповідного закону України передбачає, що Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно.² Функцію Уповноваженого ВРУ з прав людини як органу з питань рівності визначено у статті 10 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», відповідно до якої Уповноважений має мандат запобігати будь-яким формам дискримінації та вживати заходів щодо протидії їм.³
2. Під час візиту до України у 2025 році делегація ЄКРН неодноразово чула про те, що протягом останніх років Уповноважений ВРУ з прав людини активізував свою діяльність у сферах рівності та недискримінації, зокрема підтримуючи відповідні законодавчі пропозиції⁴ та посилюючи співпрацю з громадянським суспільством і групами в полі уваги ЄКРН. ЄКРН вітає створення експертних рад, які, наприклад, діють при Представникові Уповноваженого з питань рівних прав і свобод, прав національних меншин, політичних та релігійних поглядів.⁵ Ще одним позитивним зрушенням є розширення присутності Уповноваженого ВРУ з прав людини по всій країні через регіональні представництва та представників. Під час свого візиту делегація ЄКРН зустрілася з представником Уповноваженого ВРУ з прав людини в Закарпатській області, робота якого демонструє переваги активнішого залучення органу з питань рівності на регіональному та місцевому рівнях і підвищення його доступності для спільнот, які зазнають ризику дискримінації. ЄКРН вважає це **належною практикою**.
3. ЄКРН висловлює занепокоєння тим, що, незважаючи на різке збільшення кількості скарг, які отримав Уповноважений ВРУ з прав людини, та перевірок, які він провів,⁶ йому не було надано відповідних фінансових і кадрових ресурсів для повного та ефективного виконання всього обсягу його повноважень.⁷ Визнаючи фінансові обмеження України, ЄКРН, втім, наголошує, що діяльність Уповноваженого ВРУ з прав людини, спрямована на забезпечення рівності та протидію дискримінації, набула ще більшого значення в контексті нинішньої агресивної війни проти України та майбутнього відновлення країни.

¹ Україна, стаття 101 [Конституції України](#).

² Україна, [Закон «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»](#). Востаннє Уповноваженого ВРУ з прав людини було повторно акредитовано як національну правозахисну інституцію (НПЗІ) зі статусом «А» у 2019 році. Див.: Глобальний альянс національних правозахисних інституцій (GANHRI, 2019).

³ Україна, [Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»](#). У 2023 році Уповноважений ВРУ з прав людини став членом Європейської мережі органів з питань рівності (Equinet).

⁴ Наприклад, Уповноважений ВРУ з прав людини підтримав ухвалення законодавчих пропозицій щодо зареєстрованих цивільних партнерств, зокрема одностатевих партнерств (див. розділ I.D нижче). Див.: Уповноважений ВРУ з прав людини (2025a): розділ 10.1.1.

⁵ Експертні ради надають консультації Уповноваженому ВРУ з прав людини та сприяють його тіснішій взаємодії з представниками громадянського суспільства по всій Україні. Експертну раду з питань національних меншин (спільнот) і корінних народів було створено в листопаді 2022 року, а Експертну раду з питань додержання рівних прав, запобігання дискримінації, домашньому насильству і торгівлі людьми — у квітні 2024 року.

⁶ Наприклад, у 2023 році Уповноважений ВРУ з прав людини отримав 1 670 скарг лише у сфері «забезпечення рівних прав і свобод», що майже вдвічі більше за 867 скарг, отриманих у 2022 році. Див.: Уповноважений ВРУ з прав людини (2024a).

⁷ Див.: Європейська комісія (2024): 37, GANHRI (2019): 22, Уповноважений ВРУ з прав людини та інші (2023): 65–67.

4. ЄКРН рекомендує органам влади забезпечити Уповноваженого ВРУ з прав людини належними кадровими та фінансовими ресурсами, відповідно до збільшеного обсягу роботи та розширеного кола повноважень, що надасть йому змогу ефективно виконувати весь обсяг своїх повноважень відповідно до переглянутої Загальнополітичної рекомендації (ЗПР) ЄКРН № 2 щодо органів з питань рівності для протидії расизму та нетерпимості на національному рівні.
5. ЄКРН було повідомлено, що у Верховній Раді України перебуває на розгляді законопроект, спрямований на внесення змін до законодавства про Уповноваженого ВРУ з прав людини.⁸ Законопроект містить низку позитивних аспектів, зокрема запровадження більш прозорої процедури призначення Уповноваженого та зменшення кількості народних депутатів, необхідної для висунення кандидата. Водночас ЄКРН висловлює жаль з приводу того, що багато пропозицій від Уповноваженого ВРУ з прав людини, розроблених у консультаціях з експертною групою, зрештою не були включені до законопроекту.⁹ Зокрема, законопроект не усуває давніх занепокоєнь щодо відсутності формалізованої процедури залучення представників громадянського суспільства до процедури відбору кандидата на посаду Уповноваженого. ЄКРН висловлює сподівання, що у Верховній Раді України буде внесено необхідні зміни для врегулювання цього питання.¹⁰
6. Ще одна сфера, що викликає занепокоєння, стосується можливого звільнення Уповноваженого. У травні 2022 року Верховна Рада України внесла зміни до закону про воєнний стан, передбачивши можливість звільнення посадових осіб, призначення яких належить до її повноважень (таких як Уповноважений), шляхом висловлення недовіри.¹¹ На думку ЄКРН, це, як видається, не відповідає законодавству про Уповноваженого ВРУ з прав людини, відповідно до якого повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені або обмежені навіть у разі введення воєнного чи надзвичайного стану, за винятком випадків, безпосередньо передбачених законодавством.¹² У 2022 році попереднього Уповноваженого було звільнено з посади. Апеляційну скаргу на рішення про звільнення зрештою відхилив Верховний Суд у лютому 2025 року.¹³ Водночас організації громадянського суспільства й надалі висловлюють занепокоєння, що цей прецедент прискореного звільнення може створювати фактичний або уявний політичний тиск на нинішніх чи майбутніх Уповноважених.¹⁴ ЄКРН закликає українські органи влади доручити проведення незалежного аналізу чинного законодавства, що застосовується в умовах надзвичайного або воєнного стану, та вжити заходів для забезпечення належних правових гарантій проти будь-якого неправомірного припинення або обмеження строку повноважень Уповноваженого відповідно до міжнародних та європейських стандартів.

⁸ Проект Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» ([№ 13181](#) від 17 квітня 2025 року).

⁹ Див. у цьому зв'язку: Центр прав людини ZMINA (2025).

¹⁰ Див.: [переглянуту ЗПР ЄКРН № 2](#) щодо органів з питань рівності для протидії расизму та нетерпимості на національному рівні. Див. також Рекомендацію [CM/Rec\(2021\)1](#) Комітету міністрів державам-членам щодо розвитку та зміцнення ефективних, плюралістичних і незалежних національних правозахисних інституцій.

¹¹ Україна, Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану», [№ 2259-IX](#), прийнятий 12 травня 2022 року.

¹² Стаття 9, [Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»](#).

¹³ Верховний Суд України, [справа № 990/92/2211-3213ai24](#) від 27 лютого 2025 року, доступна українською мовою.

¹⁴ Коаліція громадських організацій (2025): 420-421.

В. Інклюзивна освіта¹⁵

7. Відповідно до статті 6 Закону України «Про освіту», «формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками» є одним із принципів освітньої політики України поряд із розвитком культури демократії.¹⁶ У жовтні 2022 року було внесено зміни до Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, що містять рекомендації щодо змісту, викликів та практичного застосування громадянської освіти.¹⁷ У межах широкої освітньої реформи «Нова українська школа» (НУШ) також запроваджується компетентнісний підхід, який, за інформацією органів влади, передбачає громадянську відповідальність і права людини як наскрізні теми.¹⁸
8. Викладання компетентностей та предметів, пов'язаних з інклюзивною освітою, розподілено між навчальними програмами початкової, базової та повної середньої освіти, наприклад у межах предметів «Я досліджую світ», «Громадянська освіта», «Історія», «Здоров'я, безпека та добробут» та «Правознавство».¹⁹ Навчальна програма з останнього предмета, зокрема, передбачає викладання прав, свобод та обов'язків людини для учнів 10 класу. Водночас інформація, зібрана під час візиту у 2025 році, свідчить про те, що рівень викладання питань прав людини може відрізнятися між школами і часом недостатньо охоплює питання, пов'язані з різноманітністю та недискримінацією. Це вказує на можливі прогалини між державними стандартами у сфері інклюзивної освіти та їх практичним застосуванням.²⁰
9. ЄКРН рекомендує органам влади забезпечити, у консультації з відповідними організаціями громадянського суспільства та представниками груп, які становлять предмет особливої уваги ЄКРН, щоб освіта з прав людини охоплювала обов'язкові теми, пов'язані з правами людини, рівністю та різноманітністю, які мають на практиці викладатися в усіх школах.
10. ЄКРН зазначає, що, за інформацією органів влади, питання, пов'язані з історією та культурою різних етнічних і релігійних спільнот, зокрема ромів, відображені в навчальних програмах з історії України, всесвітньої історії та громадянської освіти. Натомість представники громадянського суспільства вважають, що історія ромів недостатньо представлена в навчальних програмах, зокрема історія Голокосту ромів та ромська культура як складова частина різноманітної національної ідентичності України.²¹ ЄКРН закликає органи влади активізувати свої зусилля для забезпечення належної уваги до культури та історії ромів, зокрема Голокосту ромів, у навчальних програмах та школах по всій країні.

¹⁵ Цей розділ присвячений освітній політиці, спрямованій на подолання відчуження та маргіналізації шляхом забезпечення інклюзивної освіти, розробленої для всіх, а також на формування інклюзивного суспільства, яке поважає різноманітність, відповідно до розділів II та III ЗПР ЄКРН № 10 щодо боротьби з расизмом і расовою дискримінацією у шкільній освіті та за допомогою шкільної освіти. Він стосується освіти всіх дітей та молоді. Спеціальні заходи щодо освіти мігрантів і ромів розглянуто в розділі «Інтеграція та інклюзія».

¹⁶ Стаття 6, [Закон України «Про освіту»](#).

¹⁷ Кабінет Міністрів України, [розпорядження № 893-р](#), 8 жовтня 2022 року.

¹⁸ [Нова українська школа](#) – це освітня реформа, спрямована на модернізацію шкільної освіти в Україні шляхом зосередження уваги на компетентностях, творчості та навчанні, зорієнтованому на дитину. Реформа розпочалася у 2018 році з першокласників і впроваджується поетапно. Завершення повного циклу, що охоплює всі 12 років навчання, заплановано до 2030 року.

¹⁹ Міністерство освіти і науки [надає](#) приклади типових навчальних програм із предметів для початкової, середньої та старшої школи, спрямовані на підтримку зацікавлених сторін у процесі адаптації українських дітей до нових шкіл і навчальних програм в інших країнах.

²⁰ ОБСЄ (2021); Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (2025): § 38.

²¹ Ромський жіночий фонд «Чіріклі» та Мережа ERGO (Chiridli and ERGO Network) (2025): 13; ARCA та ін. (2025): 16.

11. Висновки ЄКРН, зроблені під час візиту у 2025 році, свідчать про відсутність у школах комплексної сексуальної освіти, яка враховувала б різноманіття сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності, а спроби запровадити таку освіту зустріли сильний опір.²² ЄКРН наполегливо закликає органи влади забезпечити, щоб відповідні навчальні програми, зокрема програми сексуальної освіти, охоплювали питання, пов'язані з ЛГБТІ, у чутливий до відповідної тематики та відповідний віку спосіб, приділяючи особливу увагу рівності та інклюзії.
12. Щодо підготовки вчителів, за інформацією органів влади, програми педагогічних університетів включають курси, пов'язані з інклюзією та громадянською освітою. ЄКРН було повідомлено, що інститути післядипломної педагогічної освіти пропонують підвищення кваліфікації з таких питань, як «Запобігання дискримінації», «Педагогіка толерантності» та «Робота з дітьми, які мають досвід війни або міграції». Водночас є інформація, що, коли такі теми включені до програм навчання, їм приділяється недостатньо часу, а в країні бракує фахівців, здатних їх викладати.²³
13. ЄКРН було повідомлено, що органи влади, часто спільно з представниками громадянського суспільства та міжнародними організаціями, підтримували проведення окремих спеціалізованих навчань для вчителів з питань прав людини та інклюзивної освіти.²⁴ Крім того, вчителям на добровільній основі доступні платформи електронного навчання, що пропонують безкоштовні курси, пов'язані з роботою в багатокультурному середовищі. На думку ЄКРН, це кроки у правильному напрямі. ЄКРН закликає органи влади вжити подальших заходів для забезпечення того, щоб учителі та інші працівники сфери освіти проходили комплексне обов'язкове первинне та безперервне навчання з питань прав людини, рівності, різноманіття та інклюзії.
14. Що стосується расистського та ЛГБТІ-фобного булінгу в школах, Закон України «Про освіту» покладає на заклади освіти обов'язок реагувати на випадки булінгу та дискримінаційні інциденти.²⁵ Українські органи влади також ухвалили Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі, яка, зокрема, містить положення щодо протидії булінгу.²⁶ У 2024 році Міністерство освіти і науки запустило онлайн-платформу, на якій учні та їхні батьки можуть повідомляти про випадки булінгу, що призводить до залучення адміністрації закладу освіти та, за необхідності, поліції.²⁷ Інформація та рекомендації щодо реагування на булінг і користування новою платформою також були надані освітянам.²⁸ ЄКРН було повідомлено, що за запитом з цієї платформи можна легко отримати дезагреговані дані про випадки булінгу. Спираючись на це позитивне зрушення, ЄКРН закликає органи влади посилити моніторинг та збір даних щодо расистського та ЛГБТІ-фобного булінгу. Такий моніторинг і збір даних

²² Див., наприклад: Gender Stream (2024): 4-5; Shevtsova (2021).

²³ ОБСЄ (2021). Подібні потреби були визначені Кабінетом Міністрів України стосовно розвитку громадянської освіти. Див.: Кабінет Міністрів України, [розпорядження № 893-р](#), 8 жовтня 2022 року.

²⁴ Наприклад, у липні 2025 року 24 молодіжні працівники, вчителі та освітяни підвищили свою компетентність, [взявши участь](#) у п'ятиденному навчанні з питань застосування посібника «Компас: Посібник з освіти з прав людини за участю молоді». Партнерами заходу були Міністерство молоді та спорту та Міністерство освіти і науки України. Іншим прикладом є «Поглиблене навчання з прав людини для шкільних учителів», [організоване](#) Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Міністерством освіти і науки України у серпні 2024 року.

²⁵ Стаття 25, [Закон України «Про освіту»](#).

²⁶ Україна, [Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі](#).

²⁷ Див. [Антибулінговий розділ](#) інформаційно-комунікаційної системи АІКОМ (Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту), українською мовою.

²⁸ Див. українською мовою [статтю](#) Міністерства освіти і науки України з рекомендаціями для освітян щодо реагування на булінг.

допомогли б органам влади перейти від загальних заходів протидії булінгу до розроблення та впровадження спеціальних для відповідних груп модулів протидії булінгу щодо дітей, які перебувають у ситуації підвищеної вразливості за ознаками, актуальними для ЄКРН.

15. У цьому зв'язку ЄКРН і далі висловлює занепокоєння повідомленнями про булінг в українських школах, особливо щодо ЛГБТІ-учнів. Згідно з опитуванням 2020 року, у якому взяли участь 1 743 ЛГБТІ-учні, 44% повідомили, що почувалися небезпечно в школі через свою сексуальну орієнтацію; понад половину зазначили, що їхні однокласники або інші учні часто вдавалися в школі до гомофобних або трансфобних висловлювань, а 66,8% – що чули такі висловлювання від учителів та інших працівників школи. Майже 30% повідомили, що зазнавали фізичного насильства у школі через свою сексуальну орієнтацію або ґендерну ідентичність.²⁹ ЄКРН також отримала повідомлення про те, що вчителі середньої школи рідко проходять навчання щодо того, як створювати інклюзивне середовище для ЛГБТІ-учнів або як взаємодіяти з їхніми родинами.³⁰

16. ЄКРН рекомендує органам влади вжити заходів, спрямованих на сприяння розумінню та повазі до ЛГБТІ-учнів у школах і запобігання ЛГБТІ-фобному булінгу, зокрема розробити рекомендації для працівників закладів освіти, запровадити політику нульової толерантності до таких дій у школах та розробити спеціалізовані навчальні програми для освітян.

17. Органи влади повідомили ЄКРН, що у 2024 році в Україні було започатковано ініціативу «Служба освітньої безпеки», яка передбачала – на експериментальній основі – розміщення спеціально підготовленого працівника Національної поліції у школах, де керівник закладу або його засновник визначив потребу в посиленні безпеки. Такі поліцейські перебувають у школах на постійній основі, а до їхніх завдань належать контроль доступу до шкіл та проведення інтерактивних заходів з учнями й педагогічними працівниками, спрямованих на запобігання злочинності.³¹ ЄКРН також було повідомлено, що такі поліцейські працюють над запобіганням булінгу та реагуванням на нього. Водночас ЄКРН зазначає, що постійна присутність поліцейських у школах може викликати занепокоєння щодо сек'юритизації освіти, зокрема її впливу на довіру учнів та їхніх родин, особливо тих, хто належить до меншин. Визнаючи надзвичайно важливе значення убезпечення всіх школярів, ЄКРН пропонує органам влади доручити проведення незалежної оцінки впливу постійної присутності поліцейських у шкільному середовищі, зокрема з погляду її впливу на ширшу роль шкіл у сфері інклюзивної освіти та на довіру учнів і їхніх родин, які належать до меншин.

С. Мігранти без належного правового статусу

18. Дослідження, яке провела Міжнародна організація з міграції (МОМ), показало, що у 2021 році в Україні могли проживати від 37 700 до 60 900 мігрантів без належного правового статусу, більшість із яких через свій міграційний статус стикалися із соціально-економічними та адміністративними проблемами.³² Повномасштабна агресивна війна проти України різко змінила міграційну ситуацію в країні. Хоча немає вичерпної інформації та даних щодо мігрантів,

²⁹ TERGO (2021). Крім того, 30% та 29% батьків відповідно зазначили, що не погодилися б, щоб ЛГБТІ-діти або діти ромського походження навчалися разом із їхніми дітьми. Див.: Рада Європи (2022а): 28.

³⁰ Див., наприклад, Gender Stream (2024).

³¹ Додаткову інформацію можна знайти на [веб-сторінці](#) Нової української школи та на [вебсайті](#) Освітнього омбудсмена. За інформацією органів влади, станом на квітень 2026 року цією ініціативою були охоплені 1 813 закладів загальної середньої освіти.

³² МОМ (2021): 6-7.

які перебувають в Україні з 2022 року без належного правового статусу, ЄКРН повідомили у Державній міграційній службі, що у 2024 році було затримано 3 058 таких мігрантів, а 377 осіб утримувалися у так званих «пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні».

19. Попри відсутність чітких гарантій у законодавстві, за інформацією органів влади, мігрантів, які перебувають у країні без належного правового статусу, як правило, не спрямовують до міграційних чи правоохоронних органів під час реалізації ними основних прав, як-от право на шкільну освіту або право на екстрену медичну допомогу. ЄКРН заохочує органи влади розглянути можливість законодавчо закріпити формальне розмежування між імміграційним контролем та примусовим виконанням міграційного законодавства, з одного боку, і забезпеченням базових послуг та прав для мігрантів, які перебувають у країні без належного правового статусу, з іншого.
20. Що стосується, зокрема, доступу до освіти, під час візиту у 2025 році делегація ЄКРН почула від кількох співрозмовників, що багато хто з них стикався з бюрократичними перешкодами, особливо за відсутності необхідних документів. Крім того, ЄКРН стурбована тим, що, хоча мігранти, які перебувають у країні без належного правового статусу, можуть отримувати екстрену медичну допомогу, після її надання їм пропонується відшкодувати її вартість.³³ Внаслідок цього дехто з них, особливо ті, хто найбільше потребує допомоги, можуть уникати звернення по екстрену медичну допомогу з суто фінансових причин. ЄКРН закликає органи влади забезпечити фактичний доступ до невідкладної медичної допомоги для мігрантів, які перебувають в Україні без належного правового статусу, зокрема для тих, хто не має можливості покрити відповідні витрати.

D. Рівність ЛГБТІ ³⁴

21. ЄКРН зазначає, що останніми роками ставлення суспільства до рівності ЛГБТІ суттєво покращилося. Наприклад, згідно з опитуванням, яке провів Київський міжнародний інститут соціології (KMIC), 70,4% респондентів підтримують рівні права ЛГБТІ-осіб, порівняно з 33,4% у 2016 році.³⁵ За словами різних співрозмовників, з якими делегація ЄКРН зустрічалася під час візиту у 2025 році, така зміна, серед іншого, може бути зумовлена роботою представників громадянського суспільства з підвищення обізнаності громадськості щодо ЛГБТІ-осіб, зокрема тих, хто служив або нині служить у Збройних Силах України, а також посиленням проєвропейських настроїв серед населення загалом. Незважаючи на ці позитивні зміни, ЄКРН зазначає, що ЛГБТІ-особи в Україні й далі залишаються вразливими до дискримінації.
22. У цьому контексті ЄКРН позитивно відзначає, що Дорожня карта України з питань верховенства права, затверджена у травні 2025 року в контексті переговорів про вступ країни до Європейського Союзу (ЄС), містить численні зобов'язання щодо забезпечення рівності ЛГБТІ.³⁶ Крім того, на момент візиту ЄКРН у 2025 році Міністерство юстиції розробляло зміни до Національної стратегії у сфері прав людини³⁷ і в цьому контексті запропонувало включити до неї окремий розділ про права людини ЛГБТІ-осіб.
23. Що стосується законодавства, у 2022 році було внесено зміни до Закону України «Про рекламу», який тепер містить «сексуальну орієнтацію» серед ознак, за якими забороняється дискримінація під час опису вимог в

³³ Кабінет Міністрів України, [постанова № 121](#) від 19 березня 2014 року.

³⁴ Щодо термінології див. [Глосарій](#) ЄКРН.

³⁵ KMIC (2024); ILGA Europe (2025): 2. Див. також: National Democratic Institute (2024) та LGBTI Consortium (2024).

³⁶ Кабінет Міністрів України, [розпорядження № 475-р](#) від 14 травня 2025 року.

³⁷ Україна, [Указ № 119/2021](#) від 24 березня 2021 року.

оголошеннях вакансій. Водночас ґендерну ідентичність до цього переліку не включено.³⁸ У ширшому контексті ЄКРН висловлює жаль з приводу того, що ознаки сексуальної орієнтації, ґендерної ідентичності та статі досі явно не включено до низки антидискримінаційних положень, зокрема у Законі «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».³⁹

24. ЄКРН повідомили, що законопроект № 5488, розроблений Міністерством внутрішніх справ і поданий Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради у 2021 році, був автоматично відкликаний з парламентського розгляду у зв'язку з формуванням нового уряду в липні 2025 року.⁴⁰ Законопроект мав на меті, серед іншого, прямо включити сексуальну орієнтацію та ґендерну ідентичність до переліку ознак, що підлягають захисту, у положеннях щодо злочинів на ґрунті ненависті та дискримінації. 4 серпня 2025 року народні депутати подали законопроект № 13597,⁴¹ який також передбачає включення зазначених ознак до відповідного законодавства. Однак під час візиту у вересні 2025 року делегація ЄКРН почула занепокоєння представників громадянського суспільства щодо того, що деякі інші запропоновані поправки, які були внесені на розгляд, послаблюють положення цього законопроекту, зокрема шляхом вилучення явних посилань на сексуальну орієнтацію та ґендерну ідентичність як ознаки дискримінації.
25. ЄКРН рекомендує органам влади рішуче підтримати ухвалення законодавчих змін, спрямованих на явне включення ознак сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності до Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та іншого відповідного законодавства, що містить антидискримінаційні положення. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.
26. В Україні не існує жодної форми юридичного визнання одностатевих пар — ані шлюбу, ані зареєстрованого цивільного партнерства. 1 червня 2023 року Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Маймулахін і Марків проти України» (№ 75135/14) встановив, що відсутність будь-якої форми юридичного визнання та захисту заявників (одностатевої пари) порівняно з різностатевими парами становила дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації.⁴² ЄКРН позитивно відзначає, що українські органи влади взяли на себе зобов'язання щодо визнання одностатевих партнерств і розглядають це як важливий крок у гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.⁴³ З цією метою у Верховній Раді України було зареєстровано різні законодавчі пропозиції, а саме законопроект № 9103 та законопроект № 12252.⁴⁴ ЄКРН розраховує, що органи влади підтримають оперативне ухвалення відповідного законодавства, яке забезпечить юридичне визнання одностатевих партнерств та належний захист одностатевих пар.
27. У грудні 2024 року Кабінет Міністрів України оновив порядок призначення та виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі військовослужбовців, який тепер дозволяє бути отримувачем допомоги особі, яка проживала із

³⁸ Україна, [Закон № 2253-IX](#) про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав працівників.

³⁹ [Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»](#). Див.: ЄКРН (2017): 115-116.

⁴⁰ Відповідно до парламентського регламенту України, законопроекти, внесені попереднім Кабінетом Міністрів України, автоматично відкликаються з розгляду після формування нового уряду, який згодом може ухвалити рішення про їх повторне внесення.

⁴¹ Україна, [Проект закону № 13597](#) про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації.

⁴² Європейський суд з прав людини, «Маймулахін і Марків проти України», [справа № 75135/14](#), 1 червня 2023 року.

⁴³ Див. у цьому зв'язку [План дій](#), поданий українськими органами влади, а також [нотатки та рішення](#) Комітету міністрів Ради Європи щодо виконання рішення Суду.

⁴⁴ Україна, [Проект закону № 9103](#) та [Проект закону № 12252](#).

загиблим однією сім'єю, навіть якщо вони не перебували у шлюбі. Однак факт проживання однією сім'єю має бути встановлений рішенням суду.⁴⁵ ЄКРН розраховує, що це питання буде надалі врегульоване шляхом належних законодавчих та інших заходів, які забезпечать юридичне визнання одностатевих партнерств, у консультації з відповідними представниками ЛГБТІ-спільноти.⁴⁶

28. Доступ до медичної допомоги залишається проблемою для багатьох ЛГБТІ-осіб, особливо трансгендерних осіб,⁴⁷ у тому числі тих, хто проходить військову службу.⁴⁸ Після початку повномасштабної агресії Комісар Ради Європи з прав людини зазначив, що «дефіцит лікарських засобів, необхідних деяким ЛГБТІ-особам в Україні, зокрема гормональних препаратів для трансгендерних осіб, медикаментів для інтерсекс-людей та антиретровірусних препаратів», викликає особливе занепокоєння.⁴⁹ Як повідомляється, доступ до медичного лікування стає дедалі менш стабільним, а вартість гормональної терапії значно зростає. Хоча запроваджена у 2017 році програма «Доступні ліки» дозволяє людям отримувати певні рецептурні лікарські засоби безоплатно або за зниженою ціною, вона не охоплює препарати для замісної гормональної терапії.⁵⁰ Організації громадянського суспільства намагалися заповнити цю прогалину. Однак така підтримка з боку громадянського суспільства часто є фінансово нестійкою, має обмежене охоплення за межами великих міст і часом залежить від пріоритетів донорів.⁵¹ У результаті багато трансгендерних осіб самостійно приймають лікарські засоби або застосовують гормональне лікування без належного медичного нагляду, що становить ризик для здоров'я. На практиці операції з ґендерного утвердження також недоступні в межах державної системи охорони здоров'я, і більшість трансгендерних осіб змушені звертатися до приватних клінік, де такі послуги дорого коштують.⁵²
29. Ще однією проблемою, за повідомленнями, є недостатня кількість в Україні медичних фахівців, підготовлених для роботи з ЛГБТІ-особами; такі фахівці переважно зосереджені у великих містах і часто мають тривалі черги на прийом.⁵³ ЄКРН позитивно відзначає ініціативи неурядових організацій щодо виявлення таких лікарів, підтримки їхньої роботи та надання інформації про них.⁵⁴
30. ЄКРН рекомендує органам влади активізувати зусилля для покращення доступу ЛГБТІ-осіб до медичної допомоги, зокрема шляхом: (i) забезпечення, наскільки це можливо, безпечного, доступного за вартістю та своєчасного доступу трансгендерних людей до необхідних медичних послуг, пов'язаних із ґендерним утвердженням; (ii) проведення навчання для медичних

⁴⁵ Див.: Центр «Наш світ» (2025): 3.

⁴⁶ Наприклад, організація «Українські ЛГБТІ+ військові та ветерани за рівні права», яка протягом кількох років існувала як неформальна спільнота, була офіційно заснована у 2018 році та налічує понад 500 членів. Її метою є об'єднання ЛГБТІ-військовослужбовців і обстоювання рівних прав шляхом внесення змін до нормативних актів, статутів та законодавства.

⁴⁷ ECOM (2023); Global Public Policy Institute (2024): 8; ILGA Europe (2025): 4; TGEU та ін. (2024): 23.

⁴⁸ Insight (2024).

⁴⁹ Комісар Ради Європи з прав людини (2022).

⁵⁰ Insight (2024).

⁵¹ Global Public Policy Institute (2024): 8. Наприклад, повідомляється, що припинення відповідної діяльності Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) призвело до зменшення доступу трансгендерних осіб в Україні до гормонального лікування через організації громадянського суспільства, які часто покладалися на фінансування USAID.

⁵² ECOM (2023); Open Democracy (2023, 8 лютого).

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Наприклад, громадська організація Insight веде [базу даних](#) дружніх лікарів, насамперед фахівців, які можуть бути залучені до процесу ґендерного визнання, і періодично проводить навчання для таких фахівців щодо роботи з трансгендерними людьми. Громадська організація Fulcrum реалізує [Програму «Дружній лікар»](#) пов'язану з тестуванням на ВІЛ/ІПСШ та консультаціями психолога.

працівників, спрямованого на підвищення їхньої обізнаності, чутливості та розуміння потреб ЛГБТІ-осіб у цій сфері, за необхідності із залученням університетів та медичних асоціацій; (iii) співпраці з ЛГБТІ-спільнотами та відповідними представниками громадянського суспільства з метою покращення доступу ЛГБТІ-осіб до інформації про доступну медичну допомогу та їхні права у цій сфері.

31. Після опублікування попередньої доповіді ЄКРН щодо України⁵⁵ процес юридичного визнання ґендеру (ЮВГ) зазнав позитивних змін із скасуванням попередньої норми, яка передбачала обов'язкове перебування протягом 30–45 днів у закритому психіатричному відділенні.⁵⁶ Однак наразі процес ЮВГ все ще передбачає проходження як психіатричного обстеження, так і гормональної терапії. У цьому контексті ЄКРН вітає те, що у 2021 році Україна розпочала процес транспонування та технічної адаптації міжнародних стандартів, визначених у Міжнародній класифікації хвороб (МКХ-11) Всесвітньої організації охорони здоров'я, що має на меті наблизити процес ЮВГ у країні до міжнародних стандартів і найкращих практик шляхом депатологізації ґендерного різноманіття. Реалізація МКХ-11 була відкладена через агресивну війну, однак у 2023 році Міністерство охорони здоров'я відновило цей процес.⁵⁷ Водночас, оскільки процес усе ще перебуває на початковій стадії, стандарти депатологізації поки що не знайшли відображення у клінічних протоколах або процедурах ЮВГ.
32. Позитивно відзначаючи зобов'язання українських органів влади врегулювати це питання, ЄКРН із жалем констатує, що трансґендерні особи й далі стикаються з низкою проблем у межах чинного режиму ЮВГ. Наприклад, повідомляють, що через необхідність встановлення діагнозу «транссексуалізм» для проходження процедури ЮВГ трансґендерні особи, які пройшли цю процедуру, стикаються з перешкодами під час усиновлення або при спробі отримати державне фінансування допоміжного репродуктивного лікування. Існують також серйозні занепокоєння щодо трансфобії в системі охорони здоров'я та стигми, пов'язаної з психіатричним діагнозом.⁵⁸ Крім того, представники громадянського суспільства повідомляють, що багато українських лікарів припинили встановлювати діагноз «транссексуалізм», оскільки побоюються, що правоохоронні органи можуть запідозрити їх у сприянні ухиленню призовників від військової служби.⁵⁹ У результаті, як повідомляють, багато трансґендерних осіб не можуть на практиці отримати юридичне визнання ґендеру або потребують допомоги організацій громадянського суспільства.
33. ЄКРН рекомендує органам влади продовжити перегляд відповідного законодавства та протоколів у сфері охорони здоров'я з метою забезпечення швидкого, прозорого та доступного процесу, за допомогою якого трансґендерні люди можуть отримати юридичне визнання ґендеру. Такий процес не повинен залежати від свавільних вимог, як-от медичних процедур та/або діагнозів психічного здоров'я, відповідно до Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 17 про запобігання та боротьбу з нетерпимістю й дискримінацією щодо ЛГБТІ-осіб та до інших актуальних стандартів Ради Європи. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.
34. В Україні немає законодавчої заборони на проведення медично необґрунтованих операцій (так званих операцій для «нормалізації статі») та інших нетерапевтичних втручань щодо інтерсекс-осіб. За даними

⁵⁵ ЄКРН (2017).

⁵⁶ Див.: TGEU, [Україна скасувала свавільний і жорстокий протокол щодо трансґендерного здоров'я](#).

⁵⁷ Insight (2024).

⁵⁸ Global Public Policy Institute (2024): 8.

⁵⁹ Центр «Наш світ» (2024); ILGA Europe (2025): 4.

представників громадянського суспільства, такі медичні втручання й далі проводяться як у державних лікарнях, так і в приватних клініках та фінансуються за рахунок державної системи охорони здоров'я. Повідомляють, що батькам і дітям надається неповна або оманлива інформація, зокрема щодо медичної необхідності, ризиків і довгострокових наслідків таких процедур, а також не надається належна підтримка.⁶⁰ ЄКРН закликає органи влади вжити рішучих заходів для розроблення спеціального законодавства, яке заборонятиме медично необґрунтовані операції та інші нетерапевтичні втручання доти, доки інтерсекс-дитина не зможе брати участь у прийнятті відповідного рішення на основі принципу вільної та поінформованої згоди, а також забезпечити відповідне навчання медичних працівників, приділяючи особливу увагу праву інтерсекс-осіб на фізичну недоторканність.⁶¹

II. *МОВА ВОРОЖНЕЧІ ТА НАСИЛЬСТВО НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ*

A. Мова ворожнечі⁶²

35. Від самого початку ЄКРН наголошує, що агресивна війна проти України створює особливо складний, але водночас надзвичайно важливий контекст для протидії расистській та іншим формам мови ворожнечі. ЄКРН вітає те, що останніми роками органи влади посилили співпрацю з громадянським суспільством і міжнародними організаціями, зокрема з Радою Європи,⁶³ а також вжили або зобов'язалися вжити низку заходів для вдосконалення законодавчої та політичної бази у цій сфері.⁶⁴
36. ЄКРН повідомили, що органи влади працюють над пропозицією щодо законодавчого визначення поняття «мова ворожнечі», для чого вони отримали експертну підтримку Ради Європи щодо застосовних європейських стандартів боротьби з мовою ворожнечі.
37. Стаття 161 Кримінального кодексу України криміналізує «умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями [...]».⁶⁵ ЄКРН зазначає, що це кримінально-правове положення піддавалося критиці через охоплення надто широкого спектра дій, недостатню чіткість щодо характеру та тяжкості правопорушень, які воно охоплює, а також через надмірно обмежений перелік ознак, що підлягають захисту.⁶⁶ Крім того, низка організацій громадянського суспільства наголосила на необхідності створення механізму в рамках цивільного та адміністративного права для протидії мові ворожнечі шляхом застосування пропорційних санкцій, щоб реагувати на менш тяжкі форми мови ворожнечі.⁶⁷ За інформацією органів влади, згаданий вище проєкт закону № 13597 має на меті усунути деякі з цих прогалин. ЄКРН наполегливо закликає органи влади вжити рішучих заходів задля розроблення всеосяжної та ефективної правової бази для запобігання та протидії расистській та іншим

⁶⁰ Неурядова організація International Intersex Human Rights (2020): 3.

⁶¹ ЄКРН, зокрема, звертає увагу органів влади на свою [Загальнополітичну рекомендацію № 17](#) про запобігання та боротьбу з нетерпимістю й дискримінацією щодо ЛГБТІ-осіб, а також на Рекомендацію [CM/Rec\(2025\)7](#) Комітету міністрів Ради Європи щодо рівних прав інтерсекс-осіб, ухвалену 7 жовтня 2025 року.

⁶² Див. означення понять «мова ворожнечі» та «злочин на ґрунті ненависті» у [Глосарії ЄКРН](#).

⁶³ Зокрема, йдеться про [проєкт «Боротьба з мовою ворожнечі в Україні»](#), який реалізується в межах третього етапу спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи «Партнерство заради належного врядування» (PGG).

⁶⁴ Наприклад, див. зобов'язання, взяті у зв'язку з переговорами щодо вступу до ЄС. Див.: Кабінет Міністрів України, [розпорядження № 475-г](#), від 14 травня 2025 року.

⁶⁵ [Кримінальний кодекс України](#), стаття 161.

⁶⁶ Рада Європи (2022b).

⁶⁷ Коаліція громадських організацій (2024); Уповноважений ВРУ з прав людини (2023): 131-132.

формам мови ворожнечі, у тому числі в Інтернеті, яка складалася б із належним чином узгоджених положень цивільного, адміністративного та кримінального права з урахуванням відповідних європейських стандартів.

38. Під час свого візиту у 2025 році делегація ЄКРН зустрілася з низкою державних службовців, які вважали, що відсутність законодавчого означення поняття «мова ворожнечі» залишається значною перешкодою для створення єдиної системи моніторингу, збору та поширення даних щодо мови ворожнечі, якої наразі немає. Водночас ЄКРН наголошує на важливості невідкладної розробки повноцінного механізму моніторингу та аналізу мови ворожнечі, не очікуючи завершення законодавчих реформ.
39. ЄКРН рекомендує органам влади створити міжвідомчу робочу групу, відповідальну за моніторинг мови ворожнечі, приділяючи особливу увагу расистським та ЛГБТІ-фобним формам мови ворожнечі, а також за розроблення пропозицій щодо відповідних заходів, з належним урахуванням Загальної політичної рекомендації ЄКРН № 15 щодо боротьби з мовою ворожнечі та Рекомендації СМ/Rec(2022)16 Комітету міністрів Ради Європи щодо боротьби з мовою ворожнечі. До складу такої робочої групи мають входити представники відповідних органів влади, організацій громадянського суспільства та груп, які належать до сфери уваги ЄКРН, а також Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, із дотриманням незалежності цієї інституції.
40. Попри відсутність належних даних про мову ворожнечі, під час візиту у 2025 році делегація ЄКРН почула від кількох співрозмовників, що поширеність мови ворожнечі в країні, як видається, зменшилася від початку повномасштабної агресії. Водночас деякі повідомлення свідчать про те, що ЛГБТІ-особи та роми найчастіше стають об'єктами мови ворожнечі за ознаками, що належать до сфери уваги ЄКРН.⁶⁸
41. ЛГБТІ-фобна мова ворожнечі справді регулярно фіксується представниками громадянського суспільства, які загалом вказують на різні її форми – від образ і стереотипної лексики до словесних нападок та погроз убивством. Повідомляють, що вебсайти та соціальні мережі екстремістських і консервативних релігійних груп створюють і поширюють ЛГБТІ-фобні матеріали, наприклад пов'язуючи ЛГБТІ-людей із педофілією або зображуючи їх як загрозу українській ідентичності. Заходи, що їх організовують ЛГБТІ-організації, часто стають об'єктами нападів і вандалізму з боку таких груп, нерідко в супроводі дискримінаційної та погрозової лексики.⁶⁹ Позитивним моментом є те, що теле-, радіо- та друковані медіа в Україні, як повідомили ЄКРН, загалом забезпечують справедливе та професійне висвітлення ЛГБТІ-осіб.
42. Антициганізм також залишається проблемою і, за повідомленнями, проявляється у формі мови ворожнечі, особливо в соціальних мережах, де ромів часто зображують як загрозу громадській безпеці або здоров'ю.⁷⁰ Така риторика посилювалася під час виборчих періодів та пандемії COVID-19.⁷¹ У багатьох випадках насильницьким нападам на ромські громади передувала і їх супроводжувала антиромська мова ворожнечі та погрози в соціальних мережах.⁷² ЄКРН вітає повідомлення про позитивні, хоча й помірні, зміни у

⁶⁸ Див., серед іншого: Рада Європи (2022a); Freedom House (2023).

⁶⁹ ILGA Europe (2025) : 4-5 ; Центр «Наш світ» (2024): 13-15.

⁷⁰ ERRC (2023) ; Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (2025) : 8-9; Уповноважений ВРУ з прав людини (2023): 131.

⁷¹ Уповноважений ВРУ з прав людини (2020): 47; Інститут масової інформації (IMI) (2021, 10 березня).

⁷² Як повідомляється, багато насильницьких інцидентів проти ромських громад здійснювалися екстремістськими групами заздалегідь сплановано, часто з прямою трансляцією в соціальних мережах. Їм також передували попередження у Facebook, а після нападів поширювалася мова ворожнечі. Див.: ERRC (2023): 31.

суспільному сприйнятті ромів останніми роками, які, серед іншого, пов'язують із визнанням внеску багатьох ромів, які служать у збройних силах.⁷³ ЄКРН закликає органи влади й надалі заохочувати позитивне визнання внеску у захист країни, нарівні з іншими, представників груп у полі уваги ЄКРН, як-от роми та ЛГБТІ-особи, з метою сприяння більшій інклюзії та повазі до різноманіття.⁷⁴

43. Деякі співрозмовники, з якими делегація ЄКРН зустрічалася під час візиту у 2025 році, вказали на, на їхню думку, покращення ставлення суспільства до євреїв, хоча антисемітська мова ворожнечі все ще час від часу має місце, особливо в Інтернеті.⁷⁵ ЄКРН вітає виступи представників українських органів влади, зокрема на найвищому політичному рівні, проти антисемітизму і закликає їх робити це й надалі, у консультації з єврейськими громадами України.⁷⁶
44. ЄКРН вітає повідомлення про те, що суспільне сприйняття кримських татар, більшість із яких є мусульманами, покращилося як прояв солідарності із їхнім становищем після незаконної анексії Криму Росією у 2014 році.⁷⁷ Також є приклади взаємодії на високому рівні між українськими політичними лідерами та мусульманськими громадами. Наприклад, у березні 2025 року Президент України взяв участь у державному іфтарі (вечері розговіння під час Рамадану) разом із військовослужбовцями-мусульманами, представниками Меджлису кримськотатарського народу та релігійними лідерами.⁷⁸ Водночас, за словами низки співрозмовників, з якими делегація ЄКРН зустрічалася під час свого візиту, антимусульманська мова ворожнечі має місце, переважно в Інтернеті, а її поширеність зросла після нападу угруповання ХАМАС на Ізраїль у жовтні 2023 року та подальшої війни Ізраїлю в секторі Газа. Крім того, мали місце окремі анти-мусульманські інциденти, зокрема осквернення мечеті у квітні 2024 року.⁷⁹ Це викликає стурбованість ЄКРН. Тому ЄКРН закликає органи влади продовжувати співпрацю з різними сегментами мусульманської громади з метою кращого розуміння та реагування на їхні занепокоєння щодо ненависті до мусульман.
45. ЄКРН занепокоєна повідомленнями про те, що Свідки Єгови час від часу зазнають мови ворожнечі, зокрема словесних образ і актів вандалізму щодо їхніх місць богослужіння. За інформацією, яку надано ЄКРН, мова ворожнечі щодо Свідків Єгови іноді супроводжується наративами, у яких цю спільноту зображують як «антиукраїнську» або недостатньо патріотичну через їхню відмову від військової служби з мотивів совісті.⁸⁰ У цьому зв'язку див. розділ III.В цієї доповіді.

⁷³ Roma Foundation for Europe (2024): 10; The Guardian (2024, 29 квітня); France 24 (2023, 9 березня).

⁷⁴ Наприклад, у 2023 році ромський військовослужбовець Віктор Ілчак отримав відзнаку за мужність від міського голови Ужгорода. Див.: там само.

⁷⁵ Дослідження також показують, що ставлення до євреїв дещо покращилося з 2013 року. Див.: KMIC (2023).

⁷⁶ Українські посадовці та державні установи засудили минулі та сучасні прояви антисемітизму з нагоди відзначення Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту. Див., серед іншого: [Коментар МЗС України до Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту](#) (2025); [Президент ушанував пам'ять жертв Голокосту](#); [У 84-ті роковини трагедії Бабиного Яру Президент ушанував пам'ять жертв нацистів](#).

⁷⁷ Рада Європи (2022a). Щодо боротьби кримських татар за права людини загалом див.: Комісар Ради Європи з прав людини (2023).

⁷⁸ United24 Media (2025, 14 березня), [Зеленський провів іфтар із мусульманськими військовослужбовцями, привернувши увагу до російської війни проти релігії](#).

⁷⁹ Муфтії Духовного управління мусульман України «Умма» [повідомив](#) у своїх соціальних мережах, що у квітні 2024 року вандалі намалювали свастику та неонацистський символ «1488» на стіні мечеті Ісламського культурного центру «Аль-Масар» в Одесі. Він заявив, що мав «відчуття, що це [була] навмисна російська провокація, спрямована на розпалювання міжрелігійної ворожнечі в місті». Як повідомляється, громада подала заяву до Національної поліції.

⁸⁰ Європейська асоціація Свідків Єгови (2025); УВКПЛ ООН (2024): 21-22.

46. ЄКРН рекомендує українській владі в першочерговому порядку провести по всій країні інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на запобігання мові ворожнечі, в тім числі мові ворожнечі в Інтернеті, щодо груп, які перебувають у полі уваги ЄКРН, зокрема ЛГБТІ-осіб і ромів, наголошуючи на важливості різноманіття й толерантності в суспільстві та співпрацюючи з відповідними представниками громадянського суспільства.
47. Повною мірою визнаючи складний і чутливий суспільний клімат, що його спричинила агресивна війна Російської Федерації проти України, ЄКРН водночас занепокоєна повідомленнями про соціальне дистанціювання між загальним населенням та громадянами України, які за «національністю» (етнічним/національним походженням) ідентифікують себе як росіяни або рідною мовою яких є російська. Згідно з опитуванням, що його провів КМІС у жовтні 2024 року, 39,1% респондентів були готові прийняти громадян України, які за «національністю» ідентифікують себе як росіяни, як «членів родини, друзів, сусідів або колег», 29,2% — як жителів України, а 19,6% взагалі не пускали б їх до країни.⁸¹ ЄКРН бере до уваги певні погляди, відповідно до яких ці негативні настрої значною мірою зумовлені Російською Федерацією та прихильниками агресивної війни, або спрямовані передусім проти них, а не ґрунтуються на етнічній належності чи мові як таких. Водночас ЄКРН наголошує, що запобігання негативним настроям щодо громадян України, які за «національністю» ідентифікують себе як росіяни або рідною мовою яких є російська, має вирішальне значення для розбудови мирного та інклюзивного українського суспільства. ЄКРН також зазначає, що переважна більшість із них ідентифікують себе як українці та рішуче виступають проти агресивної війни Російської Федерації.⁸² ЄКРН закликає органи влади вживати будь-яких превентивних заходів, консультуючись, де це доречно, із відповідними спільнотами, з урахуванням її заяви 2021 року щодо запобігання та протидії ультра націоналістичній і расистській мові ворожнечі та насильству у зв'язку з протистояннями й неврегульованими конфліктами в Європі.⁸³
48. Щодо регулювання медіа ЄКРН вітає набрання чинності 31 березня 2023 року Законом України «Про медіа», який, серед іншого, забороняє мову ворожнечі та розпалювання ненависті в медіа і на платформах для обміну відео за низкою ознак, включно із сексуальною орієнтацією та ґендерною ідентичністю.⁸⁴ Регуляторним органом, відповідальним за забезпечення виконання цього закону, є Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (Національна рада) – незалежна та колегіальна державна структура. Наприклад, у 2024 і 2025 роках Національна рада встановила порушення статті 36 Закону України «Про медіа» (розпалювання ненависті, ворожнечі чи жорстокості до окремих осіб чи груп осіб) у різних публікаціях одного й того самого медіа-видання, спрямованих проти ЛГБТІ-осіб.⁸⁵ У червні 2025 року Національна рада накладала на цей орган медіа штраф за відмову видалити такі публікації – це було перше рішення такого типу щодо ЛГБТІ-фобного контенту.⁸⁶

⁸¹ За даними КМІС, це є позитивною динамікою порівняно з даними за березень 2023 року, оскільки на 10 відсотків зросла частка людей, готових прийняти громадян України російського етнічного походження до свого найближчого соціального кола, тоді як кількість тих, хто заявив, що «не пускав би їх в Україну», зменшилася на 7 відсотків. Див.: КМІС (2025).

⁸² КМІС (2025); The Conversation (2025, 21 травня).

⁸³ [Заява](#), ухвалена ЄКРН на її 85-му пленарному засіданні (30–31 березня 2021 року).

⁸⁴ Закон «Про медіа» ([№ 2849-IX](#)), ухвалений 13 грудня 2022 року.

⁸⁵ У 2024 році Національна рада ухвалила [рішення](#) щодо публікації онлайн-статті «ЛГБТ-рух і педофілія: історичний зв'язок», опублікованої рухом «Всі разом!». У рішенні було встановлено порушення статті 36 Закону «Про медіа» та наказано видалити матеріал. Це рішення було оскаржено в Київському окружному адміністративному суді й на час візиту у 2025 році справа ще перебувала на розгляді. Щодо тієї самої організації також було ухвалено інші рішення стосовно ЛГБТІ-фобних матеріалів (див., наприклад, [рішення № 1623](#)).

⁸⁶ Gender Stream, [«Вперше в Україні: інтернет-видання оштрафовано за гомофобну публікацію»](#).

49. ЄКРН із задоволенням зазначає, що Національна рада підписала меморандум про співпрацю з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини та консультувалася з організаціями громадянського суспільства у своїй роботі.⁸⁷ Національна рада також розробила критерії для визначення матеріалів, які можуть розпалювати ворожнечу, насильство або дискримінацію за низкою ознак.⁸⁸ ЄКРН вважає це **належною практикою** та висловлює надію, що Національну раду буде забезпечено достатніми ресурсами для ефективного виконання всіх її функцій у сфері запобігання та протидії мові ворожнечі.
50. ЄКРН нагадує органам влади, що політики та державні службовці, з огляду на їхній вплив, відіграють ключову роль у формуванні культури інклюзії та поваги до різноманіття і повинні рішуче та оперативно засуджувати мову ворожнечі. На них також покладається особлива відповідальність за уникнення поширення або вживання мови ворожнечі та роз'єднавчої лексики. ЄКРН із задоволенням зазначає, що, на думку співрозмовників, з якими вона зустрічалася під час візиту у 2025 році, мова ворожнечі у політичній сфері не є поширеним явищем, хоча трапляються поодинокі випадки. Наприклад, ЄКРН було повідомлено про тривожні заяви мера, який під час пандемії у 2020 році розпорядився примусово перемістити ромів до Закарпаття.⁸⁹ ЄКРН закликає органи влади підтримувати та заохочувати саморегулювання виборних органів і політичних партій, наприклад шляхом ухвалення кодексів та правил поведінки, у тому числі у Верховній Раді України, і в цьому контексті закликає всі політичні партії підписати оновлену Хартію європейських політичних партій за нерасистське та інклюзивне суспільство, яка приділяє особливу увагу саморегулюванню та підзвітності.⁹⁰

В. Насильство на ґрунті ненависті

51. Стаття 67 частина 1 пункт 3 Кримінального кодексу передбачає, що «вчинення кримінального правопорушення на ґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату (...)» має вважатися обставиною, що обтяжує покарання.⁹¹ Водночас у законодавстві країни щодо злочинів на ґрунті ненависті й далі існує низка прогалин. Особливе занепокоєння ЄКРН викликає те, що перелік ознак, які підлягають захисту, залишається обмеженим і явно не охоплює, наприклад, етнічне походження, колір шкіри, сексуальну орієнтацію, ґендерну ідентичність та статеві характеристики. Іншою проблемою є непослідовне використання термінології у відповідних кримінально-правових положеннях, що створює правову невизначеність щодо тлумачення та застосування законодавства.⁹²
52. Ще однією вадою, на яку звернули увагу ЄКРН, є процесуально-правова база для переслідування за злочини на ґрунті ненависті. Стаття 161 Кримінального кодексу вимагає подання офіційної заяви для здійснення кримінального

⁸⁷ Уповноважений ВРУ з прав людини CHR (2024a): 235-236.

⁸⁸ Див., наприклад, [запропоновані критерії](#) за ознаками сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності.

⁸⁹ У квітні 2020 року мера Івано-Франківська було зафіксовано на відео, коли він вимагав пояснити, чому ромів досі не перемістили до Закарпаття, та наказував тих, хто відмовлявся їхати, «зібрати та вивезти». See: «Права людини в Україні» (2020, 23 квітня); Українські новини (2025, 20 січня).

⁹⁰ Див.: Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ), [Хартія європейських політичних партій за нерасистське та інклюзивне суспільство](#) та [Резолюція ПАРЄ 2443 \(2022\)](#) «Роль політичних партій у сприянні різноманіттю та інклюзії: нова хартія для суспільства без расизму». Стосовно цього питання в Україні, див. також: Рада Європи (2022b): 20; 29.

⁹¹ Стаття 67 частина 1 [Кримінального кодексу](#). Крім того, вчинення певних злочинів «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості» вважається обставиною, що обтяжує покарання за умисне вбивство (стаття 115(2)(14)), умисне тяжке тілесне ушкодження (стаття 121(2)), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (стаття 122(2)), побої і мордування (стаття 126(2)), катування (стаття 127(2)), а також погрозу вбивством (стаття 129).

⁹² Наприклад, у положеннях щодо окремих правопорушень, де йдеться про обтяжувальні обставини, використовується термін «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості», стаття 161 містить такі терміни, як «ворожнеча і ненависть», а стаття 67 — «ворожнеча чи розбрат». Див.: Рада Європи (2022b): 30.

переслідування, тобто такі правопорушення не можуть переслідуватися за службовим обов'язком (*ex officio*). Аналогічно, частина 1 пункт 3 статті 67 не гарантує, що злочини на ґрунті ненависті систематично переслідуватимуться *ex officio*, оскільки це залежить від основного правопорушення.⁹³ Як вбачається за результатами візиту делегації ЄКРН у 2025 році, це є значною перешкодою для ефективного переслідування злочинів на ґрунті ненависті. Виходить, що врахування мотиву ненависті залежить від того, чи був він належним чином виявлений та зафіксований працівниками поліції під час реєстрації заяви, а потім відображений у досудовому розслідуванні, підтверджений достатніми доказами та включений до обвинувального переслідування.

53. ЄКРН позитивно відзначає, що українська влада визнала ці проблеми та взяла на себе зобов'язання провести законодавчу реформу для їх вирішення.⁹⁴ Результатом вищезгаданого проекту закону № 13597, що був внесений до парламенту в серпні 2025 року, може стати, зокрема, розширення переліку захищених ознак, можливість переслідування злочинів на ґрунті ненависті *ex officio* та уточнення термінології.⁹⁵
54. ЄКРН рекомендує органам влади України, консультуючись із представниками громадянського суспільства, й далі пропонувати або підтримувати зміни до кримінального та іншого відповідного законодавства з метою забезпечення того, щоб такі зміни: (i) явно включали сексуальну орієнтацію, ґендерну ідентичність, статеві характеристики, етнічне походження та колір шкіри до переліку захищених ознак; та (ii) дозволяли переслідування злочинів на ґрунті ненависті *ex officio*. При цьому слід належним чином враховувати Рекомендацію CM/Rec(2024)4 Комітету міністрів Ради Європи щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті. За необхідності слід звертатися по підтримку до Ради Європи.
55. За інформацією, яку надали правоохоронні органи, у 2024 році за статтею 161 було зареєстровано 156 кримінальних правопорушень (порівняно зі 150 у 2023 році).⁹⁶ Щодо кримінального переслідування, прокуратура веде статистику відкритих кримінальних проваджень, але не обов'язково відокремлює злочини на ґрунті ненависті від інших злочинів. Щодо судової системи, ЄКРН було повідомлено про 55 судових рішень у справах за статтею 161 у період з 2022 по 2024 рік. Водночас ЄКРН дізналася, що понад половина судових рішень ґрунтувалася на угодах про визнання винуватості.⁹⁷ У результаті відстежувати справи щодо злочинів на ґрунті ненависті в усій системі правосуддя складно, а ключова інформація та докази, що стосуються встановлення мотивів ненависті у злочині, можуть втрачатися на різних етапах.⁹⁸ ЄКРН наполегливо закликає українську владу розробити комплексну систему реєстрації та збору належним чином дезагрегованих даних про злочини на ґрунті ненависті.
56. Результати візиту ЄКРН у 2025 році також свідчать про те, що у багатьох випадках злочини на ґрунті ненависті кваліфікуються та караються як звичайні правопорушення, як-от хуліганство або заподіяння легких тілесних

⁹³ Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 498.

⁹⁴ Див., наприклад, [План дій](#), опублікований у жовтні 2025 року в межах звіту України щодо групи справ «Федорченко та Лозенко проти України» (Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine) (заява № 387/03).

⁹⁵ [Проект Закону України № 13597](#) про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу щодо боротьби з дискримінацією. Див. також: ZMINA (2025, 14 жовтня), [Законопроект № 13597 може стати кроком до європейських стандартів у сфері рівності, однак потребує доопрацювання](#).

⁹⁶ Україна не надала БДІПЛ ОБСЄ повних даних щодо злочинів на ґрунті ненависті за 2021–2023 роки. У цьому зв'язку див. звіт БДІПЛ ОБСЄ [«Злочини на ґрунті ненависті: Україна»](#).

⁹⁷ Див: Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 499.

⁹⁸ Рада Європи (2020): 11.

ушкоджень. У цьому зв'язку Європейський суд з прав людини у низці випадків установив, що Україна не виконала свого обов'язку провести ефективне розслідування та виявити расистські й ЛГБТІ-фобні мотиви відповідних інцидентів.⁹⁹ Такі вади загрожують підірвати довіру потерпілих та відповідних спільнот до готовності й спроможності органів влади захищати їх від злочинів на ґрунті ненависті, що, своєю чергою, може відштовхувати або ще більше стримувати їх від повідомлення про такі інциденти та звернення по захист.

57. ЄКРН позитивно відзначає збільшення кількості навчальних заходів та спеціальних ініціатив для відповідних органів влади, зокрема працівників поліції, спрямованих на вдосконалення їхньої спроможності виявляти мотиви ненависті та розслідувати злочини на ґрунті ненависті, а також на налагодження міцніших відносин із відповідними групами, такими як ЛГБТІ-особи.¹⁰⁰ Крім того, Міністерство внутрішніх справ і Національна поліція співпрацювали з Радою Європи та Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ ОБСЄ) з метою підвищення обізнаності та вдосконалення навичок правоохоронців і прокурорів щодо розслідування та переслідування злочинів на ґрунті ненависті. У 2019 році органи влади співпрацювали з БДІПЛ ОБСЄ над розробленням і публікацією посібника з класифікації та розслідування злочинів на ґрунті ненависті. Також було опубліковано практичний інструмент для працівників поліції щодо виявлення індикаторів упередженості.¹⁰¹ Це дуже позитивні ініціативи. Однак ЄКРН зазначає, що необхідно зробити більше для забезпечення належної реєстрації, розслідування, кримінального переслідування та, зрештою, покарання за злочини на ґрунті ненависті.

58. ЄКРН рекомендує українській владі вжити подальших заходів для забезпечення належної реєстрації, розслідування та кримінального переслідування злочинів на ґрунті ненависті, зокрема шляхом: (i) ухвалення чітких оперативних настанов або протоколів щодо виявлення та фіксації мотивів ненависті у злочинах; (ii) проведення цільового та практичного навчання з цього питання для працівників поліції та інших суб'єктів системи кримінального правосуддя, зробивши його обов'язковою складовою частиною їхньої первинної та безперервної професійної підготовки; (iii) забезпечення інтеграції оперативних настанов або протоколів у повсякденне ведення справ із чітким обов'язком працівників поліції та прокурорів розглядати мотиви ненависті у кожній справі та фіксувати сприйняття потерпілим наявності будь-якого такого мотиву. У цьому контексті слід належним чином ураховувати Рекомендацію CM/Rec(2024)4 Комітету міністрів Ради Європи щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті. За необхідності слід звертатися по подальшу підтримку до Ради Європи.

59. Як впливає з висновків ЄКРН під час візиту, в Україні актуальною залишається проблема недостатнього повідомлення про злочини на ґрунті ненависті. Потерпілі від таких злочинів часто вагаються звертатися до правоохоронних органів і подавати офіційні заяви через страх повторної віктимізації або через брак довіри до ефективності системи кримінального правосуддя.¹⁰² ЄКРН поділяє позицію представників громадянського

⁹⁹ Див., наприклад, справу [Картер проти України \(Karter v. Ukraine\)](#) (заява № 18179/17, від 11 квітня 2024) щодо гомофобного нападу та справу [Узу проти України \(Uzu v. Ukraine\)](#) (заява № 7164/18 від 21 листопада 2024), щодо расистського нападу на дитину афроукраїнського походження. Обидві справи залишаються під наглядом Комітету міністрів Ради Європи в межах групи справ [Федорченко та Лозенко проти України \(Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine\)](#) що стосуються неефективного розслідування злочинів на ґрунті ненависті в Україні. Див. занепокоєння, висловлені у цьому зв'язку організаціями громадянського суспільства, зокрема Gender Stream та іншими (2025).

¹⁰⁰ БДІПЛ ОБСЄ (2024a). Див. також ініціативи, перелічені в [Плані дій](#) у межах звіту України щодо групи справ «Федорченко та Лозенко проти України» (Fedorchenko and Lozenko v. Ukraine) ((заява № 387/03).

¹⁰¹ БДІПЛ ОБСЄ (2019a); БДІПЛ ОБСЄ (2019b).

¹⁰² Див. також: Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 890; 499, and Council of Europe (2022a): 38.

суспільства, які вважають, що покращення комунікації між поліцією та відповідними спільнотами, а також формування емпатійнішого підходу серед працівників поліції є ключовими кроками до підвищення рівня повідомлення про такі злочини.¹⁰³ У цьому зв'язку ЄКРН, наприклад, вітає той факт, що окремі працівники поліції встановили безпосередній контакт із ЛГБТІ-організаціями для забезпечення безпеки під час таких заходів, як марші рівності (Прайд). ЄКРН закликає органи влади розвивати такі ініціативи з метою створення рамкової основи для діалогу та співпраці між поліцією і групами, що перебувають у полі уваги ЄКРН.

60. Під час візиту ЄКРН до України у 2025 році кілька співрозмовників делегації висловили думку, що насильницькі злочини на ґрунті ненависті, хоча й досі трапляються, стали менш поширеними після початку повномасштабної агресивної війни. Водночас ЄКРН залишається стурбованою низкою інцидентів на ґрунті ненависті, які останніми роками торкнулися груп, що перебувають у полі уваги ЄКРН, насамперед ромів і ЛГБТІ-осіб.¹⁰⁴ Наприклад, у серпні 2023 року у Львові було скоєно напад на трансґендерного військовослужбовця, що призвело до першого в історії засудження за ЛГБТІ-фобний напад як злочин на ґрунті ненависті за статтею 161 Кримінального кодексу.¹⁰⁵ Особливе занепокоєння ЄКРН також викликає те, що, за повідомленнями, деякі з вищезгаданих інцидентів на ґрунті ненависті організували та здійснили екстремістські угруповання, як це, зокрема, сталося під час серії насильницьких нападів на ромські громади в кількох містах у 2018 році.¹⁰⁶ Більш нещодавній інцидент стався у жовтні 2021 року, коли близько 50 осіб, яких вважали екстремістами, частина з яких несла палаючі смолоскипи, ходили від будинку до будинку в Ірпені, вигукуючи гасла ворожнечі та закликаючи до насильства щодо місцевих ромів.¹⁰⁷ ЄКРН також занепокоєна повідомленнями представників громадянського суспільства про вади в розслідуванні цих інцидентів і про те, що багато винних досі не притягнуто до відповідальності.¹⁰⁸

61. ЄКРН рекомендує українським органам влади й надалі посилювати свої зусилля щодо виявлення, розслідування та кримінального переслідування організованої екстремістської діяльності, зокрема шляхом забезпечення того, щоб поліція та інші правоохоронні органи досліджували можливі зв'язки між інцидентами на ґрунті ненависті та екстремістськими організаціями. За необхідності слід і надалі запроваджувати стримувальні та превентивні заходи для протидії насильницькому екстремізму та групам, які розпалюють ворожнечу.

62. Потерпілі від злочинів на ґрунті ненависті мають такий самий правовий статус, як і потерпілі від інших злочинів. Переважно вони покладаються на підтримку, яку надають організації громадянського суспільства.¹⁰⁹ У грудні 2024 року Законом № 4133-IX було внесено зміни до положень законодавства про право на безоплатну правничу допомогу та розширено перелік осіб, які

¹⁰³ Рада Європи (2020): 24-25.

¹⁰⁴ Наприклад, у 2024 році моніторингова мережа громадської організації Центр «Наш світ» задокументувала 75 таких випадків. Із них 36 містили інформацію, що свідчила про наявність злочину на ґрунті ненависті, а 31 супроводжувався фізичним насильством різного ступеня тяжкості. Див.: Центр «Наш світ» (2025): 28–29.

¹⁰⁵ У листопаді 2023 року районний суд ухвалив вирок у справі щодо гомофобного нападу і вперше застосував статтю 67 Кримінального кодексу (тобто визнав обтяжувальною обставиною вчинення кримінального правопорушення «за ознакою статі», що було витлумачено як таке, що імпліцитно охоплює сексуальну орієнтацію). Див.: Центр «Наш світ» (2025): 33.

¹⁰⁶ Європейський центр захисту прав ромів (ERRC) (2018); The New York Times (21 липня 2018 року); The Guardian (27 серпня 2018 року); Amnesty International (2019). Див. також: ERRC (2021); Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 9.

¹⁰⁷ Human Rights Watch (2021); ERRC (2021).

¹⁰⁸ ERRC (2018); Amnesty International (2019); Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 9.

¹⁰⁹ Рада Європи (2022b): 19.

мають право на таку допомогу, включивши до нього потерпілих від злочинів на ґрунті ненависті. Водночас ЄКРН висловлює жаль з приводу того, що перелік захищених ознак залишається обмеженим і не включає, наприклад, сексуальну орієнтацію, ґендерну ідентичність та статеві характеристики. Крім того, ЄКРН було повідомлено, що цей закон набере чинності лише через один рік після припинення воєнного стану. ЄКРН підтримує рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та представників громадянського суспільства, відповідно до яких Міністерство юстиції має подати Кабінету Міністрів проєкт закону щодо включення потерпілих від злочинів на ґрунті ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності до переліку осіб, які мають право на безоплатну правничу допомогу.¹¹⁰ ЄКРН позитивно відзначає, що уряд зобов'язався зробити це до другого кварталу 2026 року.¹¹¹ У цьому зв'язку ЄКРН закликає органи влади переглянути механізми надання безоплатної правничої допомоги, щоб вони охоплювали всіх потерпілих від расистських і ЛГБТІ-фобних злочинів та щоб таку допомогу надавали таким потерпілим у будь-який час, коли цього вимагають інтереси правосуддя.

III. ІНТЕГРАЦІЯ ТА ІНКЛЮЗІЯ

A. Мігранти

63. Хоча певні дослідження та статистичні дані існують, ЄКРН зазначає, що загалом було складно отримати цілісну картину щодо інтеграції та інклюзії мігрантів після початку повномасштабної агресивної війни.¹¹² ЄКРН також звертає увагу на труднощі, з якими стикається Україна у забезпеченні необхідних ресурсів та реалізації інтеграційних заходів для мігрантів за умов війни.
64. На рівні державної політики Стратегія державної міграційної політики України (2017–2025) визнає інтеграцію мігрантів одним із напрямів, що потребують особливої уваги держави. План заходів до Стратегії (2024–2025) передбачав, серед іншого, проведення аналізу державної політики та законодавства, що стосуються інтеграції мігрантів.¹¹³ Разом із тим ЄКРН зазначає, що в Україні відсутня чітка спеціалізована політична рамкова основа щодо інтеграції мігрантів, як це також підкреслив Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD).¹¹⁴ Представники громадянського суспільства також висловлюють занепокоєння щодо недостатньої, на їхній погляд, кількості державних ініціатив на підтримку інтеграції мігрантів; обмеженої спроможності Державної міграційної служби України у цій сфері та суперечностей між законами, підзаконними актами та практикою міграційних органів, що, як зазначається, посилюють ризик соціальної ізоляції та перешкоджають ефективному доступу мігрантів до їхніх прав.¹¹⁵ ЄКРН закликає органи влади, насамперед відповідальні за питання міграції, активізувати співпрацю з представниками громадянського суспільства та

¹¹⁰ Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 5-6; Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 499-501.

¹¹¹ Див. пункт 3.11 Дорожньої карти з питань верховенства права, схваленої Кабінетом Міністрів України у травні 2025 року в контексті переговорів про вступ України до Європейського Союзу: Кабінет Міністрів України, [розпорядження № 475-р](#) від 14 травня 2025 року.

¹¹² Повномасштабна війна проти України суттєво змінила як кількість, так і становище мігрантів, шукачів притулку та біженців у країні. На час візиту до України у 2025 році точна кількість мігрантів, які проживали в країні, була невідомою, однак вважалося, що їх стало приблизно на 70% менше, ніж у 2022 році. Див.: «Право на захист» (2023а). Щодо труднощів із доступом біженців і шукачів притулку до основних прав і засобів до існування після 2022 року див.: HIAS та «Право на захист» (2023): 6-7.

¹¹³ [Стратегія державної міграційної політики](#) України та [План заходів щодо її реалізації на 2024–2025 роки](#).

¹¹⁴ Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 33-34.

¹¹⁵ Див., наприклад, занепокоєння щодо недостатності заходів із інтеграції мігрантів у: Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 799.

міжнародними організаціями, які працюють у сфері інтеграції та інклюзії мігрантів. Одним із можливих кроків могло б стати створення консультативної ради з цих питань, яку слід змістовно залучати до розроблення інтеграційних заходів.

65. ЄКРН рекомендує органам влади розробити та впровадити цільову рамкову основу політики щодо інтеграції та інклюзії мігрантів в Україні, яка охоплювала б усі сфери суспільного життя. Вона має передбачати конкретні та вимірювані цілі разом із графіком їх реалізації та оцінювання; а також цільове бюджетне фінансування. Під час підготовки такого документа органам влади слід керуватися модельною основою стратегії інтеркультурної інтеграції на національному рівні, яку розробила Рада Європи, та провести змістовні консультації з відповідними представниками громадянського суспільства і міжнародними організаціями. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.
66. Щодо освіти, діти мігрантів мають право на безоплатну освіту в державних і комунальних закладах дошкільної, початкової, середньої та професійної освіти.¹¹⁶ Крім того, було запроваджено спрощений доступ до освіти для дітей-біженців, які не мають документів, що підтверджують їхню попередню освіту. Разом із тим ЄКРН повідомили про збереження таких проблем, як недостатня підтримка вивчення мови у школах; потреба у кращій інтеркультурній комунікації та повазі до культурного різноманіття в окремих освітніх середовищах і необхідність посилення освітніх програм підтримки дітей-мігрантів.¹¹⁷ ЄКРН закликає органи влади розробляти методичні матеріали та проводити навчання для вчителів та інших працівників освіти щодо забезпечення інтеграції та інклюзії учнів-мігрантів, зокрема у сфері мовної підтримки.
67. Кажучи загальніше, під час візиту у 2025 році було очевидно, що в Україні приділяється дедалі більше уваги популяризації української мови та створенню можливостей для її вивчення серед населення.¹¹⁸ У цьому контексті ЄКРН повідомили про існування безоплатних мовних курсів для мігрантів, які влаштовують різні організації. Водночас ці курси не є державними, а їхня доступність і масштаб бувають різними.¹¹⁹ Наприклад, громадська організація «Десяте квітня» реалізує проєкт RKA, який складається з мережі мовно-інтеграційних клубів, де учасники можуть вивчати українську мову, а також історію та культуру України.¹²⁰ ЄКРН вважає це **належною практикою**.
68. У сфері працевлаштування шукачі притулку та мігранти з посвідкою на тимчасове проживання можуть працевлаштуватися на підставі дозволів, які видає Державна служба зайнятості України. ЄКРН вітає зміни, запроваджені у 2022 році, які, згідно з її висновками під час візиту, полегшили доступ мігрантів до працевлаштування, зокрема скасування вимоги щодо мінімального рівня заробітної плати для прийняття на роботу мігрантів.¹²¹

¹¹⁶ Україна, стаття 53 [Конституції України](#). Це право додатково конкретизується та гарантується [Законом «Про освіту»](#), який передбачає додаткові гарантії доступу до національної системи освіти та інклюзії в ній.

¹¹⁷ Див., наприклад: «Право на захист» (2025): §§ 43-45.

¹¹⁸ Наприклад, у березні 2024 року Кабінет Міністрів України ухвалив Національно-культурну програму на період до 2030 року, яка, зокрема, передбачає розробку і створення мережі курсів української мови (у тому числі онлайн-курсів). У цьому зв'язку ЄКРН також посилається на роботу Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин.

¹¹⁹ Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 800.

¹²⁰ У семи регіонах України діють 32 розмовно-інтеграційні клуби. Див.: ГО «Десяте квітня», [проєкт RKA](#); [Річний звіт за 2024 рік](#).

¹²¹ Серед інших змін — поширення права на працевлаштування на осіб, яким Державна міграційна служба (ДМС) відмовила у первинному розгляді заяви про оформлення документів, але які оскаржили це рішення в судовому порядку. Також було скасовано вимогу подавати паспорт під час оформлення дозволу на працевлаштування: відтепер достатньо посвідчення

ЄКРН також повідомили про нову цифрову платформу Державної служби зайнятості, покликану полегшити доступ мігрантів до працевлаштування. Водночас ЄКРН зазначає, що шукачі притулку не мають права звертатися по допомогу до Державної служби зайнятості, хоча після отримання дозволу мають право працювати, що зменшує їхні можливості знайти роботу. ЄКРН закликає органи влади підтримувати інтеграцію та інклюзію мігрантів на ринку праці, особливо з огляду на дедалі більше усвідомлення потреби та можливостей залучення мігрантів до відбудови України.¹²²

69. Щодо житла, у січні 2025 року на розгляд Верховної Ради було внесено проєкт закону «Про основні засади житлової політики». Він передбачає однакове застосування до громадян України, мігрантів, біженців та осіб без громадянства, які законно проживають в Україні, надаючи їм право на соціальне житло.¹²³ Хоча на момент візиту у 2025 році законопроєкт ще перебував на розгляді, ЄКРН вважає це багатообіцяючим кроком. Окремо слід зазначити, що для біженців та зареєстрованих шукачів притулку, які не можуть самостійно забезпечити себе житлом, функціонують Центри тимчасового розміщення.¹²⁴
70. Доступ мігрантів до медичної допомоги залежить від їхнього правового статусу. ЄКРН занепокоєна тим, що шукачі притулку мають право лише на екстрену медичну допомогу та повинні відшкодовувати повну вартість наданих послуг і лікарських засобів.¹²⁵ Це може становити суттєву перешкоду для шукачів притулку, оскільки фінансові труднощі можуть стримувати їхній доступ до невідкладної та іншої необхідної медичної допомоги та змушувати їх відкладати або взагалі відмовлятися від лікування. ЄКРН наполегливо закликає органи влади переглянути чинний порядок надання медичної допомоги шукачам притулку, які законно перебувають в Україні, щоб гарантувати їм ефективний доступ до основних медичних послуг, включаючи первинну та екстрену медичну допомогу.
71. ЄКРН також повідомили, що недоліки процедури надання притулку негативно впливають на перспективи інтеграції шукачів притулку.¹²⁶ За словами представників громадянського суспільства, станом на час візиту у 2025 році подати заяву про міжнародний захист залишалось складно. Відмови у прийнятті чи розгляді заяв часто не супроводжувалися письмовим повідомленням або юридичним обґрунтуванням.¹²⁷ Крім того, увагу ЄКРН привернуло особливе становище громадян Білорусі та Російської Федерації, які були змушені звернутися по притулок в Україні й, за повідомленнями, нерідко отримували відмову від Державної міграційної служби виключно на підставі громадянства, без належної індивідуальної оцінки.¹²⁸ Визнаючи складний і чутливий контекст агресивної війни проти України, ЄКРН закликає

шукача притулку або інших документів, що підтверджують звернення за міжнародним захистом. Див.: [Закон України «Про зайнятість населення»](#).

¹²² Див., зокрема: «Право на захист» (2023b).

¹²³ Україна, [Проект закону № 12377](#) «Про основні засади житлової політики».

¹²⁴ Докладніше див.: «Право на захист» (2025): 8.

¹²⁵ Кабінет Міністрів України, [постанова № 121](#) від 19 березня 2014 року; ECRE (2025).

¹²⁶ Див.: Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 821–826. Крім того, Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) у своїх заключних зауваженнях за 2025 рік висловив занепокоєння повідомленнями про неналежні умови проживання в центрах прийому шукачів притулку, а також перешкодами, з якими вони стикаються під час реалізації своїх прав через невизнання документів, виданих шукачам притулку, як дійсних документів, що посвідчують особу. CERD (2025): 33–34.

¹²⁷ «Право на захист» (2025): 3–4; Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 824–826; HIAS та «Право на захист» (2023): 4.

¹²⁸ ECRE (2025): 18–19; Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 33–34; ZMINA (2022).

органи влади врахувати стурбованість, висловлену Комітетом ООН з ліквідації расової дискримінації щодо цих питань.¹²⁹

В. Роми

72. На час візиту у 2025 році серед співрозмовників делегації ЄКРН існував консенсус, що роми залишаються однією з найбільш маргіналізованих груп в Україні, а їхнє становище погіршилося після початку повномасштабної агресивної війни.¹³⁰ Насамперед ЄКРН зазначає, що інтеграція та інклюзія ромів тісно пов'язані з національною системою захисту прав національних меншин в Україні. Тому ЄКРН посилається на роботу Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин, який також здійснив окремий моніторинговий візит до України у вересні 2025 року в межах свого шостого циклу моніторингу.¹³¹
73. ЄКРН із задоволенням зазначає, що останніми роками в Україні відбулися важливі законодавчі та політичні зміни у сфері інклюзії ромів, зокрема ухвалено Національну ромську стратегію до 2030 року та відповідні плани дій, розроблено Національно-культурну програму «Єдність у різноманітті» та ухвалено у 2023 році Закон України «Про національні меншини (спільноти) України».¹³² Національна ромська стратегія охоплює широкий спектр напрямів та визначає Державну службу України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) центральним органом виконавчої влади, відповідальним за її реалізацію, тоді як регіональні органи влади відповідають за розроблення відповідної політики. Водночас ЄКРН зазначає занепокоєння, висловлені кількома організаціями громадянського суспільства, що Стратегія не охоплює комплексно потреби ромів і недостатньо враховує проблему антициганізму.¹³³ ЄКРН наполегливо закликає органи влади виділити цільове фінансування для реалізації політики та ініціатив, спрямованих на ромів, забезпечити ефективну координацію між національними, регіональними та місцевими органами влади та виконати взятє на себе зобов'язання щодо запровадження інституту ромських радників для реалізації відповідної політики на регіональному та місцевому рівнях.¹³⁴
74. Із висновків ЄКРН, зроблених під час візиту у 2025 році, випливає, що відсутність документів, які посвідчують особу, і далі залишається однією з найгостріших проблем, з якими стикаються роми в Україні.¹³⁵ Повномасштабна агресія не лише призвела до збільшення кількості ромів, які втратили свої документи, а й загострила труднощі, з якими стикаються роми без документів, особливо ті, хто є внутрішньо переміщеними особами (ВПО).

¹²⁹ Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD): 33-34.

¹³⁰ Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 7-9; Уповноважений ВРУ з прав людини (2025b); Уповноважений ВРУ з прав людини (2024a); Уповноважений ВРУ з прав людини (2024b): 127; Європейська Комісія (2024): 43; «Голос ромні» (2024a).

¹³¹ Див.: Консультативний комітет Рамкової конвенції про захист національних меншин, [«Україна: візит Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин»](#).

¹³² У 2021 році Україна ухвалила «Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини в українському суспільстві, на період до 2030 року» ([Національна ромська стратегія](#)). У липні 2023 року Національну ромську стратегію було оновлено. У грудні 2023 року було ухвалено [План заходів на 2024–2025 роки](#) щодо її реалізації. У вересні 2023 року було [затверджено](#) програму «Єдність у різноманітті». Закон України [№ 2827-IX](#) «Про національні меншини (спільноти) України», ухвалений у грудні 2022 року, набрав чинності 1 липня 2023 року. ЄКРН зазначає, що інтеграція та інклюзія ромів також тісно пов'язані з національною системою захисту прав національних меншин в Україні, і тому посилається на роботу Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин.

¹³³ Див. також [підсумки](#) консультацій щодо Національного плану заходів щодо реалізації Ромської стратегії, які організували у жовтні 2025 року Рада Європа та Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС). Див. також: ARCA (2024): 15–17; Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 524.

¹³⁴ Пункт 2.1.1 Плану заходів щодо захисту прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України.

¹³⁵ Офіційні дані щодо поширеності серед ромів проблеми відсутності документів, що посвідчують особу, відсутні. Водночас, за приблизними оцінками, в Україні близько 30 000 ромів не мають особистих документів. Див.: Уповноважений ВРУ з прав людини (2024b): 129–134; Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ ОБСЄ) (2024b): 10.

На цьому тлі ЄКРН високо оцінює пілотний проєкт, що його започаткував у 2024 році Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, завдяки якому за короткий період понад 300 ромів отримали документи, що посвідчують особу.¹³⁶ Проєкт передбачав проактивну роботу з ромськими громадами та посилення співпраці між Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, громадянським суспільством, місцевими й регіональними органами влади та ромськими громадами. На думку ЄКРН, цей проєкт можна вважати **належною практикою**.

75. Під час польового візиту до Мукачева (Закарпатська область) у 2025 році делегація ЄКРН на власні очі побачила численні труднощі, з якими стикаються ромські ВПО та роми, які не мають документів з інших причин. Делегація ЄКРН також дізналася, що роми в аналогічній ситуації на Закарпатті та в інших регіонах України найчастіше фактично не можуть скористатися наявними державними програмами підтримки і регулярно стикаються з додатковими труднощами під час спроб отримати доступ до соціальних послуг, можливостей працевлаштування, житла, освіти та медичної допомоги.¹³⁷ Це викликає особливе занепокоєння ЄКРН.
76. У світлі наведеного ЄКРН належним чином відзначає створення Міжвідомчої робочої групи для координації ширшої реалізації Національної ромської стратегії,¹³⁸ а також заходи, що їх запланував і ухвалив Кабінет Міністрів України до та після візиту ЄКРН у 2025 році, з метою спрощення чинних процедур і підвищення доступності адміністративних послуг.¹³⁹ Це, безперечно, кроки у правильному напрямку. Водночас інформація, яку збирила ЄКРН, свідчить про необхідність створення спеціального, орієнтованого на практичні результати та інклюзивного механізму вирішення цієї давньої проблеми, який був би здатний проактивно встановлювати контакт із ромами без документів, зокрема з важкодоступними особами та родинами, надавати їм індивідуалізовану підтримку та сприяти вирішенню складних випадків. ЄКРН переконана, що, спираючись на вищезазначені позитивні зрушення та належну практику, така ініціатива допоможе органам влади забезпечити ефективнішу реалізацію відповідних заходів на практиці.
77. ЄКРН рекомендує українській владі, як першочерговий захід, створити спеціальну робочу групу за участю представників відповідних міністерств і служб, регіональних та місцевих органів влади, організацій громадянського суспільства й Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Її завданням має стати проактивне виявлення та підтримка ромів, які потребують належних документів, що посвідчують особу, зокрема шляхом подальшого спрощення адміністративних процедур та забезпечення цільової підтримки для подолання адміністративних бар'єрів там, де це необхідно.
78. Під час польового візиту до Мукачева делегація ЄКРН також зустрілася з ромськими медіаторами, які працюють у центрі, що діє при громадській

¹³⁶ У 2024 році в Мукачеві (Закарпатська область) Уповноважений ВРУ з прав людини у співпраці з Державною міграційною службою України, Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) та неурядовою організацією «Чіріклі» започаткував пілотний проєкт «Документування осіб, які належать до ромської національної меншини, та розроблення правових механізмів спрощення цієї процедури». Див.: Уповноважений ВРУ з прав людини (2025b): 9–10; Уповноважений ВРУ з прав людини (2024b): 133–134.

¹³⁷ БДІПЛ ОБСЄ (2024b): 10. Ситуація на Закарпатті є особливо проблематичною: за наявними даними, лише близько чверті ромів із числа внутрішньо переміщених осіб мають доступ до реєстрації як ВПО, тоді як в інших регіонах України цей показник становить близько 90%. Див.: Roma Foundation for Europe (2024): 4.

¹³⁸ Кабінет Міністрів України, [постанова № 468](#) від 19 квітня 2022 року.

¹³⁹ Наприклад, відповідні заходи передбачає план дій, що його затвердив Кабінет Міністрів України у травні 2025 року в контексті переговорів про вступ України до Європейського Союзу (Кабінет Міністрів України, [розпорядження № 475-г](#)). Крім того, ЄКРН було повідомлено, що у грудні 2025 року Кабінет Міністрів України ухвалив [постанову № 1709](#), якою було внесено зміни до процедур, пов'язаних, зокрема, з видачею документів, а також передбачено заходи щодо спрощення цих процедур і підвищення мобільності відповідних адміністративних послуг, насамперед для забезпечення їх більшої доступності для осіб, які проживають у віддалених районах або на територіях, що постраждали від бойових дій.

організації та надає ромам допомогу в отриманні документів. Цей досвід продемонстрував надзвичайно важливу роль медіаторів як посередників між ромськими громадами та органами влади. Тому ЄКРН занепокоєна невеликою кількістю ромських медіаторів: за наявною інформацією, в Україні їх лише близько 20, і більшість фінансується неурядовою організацією «Чіріклі».¹⁴⁰ Органи влади повідомили ЄКРН, що професію ромського медіатора внесено до державного реєстру (класифікатора) професій, а рішення про їхнє працевлаштування за рахунок місцевих бюджетів належить до компетенції регіональних і місцевих органів влади. ЄКРН наполегливо закликає органи влади й надалі інституціоналізувати, масштабувати та належним чином фінансувати діяльність ромських медіаторів.

79. Ще одним питанням, яке викликає стурбованість ЄКРН, є повідомлення про нерівність у рівні освіти ромів. Хоча дані різняться, приблизно 20% ромів не мають освіти, 25% не вміють читати й писати українською мовою, а лише близько 1% здобули вищу освіту.¹⁴¹ Деякі джерела свідчать, що ромські жінки та дівчата частіше залишають школу достроково.¹⁴² Серед інших проблем, з якими стикаються ромські учні в школах, називають нижчий рівень дошкільної підготовки, недостатню спроможність учителів враховувати їхні специфічні потреби та прояви антициганізму в окремих школах.¹⁴³
80. Під час візиту у 2025 році стало очевидно, що як пандемія COVID-19, так і агресивна війна проти України ще більше погіршили й без того складне становище ромських дітей і молоді у сфері освіти.¹⁴⁴ Ромські діти порівняно частіше стикаються із суттєвими перешкодами для дистанційного навчання, насамперед через нестачу технічних засобів, нестабільний доступ до Інтернету та перебої з електропостачанням. Особливо турбує становище ромських дітей із числа ВПО. Під час польового візиту до Мукачева делегація ЄКРН також почула занепокоєння про те, що деякі ромські ВПО стикаються з адміністративними труднощами під час спроб зарахування дітей до шкіл, а також із упередженим ставленням і труднощами інтеграції у місцевих громадах, навіть порівняно з місцевими ромами. ЄКРН позитивно відзначає низку ініціатив у цій сфері, зокрема діяльність мережі Romanu Early Years Network (REYN) Ukraine, яка реалізує програми з удосконалення дошкільної освіти та проводить навчання для працівників шкіл щодо інклюзивних практик стосовно ромських дітей.¹⁴⁵ ЄКРН вважає це **належною практикою**.
81. Під час візиту ЄКРН також стало очевидно, що в окремих школах, особливо в Закарпатській області, переважну більшість учнів становлять роми. Це викликає занепокоєння щодо фактичної сегрегації ромських дітей у школах, яка частково пов'язана із сегрегацією за місцем проживання. На цьому тлі у квітні 2022 року Восьмий апеляційний адміністративний суд ухвалив рішення на користь матері, чиїм ромським дітям було відмовлено у доступі до інтегрованої школи в Ужгороді (Закарпатська область), натомість їх

¹⁴⁰ Roma Foundation for Europe (2024): 12.

¹⁴¹ Цю інформацію було [надано](#) Уповноваженим ВРУ з прав людини у березні 2023 року. У цьому зв'язку дослідження, яку провела громадська організація «Вітри змін» у десяти ромських громадах Одеської та Миколаївської областей, показало, що 68% респондентів були або повністю неписьменними, або мали труднощі з читанням і письмом, а 59% не вміли рахувати або мали з цим значні труднощі. За даними дослідження, ситуація серед ромських жінок і дівчат є такою: 34% ніколи не відвідували школу; 49% навчалися лише в початкових класах; 10% мають незакінчену середню освіту; і лише 2% здобули вищу освіту. Див.: «Вітри змін» (2024): 12–13..

¹⁴² Див., зокрема: ARCA та ін. (2025): 6–7; «Голос ромні» (2024b): 26–30; Благодійний фонд «Вітри змін» (2024).

¹⁴³ БДІПЛ ОБСЄ (2024): 12; Ромський жіночий фонд «Чіріклі» та мережа ERGO (Chiricli and ERGO Network (2025): 13.

¹⁴⁴ Див.: Roma Foundation for Europe (2024): 17; БДІПЛ ОБСЄ (2024): 12; «Голос ромні» (2024a): 29–32; Міжнародний фонд «Відродження» (IRF) (2023).

¹⁴⁵ Проект [REYN Україна](#) було започатковано в Україні у 2016 році. Його координує громадська організація «Благо», яка виконує функції національного координатора та співпрацює з широкою мережею громадських організацій, експертів і місцевих партнерів по всій Україні.

спрямували до сегрегованої школи лише для ромів. Після цього рішення Ужгородська міська рада змінила межі територій обслуговування шкіл, що дало можливість ромським сім'ям записувати дітей до школи за власним вибором.¹⁴⁶ ЄКРН вітає цей розвиток подій. Під час візиту до Мукачева у 2025 році делегація ЄКРН відвідала школу з угорською мовою навчання, де майже всі учні були ромами. У делегації склалося враження, що попри труднощі із забезпеченням відвідування школи, особливо для дітей із компактних ромських поселень, педагогічний колектив демонструє готовність враховувати їхні специфічні потреби. За інформацією органів влади, концентрація ромських учнів у деяких школах пояснюється не лише моделями проживання, а й необхідністю врахування їхніх мовних потреб і вподобань.¹⁴⁷

82. З огляду на наведені дані та висновки ЄКРН вважає вкрай важливим, щоб органи влади на всіх рівнях управління вжили рішучих заходів для посилення інклюзії ромських дітей у школах, особливо в регіонах зі значною ромською спільнотою.
83. ЄКРН рекомендує українським органам влади вжити заходів для забезпечення доступу ромських дітей до якісної освіти з метою підвищення рівня охоплення навчанням і боротьби з достроковим залишенням школи, зокрема шляхом: (i) реалізації заходів для забезпечення доступу до дистанційного навчання та мобільних освітніх послуг; (ii) фінансування й упровадження спеціальних освітніх програм для ромських жінок і дівчат; та (iii) створення виїзних ініціатив, які заохочуватимуть відвідування школи ромськими дітьми, що проживають у компактних поселеннях, у тісній координації з ромськими медіаторами та відповідними родинами. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.
84. ЄКРН із занепокоєнням зазначає, що повномасштабна агресивна війна також негативно вплинула на інклюзію ромів у сфері зайнятості: за деякими оцінками, рівень безробіття серед ромів становить близько 75%. Крім того, відсутність посвідчення особи у великій кількості ромів перешкоджає їхньому доступу до офіційного працевлаштування. Повідомляється також про поширеність анициганізму під час найму на роботу, через що роми часто змушені працювати неформально або сезонно, без довгострокової фінансової стабільності.¹⁴⁸ Органи влади повідомили ЄКРН, що в Інтернеті доступний широкий спектр послуг із професійної орієнтації, і що працівники Державної служби зайнятості неодноразово відвідували компактні ромські поселення, щоб інформувати їхніх мешканців про доступні послуги та підтримку. Водночас ЄКРН висловлює жаль через відсутність спеціальних державних програм, спрямованих на покращення можливостей працевлаштування ромів і розвитку їхніх професійних навичок. Вона заохочує органи влади співпрацювати з відповідними організаціями громадянського суспільства, ромськими громадами та ромськими медіаторами для впровадження цільових заходів із покращення доступу ромів до зайнятості, зокрема спеціальних заходів для ромських жінок.
85. Повідомляється, що роми й надалі стикаються із серйозними житловими проблемами, особливо ті, хто проживає в так званих компактних поселеннях, нетрях або неформальному житлі без доступу до водопостачання, електроенергії, опалення чи документів на право власності. Роми-ВПО перебувають у стані особливої вразливості й мають значні труднощі з

¹⁴⁶ European Roma Rights Centre (2022).

¹⁴⁷ Щодо питання багатомовності в школах та її впливу на ромських учнів див. роботу Консультативного комітету Рамкової конвенції про захист національних меншин.

¹⁴⁸ БДІПЛ ОБСЄ (2024): 13; Roma Foundation for Europe (2024): 12; ARCA (2024): 16-17; Ромський жіночий фонд «Чіріклі» та мережа ERGO (Chiricli and ERGO Network) (2025): 14-15.

орендою житла, насамперед через фінансові обмеження та дискримінаційні практики. Крім того, роми, які проживають у неформальному житлі, дуже часто не можуть отримати компенсацію, передбачену для відновлення пошкодженого майна.¹⁴⁹ Під час польового візиту до Мукачева у 2025 році делегація ЄКРН відвідала притулок, керований ромською громадою за підтримки неурядової організації «Чіріклі», який став прикладом потреби у спеціальних ініціативах для ромських ВПО. ЄКРН наполегливо закликає органи влади підтримувати такі ініціативи та співпрацювати з регіональними й місцевими органами влади для суттєвого розширення проєктів, спрямованих на покращення умов життя в так званих компактних поселеннях.

86. ЄКРН також дізналася, що додаткові труднощі зберігаються і щодо доступу ромів до медичної допомоги, насамперед через відсутність документів, що посвідчують особу, та недостатні фінансові можливості, які негативно впливають на доступ до необхідних медичних послуг і лікарських засобів.¹⁵⁰ Водночас ЄКРН повідомили про певний прогрес у покращенні доступу ромів до охорони здоров'я, зокрема про кампанії вакцинації ромських дітей та ініціативи щодо зміцнення сексуального й репродуктивного здоров'я ромських жінок і дівчат. ЄКРН висловлює сподівання, що органи влади посилять співпрацю з організаціями громадянського суспільства та ромськими медіаторами для усунення практичних перешкод, з якими стикаються роми під час звернення по медичну допомогу, а також розширять виїзні медичні послуги, включаючи профілактичну допомогу, для маргіналізованих і віддалених ромських громад.

IV. ОСОБЛИВИ ПИТАННЯ УКРАЇНИ

А. Антидискримінаційне законодавство

87. У своїй попередній доповіді щодо України (§§ 9–15) ЄКРН визначила низку прогалин в антидискримінаційному законодавстві. Окрім відсутності прямого закріплення сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності як захищених ознак у кримінальному законодавстві, ЄКРН занепокоєна тим, що адміністративна відповідальність за дискримінацію, передбачена статтею 16 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», фактично досі не може застосовуватися, оскільки Кодекс України про адміністративні правопорушення не містить відповідного складу адміністративного правопорушення.¹⁵¹ Унаслідок цього неможливо ані відкривати провадження, ані застосовувати адміністративні санкції. ЄКРН повідомили, що проєкт закону № 13597, внесений до Верховної Ради у вересні 2025 року, може усунути цю прогалину.¹⁵² ЄКРН наполегливо закликає органи влади підтримати ухвалення відповідних законодавчих змін.

В. Запобігання та протидія расизму й нетерпимості в Національній поліції, Державній прикордонній службі та Збройних Силах України

88. ЄКРН визнає надзвичайно складні умови, в яких працюють Національна поліція України, Державна прикордонна служба України та Збройні Сили України в контексті агресивної війни Російської Федерації проти України. Їхня діяльність, яка завжди є істотно важливою, у цих умовах набуває ще більшої ваги. ЄКРН із задоволенням зазначає, що загалом Україна здійснила низку

¹⁴⁹ БДІПЛ ОБСЄ (2024): 7-9; Roma Foundation for Europe (2024): 11-14; ARCA (2024): 12; Ромський жіночий фонд «Чіріклі» та мережа ERGO (Chiricli and ERGO Network) (2025): 18-19.

¹⁵⁰ БДІПЛ ОБСЄ (2024): 7-9; Roma Foundation for Europe (2024): 10-11; ARCA (2024): 16; Ромський жіночий фонд «Чіріклі» та мережа ERGO (Chiricli and ERGO Network) (2025): 16-17.

¹⁵¹ Україна, [Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»](#). Див. також: Уповноважений ВРУ з прав людини (2023): 142-143; Коаліція організацій громадянського суспільства (2025): 496.

¹⁵² Україна, [Проект закону № 13597](#) «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації».

кроків для посилення дотримання прав людини та принципу рівності в діяльності цих органів.

89. Щодо Національної поліції, Правила етичної поведінки поліцейських, ухвалені у 2016 році, передбачають, що поліцейський під час виконання службових обов'язків повинен поважати гідність кожної людини та ставитися до всіх справедливо й неупереджено, незалежно, зокрема, від раси, релігії чи сексуальної орієнтації, а також не допускати дискримінації в будь-якій формі.¹⁵³ ЄКРН також із задоволенням зазначає, що у 2021 році в структурі Національної поліції було створено новий спеціалізований підрозділ із питань прав людини, який, зокрема, організовує навчальні заходи та здійснює моніторинг дотримання стандартів прав людини. Крім того, останніми роками значно зросла кількість окремих навчань для працівників поліції, спрямованих на розбудову їхньої спроможності у сфері прав людини, проблем рівності та взаємодії з групами, що перебувають у полі уваги ЄКРН.¹⁵⁴ ЄКРН закликає органи влади розвивати ці ініціативи шляхом розробки регулярних навчальних програм із питань, актуальних для ЄКРН, а також посилити діяльність підрозділу Національної поліції з прав людини, щоб принципи рівності та заборони дискримінації були інтегровані в усі напрями роботи поліції.
90. Незважаючи на ці позитивні зрушення, ЄКРН отримала низку повідомлень про інциденти, що містили твердження про неправомірну поведінку працівників поліції буцімто з расистських або ЛГБТІ-фобних мотивів.¹⁵⁵
91. Щодо Державної прикордонної служби України, ЄКРН стало відомо про звинувачення, які привернули увагу засобів масової інформації, а згодом були задокументовані організаціями громадянського суспільства та міжнародними правозахисними органами, щодо неправомірної расистської поведінки окремих прикордонників, одразу після початку повномасштабного вторгнення в Україну, стосовно осіб африканського, азійського, близькосхідного та латиноамериканського походження.¹⁵⁶ ЄКРН зазначає, що українська влада публічно заперечила ці звинувачення.¹⁵⁷
92. Ще одне питання стосується повідомлень про трансфобні інциденти за участю працівників Державної прикордонної служби на західних кордонах України.¹⁵⁸ В одному з таких випадків у 2024 році, за повідомленнями, транс'гендерним жінкам не дозволили залишити територію країни, незважаючи на те, що вони завершили процедуру юридичного визнання ґендеру та мали всі відповідні документи. В іншому випадку у 2024 році прикордонники, за повідомленнями, заявили, що відповідна жінка «виглядає

¹⁵³ Україна, [наказ № 1179](#) «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських».

¹⁵⁴ Для прикладу, у квітні 2024 року громадська організація Gender Stream та Департамент головної інспекції та дотримання прав людини Національної поліції України підписали Меморандум про співпрацю з метою розроблення рекомендацій щодо етичної комунікації з ЛГБТІ-особами та проведення [навчань](#) для працівників поліції. У 2024 році Уповноважений ВРУ з прав людини провів три курси навчань для працівників Національної поліції, спрямовані на підтримку у запобіганні дискримінаційним практикам, а також на зміцнення взаєморозуміння й довіри між ромськими громадами та поліцейськими. Див.: Уповноважений ВРУ з прав людини (2025b): 9. Невичерпний перелік інших пов'язаних ініціатив також міститься у [плані дій](#) уряду України щодо виконання рішення Європейського суду з прав людини у справі «Маймулахін і Марків проти України» (Maymulakhin and Markiv v. Ukraine).

¹⁵⁵ Див., зокрема, щодо запобігання та протидії расовому профілюванню з боку працівників правоохоронних органів: Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 17–18. Див. також: Центр «Наш світ» (2025): 32–35.

¹⁵⁶ Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025): 29–30; Організація Об'єднаних Націй (3 березня 2022 року). Див. також: CNN (4 березня 2022 року); Al Jazeera (2 березня 2022 року); The Telegraph (28 лютого 2022 року); Time (1 березня 2022 року); France 24 (1 березня 2022 року).

¹⁵⁷ Міністерство закордонних справ України опублікувало [заяву](#) у соціальних мережах щодо повідомлень про ці інциденти, зазначивши, що під час перетину державного кордону не було дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри чи громадянства, а посадові особи керувалися принципом пріоритетного пропуску жінок і дітей та принципом «хто перший прибув, той перший проходить» щодо інших осіб. Див. також: ZMINA (3 березня 2022 року).

¹⁵⁸ Центр «Наш світ» (2025): 11 і 34; ECOM (2024): 40; ILGA Europe та ін. (2022).

недостатньо жіночно», звинуватили її у підробці документів і зверталися до неї, використовуючи чоловічі займенники. ЄКРН зазначає, що українська влада охарактеризувала ці випадки як виняткові ситуації, пов'язані з неврегульованими питаннями військового обов'язку.

93. На цьому тлі ЄКРН вітає ухвалення у листопаді 2024 року Правил етичної та доброчесної поведінки особового складу Державної прикордонної служби України, які містять положення щодо запобігання дискримінації під час виконання службових обов'язків.¹⁵⁹
94. Щодо Збройних Сил України, ЄКРН із задоволенням зазначає, що останнім часом було здійснено низку кроків у сфері запобігання та протидії расизму й нетерпимості, зокрема створено нове управління захисту прав військовослужбовців, та запроваджено гарячу лінію для отримання скарг на неправомірну поведінку, включаючи можливі випадки дискримінації. ЄКРН також із задоволенням відзначає, що, за оцінкою представників громадянського суспільства, ставлення до ЛГБТІ-військовослужбовців у Збройних Силах України загалом є «переважно толерантним, якщо не дружнім», а гомофобні настрої чи інциденти, хоча й можуть траплятися,¹⁶⁰ не мають структурного чи інституційного характеру і зазвичай супроводжуються заходами щодо розслідування інцидентів, захисту потерпілих та ширшого реагування на проблему.¹⁶¹
95. Водночас ЄКРН серйозно занепокоєна твердженнями про жорстоке поводження та фізичне насильство щодо низки Свідків Єгови, яких примусово доставляли до військових частин. За повідомленнями, у період з березня 2024 року до червня 2025 року було зафіксовано понад 150 таких інцидентів. Окрім фізичного жорстокого поводження, повідомляється також про широке поширення словесних образ і погроз, мотивованих релігійною нетерпимістю.¹⁶²

¹⁵⁹ Україна, [наказ № 741](#) «Про затвердження Правил етичної та доброчесної поведінки особового складу Державної прикордонної служби України».

¹⁶⁰ У 2024 році було зафіксовано чотири ЛГБТІ-фобні інциденти за участю військовослужбовців Збройних Сил України. Див.: Центр «Наш світ» (2025): 33–34; BBC (25 червня 2024 року).

¹⁶¹ Центр «Наш світ» (2022).

¹⁶² Європейська асоціація Свідків Єгови (2025); Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН) (2024): 21-22. Щодо поводження з особами, позбавленими волі, ЄКРН також посилається на роботу Європейського комітету Ради Європи із запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК).

96. ЄКРН рекомендує органам влади регулярно й чітко демонструвати політику нульової толерантності до расизму, релігійної нетерпимості та ЛГБТІ-фобії в Національній поліції України, Державній прикордонній службі України та Збройних Силах України, зокрема шляхом проведення відповідних навчань і, за необхідності, видання належних службових інструкцій. У цьому зв'язку органам влади слід, коли це доречно, робити публічні заяви із засудженням расистських і ЛГБТІ-фобних інцидентів та забезпечувати ефективне розслідування будь-яких ознак такої поведінки з боку працівників правоохоронних органів або військовослужбовців.

С. Питання, що стосуються окремих релігійних груп у контексті повномасштабної агресивної війни проти України

97. Одним із питань, на які було звернуто увагу ЄКРН, є вплив обов'язку проходження військової служби на окремі релігійні меншини. Насамперед ЄКРН повністю визнає надзвичайно складну ситуацію, в якій перебуває Україна, та її право на самооборону на тлі агресивної війни Російської Федерації, що зумовлює необхідність посилення заходів мобілізації. Водночас ЄКРН поділяє занепокоєння, що їх висловили низка організацій громадянського суспільства, Уповноважений ВРУ з прав людини та інші міжнародні правозахисні органи й установи, зокрема Управління Верховного комісара ООН з прав людини,¹⁶³ щодо того, як чинний порядок мобілізації, який виключає відмову від військової служби з мотивів совісті, впливає на релігійні спільноти або окремих їхніх членів, які відмовляються як від бойової, так і від небойової військової служби, але водночас готові проходити альтернативну цивільну службу та робити свій внесок у воєнні зусилля своєї країни.
98. За повідомленнями, у період із січня 2022 року до грудня 2025 року щодо Свідків Єгови було відкрито загалом 967 кримінальних проваджень за статтею 336 Кримінального кодексу України (ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період, або на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період), яка передбачає покарання до п'яти років позбавлення волі. ЄКРН також стало відомо, що 345 із цих справ були передані до суду, а суди першої інстанції ухвалили вирoki у 47 справах. За той самий період повідомлено про 13 кримінальних проваджень щодо Свідків Єгови, відкритих та переданих до суду за статтею 402 Кримінального кодексу («непокоря або відмова виконати військовий наказ») і 44 кримінальні справи, які було відкрито за статтею 407 («самовільне залишення військової частини»), що передбачає або може передбачати покарання до десяти років позбавлення волі, причому 7 із них були передані до суду.¹⁶⁴ Унаслідок цих проваджень або вироків станом на грудень 2025 року, за повідомленнями, один Свідок Єгови перебував під вартою або відбував покарання у вигляді позбавлення волі, тоді як ще сім справ перебували на розгляді суду.
99. У жовтні 2025 року Верховний Суд постановив, що законодавство України не передбачає жодного звільнення від обов'язкової військової служби під час мобілізації на підставі відмови з мотивів совісті. Водночас Суд підтвердив, що мобілізація не позбавляє особу права відмовитися від носіння чи використання зброї та виконувати виключно небойові військові обов'язки.¹⁶⁵

¹⁶³ Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН) (2024): 21-22; Уповноважений ВРУ з прав людини (2024а): 85.

¹⁶⁴ За повідомленнями, ситуація особливо загострилася після того, як у серпні 2024 року Офіс Генерального прокурора надіслав керівникам обласних прокуратур інформаційний лист щодо правової позиції Верховного Суду, викладеної в постанові від 13 червня 2024 року у справі № 601/2491/22, стосовно особливостей встановлення складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 336 Кримінального кодексу України. Див. також: Свідки Єгови (2025); Європейська асоціація Свідків Єгови (2025).

¹⁶⁵ Див. [прес-реліз](#) Верховного Суду (англійською мовою) та [постанову](#) Верховного Суду (українською мовою) у справі № 573/838/24.

Паралельно у Конституційному Суді України перебувають на розгляді скарги щодо чинних обмежень права на відмову від військової служби з мотивів совісті в умовах воєнного стану та кримінальних покарань за відмову від служби з цих підстав.

100. ЄКРН звертає увагу української влади на міркування Венеційської комісії Ради Європи, викладені у її висновку *amicus curiae* щодо альтернативної (невійськової) служби, підготовленому на запит Конституційного Суду України.¹⁶⁶ Венеційська комісія дійшла висновку, що хоча держави мають певну свободу розсуду під час загальної мобілізації, сама природа права на відмову від військової служби з мотивів совісті означає, що воно не може бути повністю виключене навіть у період війни. Тому ЄКРН закликає органи влади проводити змістовні й регулярні консультації зі Свідками Єгови та іншими відповідними релігійними спільнотами для розгляду їхніх занепокоєнь щодо права на відмову від військової служби з мотивів совісті та забезпечити можливість проходження альтернативної невійськової служби, у межах якої представники цих спільнот могли б підтримувати Україну в умовах війни. У цьому зв'язку ЄКРН вітає зобов'язання органів влади розробити та ухвалити закон, який гарантуватиме право на проходження альтернативної служби під час дії воєнного стану.¹⁶⁷
101. Ще одне питання, на яке звернули увагу ЄКРН, пов'язане зі законодавчими заходами, спрямованими на обмеження або припинення діяльності релігійних організацій, які вважаються інституційно чи канонічно пов'язаними з «центром впливу», розташованим у державі, що здійснює збройну агресію проти України.¹⁶⁸ ЄКРН зазначає, що закон вимагає від таких організацій розірвати відповідні зв'язки й передбачає можливість припинення їхньої діяльності лише у випадку невиконання припису про усунення порушень законодавства. На час візиту ЄКРН до України жодну таку організацію ще не було ліквідовано. Повністю визнаючи складність ситуації та легітимність міркувань національної безпеки в умовах агресивної війни проти України, ЄКРН взяла до уваги повідомлення низки організацій громадянського суспільства та міжнародних експертів, які вказують, що такі заходи можуть створювати ризик необґрунтованого порушення принципу рівного ставлення до віруючих, які належать до відповідних релігійних громад, під час реалізації ними права на свободу віросповідання.¹⁶⁹ У цьому контексті ЄКРН також було поінформовано про занепокоєння щодо можливого зростання суспільної недовіри до всіх віруючих, які належать до цих громад. У зв'язку з цим ЄКРН закликає органи влади вживати заходів, спрямованих на запобігання будь-яким проявам дискримінаційного ставлення або будь-яким формам нетерпимості щодо членів релігійних громад, на яких поширюється дія нового закону.

¹⁶⁶ Рада Європи, Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) (2025).

¹⁶⁷ Див. пункт 3.3 Дорожньої карти з питань верховенства права, яку схвалив Кабінет Міністрів України у травні 2025 року в контексті переговорів про вступ України до Європейського Союзу: Кабінет Міністрів України, [розпорядження № 475-г](#), від 14 травня 2025 року.

¹⁶⁸ У серпні 2024 року Верховна Рада України ухвалила [Закон № 3894-IX](#) «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій». Після набрання законом чинності Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) провела відповідне розслідування та надала Українській православної церкві Московського патріархату (УПЦ МП) дев'ять місяців для розірвання канонічних зв'язків із Москвою, інакше їй могла загрожувати заборона діяльності за рішенням суду. У серпні 2025 року уряд дійшов висновку, що УПЦ МП не виконала висунуті їй вимоги та звернувся до суду із клопотанням про заборону її діяльності відповідно до зазначеного закону. На час візиту ЄКРН у 2025 році цей процес ще тривав.

¹⁶⁹ Організація Об'єднаних Націй (2025); Human Rights Watch (2024); Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації (CERD) (2025).

ПРОМІЖНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ КОНТРОЛЮ

Нижче наведено дві спеціальні рекомендації, що їх ЄКРН просить органи влади України виконати першочергово:

- (§ 46) ЄКРН рекомендує українській владі в першочерговому порядку провести по всій країні інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на запобігання мові ворожнечі, в тім числі мові ворожнечі в Інтернеті, щодо груп, які перебувають у полі уваги ЄКРН, зокрема ЛГБТІ-осіб і ромів, наголошуючи на важливості різноманіття й толерантності в суспільстві та співпрацюючи з відповідними представниками громадянського суспільства.
- (§ 77) ЄКРН рекомендує українській владі, як першочерговий захід, створити спеціальну робочу групу за участю представників відповідних міністерств і служб, регіональних та місцевих органів влади, організацій громадянського суспільства й Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Її завданням має стати проактивне виявлення та підтримка ромів, які потребують належних документів, що посвідчують особу, зокрема шляхом подальшого спрощення адміністративних процедур та забезпечення цільової підтримки для подолання адміністративних бар'єрів там, де це необхідно.

Проміжний контроль виконання цих двох рекомендацій ЄКРН проведе не пізніше, ніж через два роки після опублікування цієї доповіді.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДАЦІЙ

В дужках зазначено розташування рекомендацій у тексті доповіді.

1. (§ 4) ЄКРН рекомендує органам влади забезпечити Уповноваженого ВРУ з прав людини належними кадровими та фінансовими ресурсами, відповідно до збільшеного обсягу роботи та розширеного кола повноважень, що надасть йому змогу ефективно виконувати весь обсяг своїх повноважень відповідно до переглянутої Загальнополітичної рекомендації (ЗПР) ЄКРН № 2 щодо органів з питань рівності для протидії расизму та нетерпимості на національному рівні.
2. (§ 9) ЄКРН рекомендує органам влади забезпечити, у консультації з відповідними організаціями громадянського суспільства та представниками груп, які становлять предмет особливої уваги ЄКРН, щоб освіта з прав людини охоплювала обов'язкові теми, пов'язані з правами людини, рівністю та різноманіттям, які мають на практиці викладатися в усіх школах.
3. (§ 16) ЄКРН рекомендує органам влади вжити заходів, спрямованих на сприяння розумінню та повазі до ЛГБТІ-учнів у школах і запобігання ЛГБТІ-фобному булінгу, зокрема розробити рекомендації для працівників закладів освіти, запровадити політику нульової толерантності до таких дій у школах та розробити спеціалізовані навчальні програми для освітян.
4. (§ 25) ЄКРН рекомендує органам влади рішуче підтримати ухвалення законодавчих змін, спрямованих на явне включення ознак сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності до Закону «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та іншого відповідного законодавства, що містить антидискримінаційні положення. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.
5. (§ 30) ЄКРН рекомендує органам влади активізувати зусилля для покращення доступу ЛГБТІ-осіб до медичної допомоги, зокрема шляхом: (i) забезпечення, наскільки це можливо, безпечного, доступного за вартістю та своєчасного доступу трансґендерних людей до необхідних медичних послуг, пов'язаних із ґендерним утвердженням; (ii) проведення навчання для медичних працівників, спрямованого на підвищення їхньої обізнаності, чутливості та розуміння потреб ЛГБТІ-осіб у цій сфері, за необхідності із залученням університетів та медичних асоціацій; (iii) співпраці з ЛГБТІ-спільнотами та відповідними представниками громадянського суспільства з метою покращення доступу ЛГБТІ-осіб до інформації про доступну медичну допомогу та їхні права у цій сфері.
6. (§ 33) ЄКРН рекомендує органам влади продовжити перегляд відповідного законодавства та протоколів у сфері охорони здоров'я з метою забезпечення швидкого, прозорого та доступного процесу, за допомогою якого трансґендерні люди можуть отримати юридичне визнання ґендеру. Такий процес не повинен залежати від свавільних вимог, як-от медичних процедур та/або діагнозів психічного здоров'я, відповідно до Загальнополітичної рекомендації ЄКРН № 17 про запобігання та боротьбу з нетерпимістю й дискримінацією щодо ЛГБТІ-осіб та до інших актуальних стандартів Ради Європи. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.
7. (§ 39) ЄКРН рекомендує органам влади створити міжвідомчу робочу групу, відповідальну за моніторинг мови ворожнечі, приділяючи особливу увагу расистським та ЛГБТІ-фобним формам мови ворожнечі, а також за розроблення пропозицій щодо відповідних заходів, з належним урахуванням Загальної

політичної рекомендації ЄКРН № 15 щодо боротьби з мовою ворожнечі та Рекомендації CM/Rec(2022)16 Комітету міністрів Ради Європи щодо боротьби з мовою ворожнечі. До складу такої робочої групи мають входити представники відповідних органів влади, організацій громадянського суспільства та груп, які належать до сфери уваги ЄКРН, а також Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, із дотриманням незалежності цієї інституції.

8. (§ 46) ЄКРН рекомендує українській владі в першочерговому порядку провести по всій країні інформаційно-просвітницькі кампанії, спрямовані на запобігання мові ворожнечі, в тім числі мові ворожнечі в Інтернеті, щодо груп, які перебувають у полі уваги ЄКРН, зокрема ЛГБТІ-осіб і ромів, наголошуючи на важливості різноманіття й толерантності в суспільстві та співпрацюючи з відповідними представниками громадянського суспільства.

9. (§ 54) ЄКРН рекомендує органам влади України, консультуючись із представниками громадянського суспільства, й далі пропонувати або підтримувати зміни до кримінального та іншого відповідного законодавства з метою забезпечення того, щоб такі зміни: (i) явно включали сексуальну орієнтацію, ґендерну ідентичність, статеві характеристики, етнічне походження та колір шкіри до переліку захищених ознак; та (ii) дозволяли переслідування злочинів на ґрунті ненависті *ex officio*. При цьому слід належним чином враховувати Рекомендацію CM/Rec(2024)4 Комітету міністрів Ради Європи щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті. За необхідності слід звертатися по підтримку до Ради Європи.

10. (§ 58) ЄКРН рекомендує українській владі вжити подальших заходів для забезпечення належної реєстрації, розслідування та кримінального переслідування злочинів на ґрунті ненависті, зокрема шляхом: (i) ухвалення чітких оперативних настанов або протоколів щодо виявлення та фіксації мотивів ненависті у злочинах; (ii) проведення цільового та практичного навчання з цього питання для працівників поліції та інших суб'єктів системи кримінального правосуддя, зробивши його обов'язковою складовою частиною їхньої первинної та безперервної професійної підготовки; (iii) забезпечення інтеграції оперативних настанов або протоколів у повсякденне ведення справ із чітким обов'язком працівників поліції та прокурорів розглядати мотиви ненависті у кожній справі та фіксувати сприйняття потерпілим наявності будь-якого такого мотиву. У цьому контексті слід належним чином враховувати Рекомендацію CM/Rec(2024)4 Комітету міністрів Ради Європи щодо протидії злочинам на ґрунті ненависті. За необхідності слід звертатися по подальшу підтримку до Ради Європи.

11. (§ 61) ЄКРН рекомендує українським органам влади й надалі посилювати свої зусилля щодо виявлення, розслідування та кримінального переслідування організованої екстремістської діяльності, зокрема шляхом забезпечення того, щоб поліція та інші правоохоронні органи досліджували можливі зв'язки між інцидентами на ґрунті ненависті та екстремістськими організаціями. За необхідності слід і надалі запроваджувати стримувальні та превентивні заходи для протидії насильницькому екстремізму та групам, які розпалюють ворожнечу.

12. (§ 65) ЄКРН рекомендує органам влади розробити та впровадити цільову рамкову основу політики щодо інтеграції та інклюзії мігрантів в Україні, яка охоплювала б усі сфери суспільного життя. Вона має передбачати конкретні та вимірювані цілі разом із графіком їх реалізації та оцінювання; а також цільове бюджетне фінансування. Під час підготовки такого документа органам влади слід керуватися модельною основою стратегії інтеркультурної інтеграції на національному рівні, яку розробила Рада Європи, та провести змістовні консультації з відповідними представниками громадянського суспільства і міжнародними організаціями. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.

13. (§ 77) ЄКРН рекомендує українській владі, як першочерговий захід, створити спеціальну робочу групу за участю представників відповідних міністерств і служб, регіональних та місцевих органів влади, організацій громадянського суспільства й Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Її завданням має стати проактивне виявлення та підтримка ромів, які потребують належних документів, що посвідчують особу, зокрема шляхом подальшого спрощення адміністративних процедур та забезпечення цільової підтримки для подолання адміністративних бар'єрів там, де це необхідно.

14. (§ 83) ЄКРН рекомендує українським органам влади вжити заходів для забезпечення доступу ромських дітей до якісної освіти з метою підвищення рівня охоплення навчанням і боротьби з достроковим залишенням школи, зокрема шляхом: (i) реалізації заходів для забезпечення доступу до дистанційного навчання та мобільних освітніх послуг; (ii) фінансування й упровадження спеціальних освітніх програм для ромських жінок і дівчат; та (iii) створення виїзних ініціатив, які заохочуватимуть відвідування школи ромськими дітьми, що проживають у компактних поселеннях, у тісній координації з ромськими медіаторами та відповідними родинами. За необхідності слід звернутися по підтримку до Ради Європи.

15. (§ 96) ЄКРН рекомендує органам влади регулярно й чітко демонструвати політику нульової толерантності до расизму, релігійної нетерпимості та ЛГБТІ-фобії в Національній поліції України, Державній прикордонній службі України та Збройних Силах України, зокрема шляхом проведення відповідних навчань і, за необхідності, видання належних службових інструкцій. У цьому зв'язку органам влади слід, коли це доречно, робити публічні заяви із засудженням расистських і ЛГБТІ-фобних інцидентів та забезпечувати ефективне розслідування будь-яких ознак такої поведінки з боку працівників правоохоронних органів або військовослужбовців.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ

В цьому переліку літератури зазначено головні опубліковані джерела, використані під час вивчення ситуації в Україні. Його не слід розглядати як вичерпний перелік усіх джерел інформації, доступних ЄКРН під час підготування доповіді.

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН)

1. ECRI (2020), [Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Ukraine subject to interim follow-up](#), CRI(2020)28.
2. ECRI (2017), [Fifth report on Ukraine](#), CRI(2017)38.
3. ECRI (2015), [Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Ukraine subject to interim follow-up](#), CRI(2015)25.
4. ECRI (2012), [Fourth report on Ukraine](#), CRI(2012)6.
5. ECRI (2008), [Third report on Ukraine](#), CRI(2008)4.
6. ECRI (2002), [Second report on Ukraine](#), CRI(2002)23.
7. ECRI (1999), [First report on Ukraine](#), CRI(99)10.
8. ECRI (1996), [General Policy Recommendation No. 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance](#), CRI(96)43.
9. ECRI (2018b), [General Policy Recommendation No. 2 \(revised\): Equality bodies to combat racism and intolerance at national level](#), CRI(2018)06.
10. ECRI (1998a), [General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies](#), CRI(98)29.
11. ECRI (1998b), [General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims](#), CRI(98)30.
12. ECRI (2022a), [General Policy Recommendation No. 5 \(revised\): Preventing and combating anti-Muslim racism and discrimination](#), CRI(2022)6.
13. ECRI (2001), [General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet](#), CRI(2001)1.
14. ECRI (2003b), [General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination](#), CRI(2003)8rev, as amended in 2017.
15. ECRI (2004), [General Policy Recommendation No. 8: Combating racism while fighting terrorism](#), CRI(2004)26.
16. ECRI (2021b), [General Policy Recommendation No. 9 \(revised\): Preventing and Combating Antisemitism](#), CRI(2021)28.
17. ECRI (2007a), [General Policy Recommendation No. 10: Combating racism and racial discrimination in and through school education](#), CRI(2007)6.
18. ECRI (2007b), [General Policy Recommendation No. 11: Combating racism and racial discrimination in policing](#), CRI(2007)39.
19. ECRI (2009), [General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport](#), CRI(2009)5.
20. ECRI (2011), [General Policy Recommendation No. 13: Combating antigypsyism and discrimination against Roma](#), CRI(2011)37rev, as amended in 2020.
21. ECRI (2012), [General Policy Recommendation No. 14: Combating racism and racial discrimination in employment](#), 2012, CRI(2012)48.
22. ECRI (2016a), [General Policy Recommendation No. 15: Combating Hate Speech](#), CRI(2016)15.
23. ECRI (2016b), [General Policy Recommendation No. 16: Safeguarding irregularly present migrants from discrimination](#), CRI(2016)16.
24. ECRI (2023a), [General Policy Recommendation No. 17: Combating intolerance and discrimination against LGBTI persons](#), CRI(2023)30.
25. ECRI (2023b), [ECRI Glossary](#).
26. ECRI (2022b), [Statement of the European Commission against Racism and Intolerance \(ECRI\) on the consequences of the aggression of the Russian Federation against Ukraine](#), adopted at its 88th plenary meeting, 29 March-1 April 2022.

Інші джерела (перелічені в алфавітному порядку)

27. Al Jazeera (2022, 2 March), [More African students decry racism at Ukrainian borders](#).
28. Amnesty International (2019), [Ukraine: Human rights under pressure, their advocates under attack](#).
29. ARCA et al (2025), [Information Note on Progress Achieved in Ukraine Implementing the Rights of the Roma Minority of Ukraine](#), in the context of the 115th Session of the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination.
30. ARCA (2024), [Recovery of Ukraine and the perspective of Ukrainian Roma civil society: position paper of Ukrainian Roma civil society organisations](#).
31. BBC (2024, 25 June), [LGBT troops on Ukraine's front line fight homophobia at home](#).
32. Chiricli Roma Women Fund and ERGO Network (2025), Shadow report on the situation of Roma rights in Ukraine.
33. CNN (2022, 4 March), [Foreign students fleeing Ukraine say they face segregation, racism at border](#).
34. The Conversation (2025, 21 May), [Russia's invasion united different parts of Ukraine against a common enemy – 3 years on, that unanimity still holds](#).
35. Coalition of CSOs: Agency for Legislative Initiatives, Tomorrow's Lawyer, Ukrainian Bar Association, Transparency International Ukraine, ZMINA Human Rights Centre (2024), [Shadow report on Chapter 23 "Justice and Fundamental Rights" of the European Commission's report on Ukraine in 2023](#).
36. Council of Europe (2020), [Ukraine's hate crime, hate speech and discrimination data collection system: recommendations for improvement and for adoption a joint approach and national situational analysis](#).
37. Council of Europe (2022a), [Research on discrimination, hate speech and hate crimes in Ukraine](#).
38. Council of Europe (2022b), [Mapping national responses to hate speech in Ukraine: systemic research and policy proposals for combating hate speech in Ukraine](#).
39. Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (AC FCNM), [Sixth report submitted by Ukraine](#), pursuant to Article 25 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, received on 10 January 2025.
40. Council of Europe Commissioner for Human Rights (2022), [LGBTI people affected by the war in Ukraine need protection](#).
41. Council of Europe Commissioner for Human Rights (2023), [Crimean Tatars' struggle for human rights](#).
42. Council of Europe, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) (2025), [Ukraine - Amicus curiae brief on alternative \(non-military\) service](#), adopted by the Venice Commission at its 142nd Plenary Session (Venice, 14-15 March 2025).
43. DW (2025, 7 April), [Ukraine: Discrimination and hope drive LGBTQ+ soldiers](#).
44. Eurasian Coalition for Health, Rights, Gender and Sexual Diversity (ECOM) (2024), [Regional report on violations of the human rights of LGBT people in the countries of Eastern Europe and Central Asia](#).
45. Eurasian Coalition for Health, Rights, Gender and Sexual Diversity (ECOM) (2023), [Assessment of the needs of trans people in accessing health and rights in Ukraine](#).
46. European Association of Jehovah's Witnesses (2025), Ukraine: assaults, prosecution and imprisonment of conscientious objectors (September 2025 update).
47. European Commission (2024), Ukraine 2024 Report: Commission staff working document accompanying the 2024 Communication on EU enlargement policy, [SWD\(2024\) 699 final](#).
48. European Council on Refugees and Exiles (ECRE) (2025), [Asylum Information Database: Ukraine](#).
49. European Roma Rights Centre (2018), [Anti-Roma pogroms in Ukraine: on C14 and tolerating terror](#).
50. European Roma Rights Centre (2021), [Far-right groups target Romani community near Kiev after fight between two Romani teenagers and a soldier](#).
51. European Roma Rights Centre (2023), [Challenging digital antigypsyism](#).
52. European Roma Rights Centre (2022), [Ukrainian court rules for Romani family against school segregation](#).
53. France 24 (2023, 9 March), ['Brothers in arms': war brings Ukrainians and Roma closer, for now](#).
54. France 24 (2022, 1 March), [Foreign students stuck at Ukraine border complain of racism](#).
55. Freedom House (2023), [Annual Report on Hate Crimes in Ukraine 2022](#).
56. Gender Stream et al (2025), Declaration on criminalising hate crimes based on sexual orientation and gender identity in Ukraine.

57. Gender Stream (2024), [Queering displacement: the state of the Ukrainian LGBTQ+ community during the Russian full-scale invasion](#).
58. Global Alliance of National Human Rights Institutions (GANHRI) (2019), [Sub-Committee on Accreditation: 35th Session Report and Recommendations](#).
59. Global Public Policy Institute (2024), [Queering displacement the state of the Ukrainian LGBTQ+ community during the Russian full-scale invasion](#).
60. The Guardian (2024, 29 April), [‘My example can change minds’: Roma fighting for place in postwar Ukraine](#).
61. The Guardian (2018, 27 August), [‘They wanted to kill us’: masked neo-fascists strike fear into Ukraine’s Roma](#).
62. HIAS and Right to Protection (2023), [Asylum seekers and refugees in Ukraine: addressing protection risks during wartime](#).
63. Human Rights in Ukraine (2020, 23 April), [Criminal investigation initiated after Mayor of Ivano-Frankivsk orders forced eviction of Roma](#).
64. Human Rights Watch (2024), [Ukraine: New Law Raises Religious Freedom Concerns](#).
65. Human Rights Watch (2021), [Radicals Target Roma People in Ukraine - End Impunity for Hate Crimes](#).
66. ILGA Europe (2025), [Annual review of the human rights situation of LGBTI people: Ukraine](#).
67. ILGA Europe et al (2022), [Briefing Note: Securing access to border crossings for vulnerable LGBTI people in the context of the war in Ukraine](#).
68. The Independent (2022, 1 March), [UN admits refugees have faced racism at Ukraine borders](#).
69. International Organisation for Migration (IOM) (2021), [Irregular Migrants in Ukraine](#).
70. International Intersex Human Rights NGO (2020), [Intersex genital mutilations - human rights violations of children with variations of reproductive anatomy](#), NGO Report (for LOI) to the 5th to 6th Report of Ukraine on the Convention on the Rights of the Child (CRC).
71. Insight (2024), [LGBT+ people of Ukraine during the full-scale war: the general situation and dynamics of changes](#).
72. Insight (2022), [Analytical note: the situation of LGBT+ people in Ukraine during the war](#).
73. Institute of Mass Information (IMI) (2021, 10 March), [39 cases of hate speech targeted Roma in mass media, since last three months](#).
74. International Renaissance Foundation (IRF) (2023), [Education of Roma children in Ukraine during the war](#).
75. Jehovah’s Witnesses (2025), [Imprisoned for their faith – Ukraine](#).
76. Kyiv International Institute of Sociology (KIIS) (2025), [Attitudes towards refugees, internally displaced persons, Russian-speaking citizens and some other categories of the population of Ukraine](#).
77. KIIS (2024), [Perception of LGBT people and their rights in Ukraine: results of a telephone survey conducted on May 26 – June 1, 2024](#).
78. KIIS (2023), [Inter-ethnic prejudices in Ukraine](#).
79. LGBTI Consortium (2024), [IRI Research: Support for LGBTIQ+ Among Ukrainian Youth on the Rise](#).
80. Minority Rights Group and Roma Women Fund Chiricli, [Monitoring discrimination against Roma with disabilities during the conflict in Ukraine](#).
81. National Democratic Institute (NDI) (2024), [Summary of NDI public opinion research on key topics \(2016-2024\)](#).
82. Nash Svit Center (2025), [Struggle for the future: LGBTQ situation in Ukraine in 2024](#).
83. Nash Svit Center (2024), [LGBTQ situation in Ukraine in January – June 2024](#).
84. Nash Svit Center (2022), [LGBTQ and war: a report on the specific problems of the Ukrainian LGBTQ community since the beginning of the Russian invasion’s new phase](#).
85. New York Times (2018, 21 July), [Attacks on Roma Force Ukraine to Confront an Old Ethnic Enmity](#).
86. Open Democracy (2023, 8 February), [Trans people are caught in the war in Ukraine](#).
87. OSCE (2021), [Current State and Prospects of Teaching Human Rights in Ukraine’s Schools](#).
88. OSCE/ODIHR (2024a), [Hate Crime Report 2023: Ukraine](#).
89. OSCE/ODIHR (2024b), [Report on the human rights situation of internally displaced Roma people in Ukraine](#).
90. OSCE/ODIHR (2024c), [Mapping the challenges faced by Ukrainian Roma in a war time and overcoming the obstacles through policy, advocacy and empowerment](#).
91. OSCE/ODIHR (2019a), [Categorizing and Investigating Hate Crimes in Ukraine: A Practical Guide](#).
92. OSCE/ODIHR (2019b), [Using Bias Indicators: A Practical Tool for Police](#).

93. OSCE/ODIHR (2018), [Access to personal documents for Roma in Ukraine: more efforts needed](#).
94. Right to Protection (2025), [Alternative report to the Committee on the Elimination of Racial Discrimination \(CERD\) in relation to the review of the periodic report of Ukraine](#).
95. Right to Protection (2023a), [The Study: Community organisations: resources for protecting refugees and asylum seekers in Ukraine](#).
96. Right to Protection (2023b), [The migration policy of Ukraine concerning foreigners in the context of post-war reconstruction](#).
97. Right to Protection (2025), [Alternative report to UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination \(CERD\)](#).
98. Roma Foundation for Europe (2024), [Fighting for a fairer future: The impact of the war in Ukraine on Roma and lessons for post-war reconstruction efforts](#).
99. Shevtsova (2021), [School as a Battlefield: The Debate on Sexuality Education in Ukraine](#), published on the webpage of the Heinrich Böll Stiftung.
100. The Telegraph (2022, 28 February), [‘One cop pulled a gun out’: Ukraine’s black refugees recall ‘racist’ hostility as they tried to flee](#).
101. TERGO (2021), [Survey on the national school environment in Ukraine](#).
102. TGEU (Trans Europe and Central Asia), Insight (Ukraine), National Trans Coalition (Armenia), and Association Spectra (Montenegro) (2024), [Trans rights in Eastern Europe and the Caucasus: Armenia, Montenegro, Ukraine](#).
103. Time (2022, 1 March), [They Called Ukraine Home. But They Faced Violence and Racism When They Tried to Flee](#).
104. United Nations (2025, 1 October), [Ukraine: UN experts warn of persecution against Ukrainian Orthodox Church](#).
105. United Nations (2022, 3 March), [Ukraine: UN experts concerned by reports of discrimination against people of African descent at border](#).
106. United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination (UN CERD) (2025), [Concluding observations on the combined twenty-fourth to twenty-sixth periodic reports of Ukraine](#).
107. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2024), [Situation of human rights in Ukraine: 1 September to 30 November 2024](#).
108. Ukrainian News (2025, 20 January), [Police close case against Ivano-Frankivsk mayor who wanted to forcibly deport Roma to Zakarpattia](#).
109. Ukrainian Parliamentary Commissioner for Human Rights (UPCHR), European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI), United Nations Development Programme (UNDP) and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) (2023), [Report of the Capacity Assessment](#).
110. UPCHR (2025a), [Annual report on the state of observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine in 2024](#) (in Ukrainian).
111. UPCHR (2025b), [Information from the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights on the situation with the implementation of the provisions of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination in Ukraine](#).
112. UPCHR (2024a), [Report on the observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine in 2023](#).
113. UPCHR (2024b), [Special report on the observance of the rights of national minorities \(communities\) and indigenous peoples in the conditions of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine for the period from 24 February 2022 to 31 December 2023](#).
114. UPCHR (2023), [Report on the observance and protection of human and civil rights and freedoms in Ukraine in 2022](#).
115. UPCHR (2020), [Special Report on the impact of the COVID-19 pandemic on the Roma community in Ukraine](#).
116. Voice of Romni (2024a), [The state of Roma communities during the war in Ukraine](#).
117. Voice of Romni (2024b), [Identity, gender aspects, and traditions](#).
118. Winds of Change (2024), [Empowering women’s voices in communities – gender analysis](#).
119. ZMINA (2025), [Analysis of the Draft Law “On the Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine for Human Rights” \(reg. No. 13181 of 17.04.2025\)](#).
120. ZMINA (2022), [The Migration Service should allow Belarusian citizens, including volunteers of the Armed Forces of Ukraine, to legalize themselves in Ukraine](#) (in Ukrainian).
121. ZMINA (2022, 3 March), [Evacuation of foreigners from Ukraine: is there really racial discrimination?](#).

ДОДАТОК

Цей додаток не є частиною аналізу та пропозицій ЄКРН щодо ситуації в Україні.

ЄКРН хотіла б підкреслити, що аналіз, який міститься в її третій доповіді, датовано 19 березня 2026 року; будь-які події, що мали місце після цієї дати, не було враховано.

Органи влади України висловили прохання, аби їхні подальші погляди було відтворено у додатку до доповіді ЄКРН.

Вступне слово

Уряд України висловлює свою щирю вдячність Європейській комісії проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) за проведення моніторингу України в рамках шостого циклу та, зокрема, за робочий візит делегації ЄКРН до України 15-19 вересня 2025 року. Україна вдячна за те, що, незважаючи на винятково складні безпекові умови, спричинені триваючою збройною агресією Російської Федерації проти України, делегація здійснила візит до України та провела зустрічі не лише в Закарпатській області, а й у Києві. Українська сторона високо цінує професійну відданість та особисту рішучість членів делегації, які здійснили цей візит до країни, що перебуває у стані війни.

Попри триваючу збройну агресію Російської Федерації проти України та надзвичайний тиск, якого зазнають державні інституції та суспільство, Україна продовжує виконувати свої міжнародні зобов'язання, забезпечувати захист прав людини та основоположних свобод, підтримувати належне функціонування державних інституцій і здійснювати реформи на засадах рівності, недискримінації, людської гідності та верховенства права відповідно до високих європейських стандартів. Уряд вважає важливим враховувати цю роботу, що здійснюються в умовах війни, під час оцінки висновків доповіді та наведеної нижче інформації. Співпраця України з ЄКРН є важливою складовою цих зусиль, зокрема в контексті процесу європейської інтеграції України.

Уряд України висловлює вдячність ЄКРН та її Секретаріату за конструктивний діалог і співпрацю протягом усього моніторингового процесу. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) є національною контактною установою з питань співпраці з ЄКРН, а заступник Голови ДЕСС пан Ігор Лоссовський – Національним координатором. У цьому зв'язку українська сторона відкрита до подальшого професійного діалогу, своєчасного обміну інформацією та практичної співпраці з ЄКРН і Радою Європи.

Українські органи влади активно та добросовісно брали участь у конфіденційному діалозі, передбаченому процедурою моніторингу країн ЄКРН, та надавали фактичні уточнення, правову інформацію й актуалізовані дані від компетентних органів. Україна високо цінує відкритість ЄКРН до діалогу та її готовність брати до уваги інформацію, надану українською стороною. Наведені нижче зауваження мають на меті доповнити доповідь узагальненою та актуалізованою інформацією, уточнити окремі фактичні та термінологічні питання, а також викласти позицію Уряду щодо окремих висновків і рекомендацій.

Фактичне уточнення щодо Резюме доповіді

Українська сторона вважає за необхідне уточнити згадку в Резюме доповіді щодо впливу обов'язку проходження військової служби на представників окремих релігійних меншин. Зазначені в цьому контексті занепокоєння стосуються саме виконання військового обов'язку *під час мобілізації*. Відповідно, це уточнення має бути належним чином відображене у відповідному формулюванні доповіді.

I. Ефективна рівність і доступ до прав

Уряд України вітає увагу ЄКРН до питань інклюзивної освіти та поділяє мету забезпечення безпечного, інклюзивного та недискримінаційного освітнього середовища для кожної дитини. Водночас Уряд вважає важливим, щоб оцінка української системи освіти повною мірою враховувала правові, політичні та практичні заходи, які вже запроваджені та реалізуються, у тому числі в надзвичайно складних умовах, спричинених триваючою збройною агресією Російської Федерації проти України. Українська система освіти ґрунтується на принципах поваги до прав людини, культурного різноманіття, недискримінації та розвитку громадянської ідентичності. Законодавство України гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх здобувачів освіти незалежно від їхнього походження, статусу чи етнічної належності, зокрема для дітей-мігрантів, внутрішньо переміщених дітей та дітей, які належать до ромської національної меншини. В умовах повномасштабної війни особлива увага приділяється підтримці вразливих категорій дітей, зокрема внутрішньо переміщених ромів, шляхом реалізації заходів, спрямованих на забезпечення доступу до освітнього процесу, розроблення методичних рекомендацій та недопущення дискримінації.

Уряд не погоджується з твердженням про відсутність в українській системі освіти змісту, спрямованого на формування компетентностей у сферах прав людини, рівності, різноманіття та недискримінації. Відповідні питання вже інтегровані до змісту освіти на різних рівнях, зокрема через такі навчальні предмети, як «Я досліджую світ», «Громадянська освіта», «Історія», «Охорона здоров'я та безпека» та «Право». Сама ЄКРН визнає наявність таких складових в українській системі освіти. Водночас українська сторона бере до уваги зауваження щодо можливих відмінностей у практичній реалізації відповідного змісту в закладах освіти. Тому подальша робота має бути спрямована на забезпечення належної реалізації вже визначених державними стандартами та освітніми програмами підходів до прав людини, рівності, різноманіття та недискримінації.

Уряд також вважає, що твердження про неналежне відображення історії та культури ромів потребує уточнення. Історія та культура різних етнічних і релігійних громад, зокрема ромів, уже відображені в навчальних програмах з історії України, всесвітньої історії та громадянської освіти. Українська система освіти ґрунтується на принципах поваги до культурного різноманіття, прав людини, недискримінації та розвитку громадянської ідентичності. Культура та історія національних меншин, зокрема ромської спільноти, можуть і мають бути представлені як складова багатокультурної історії України. Водночас Україна враховує рекомендацію ЄКРН щодо посилення уваги до історії та культури ромів, зокрема історії Голокосту ромів та культурного внеску ромської спільноти в історію України. Доцільним є подальше вдосконалення навчально-методичних матеріалів та методичних рекомендацій для педагогічних працівників з урахуванням зазначеної тематики; робота над посиленням відповідного змісту освітніх програм і навчальних матеріалів триватиме.

Відповідні елементи, що стосуються рівності, недискримінації та захисту прав різних груп, уже присутні в українській освіті. Зокрема, модельна навчальна програма вибіркового курсу для 10 класу «Культура рівності та взаємоповаги в сучасному суспільстві» спрямована на формування толерантності, вивчення засад

недискримінації, протидію стереотипам і захист прав різних груп, зокрема ЛГБТ-осіб.

В Україні діють механізми розвитку компетентностей педагогічних працівників у відповідних сферах. Програми педагогічних університетів включають курси, пов'язані з інклюзією та громадянською освітою, а інститути післядипломної педагогічної освіти пропонують підвищення кваліфікації з таких предметів, як «Запобігання дискримінації», «Педагогіка толерантності» та «Робота з дітьми, які пережили війну або міграцію». Також проводяться навчальні заходи з прав людини та інклюзивної освіти, у тому числі у співпраці з інститутами громадянського суспільства та міжнародними організаціями, а педагогічні працівники мають можливість на добровільній основі проходити безоплатні курси на платформі електронного навчання, пов'язані з роботою в мультикультурному середовищі.

Україна продовжує розвивати освіту з прав людини, зокрема через інструменти молодіжної роботи та неформальної освіти. Важливим напрямом цієї роботи є розвиток компетентностей молодіжних працівників щодо застосування підходів, заснованих на правах людини, рівності, повазі до різноманіття та інклюзії. Одним із практичних прикладів такої роботи є тренінг із застосування посібника Ради Європи «Compass: Manual for Human Rights Education with Young People», проведений у липні 2025 року за партнерства Міністерства молоді та спорту України та Міністерства освіти і науки України для 24 молодіжних працівників, учителів і освітян. Україна продовжуватиме розвивати потенціал молодіжної роботи та неформальної освіти для формування серед молоді культури поваги до прав людини, людської гідності, рівності, різноманіття та інклюзії.

Чинне законодавство України, зокрема закони України «Про освіту» та «Про охорону дитинства», визначає засадами державної політики рівний доступ до освіти, недискримінацію та повагу до гідності кожного здобувача освіти. Україна послідовно впроваджує політику нульової толерантності до будь-яких форм булінгу та дискримінації у закладах освіти, зокрема за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Для підвищення кваліфікації педагогів та шкільних психологів реалізуються спеціалізовані навчання, розроблено навчально-методичні матеріали, спрямовані на запобігання насильству і створення безпечного освітнього середовища. До них, зокрема, належать освітній серіал «Школа без булінгу», навчально-методичний посібник «Створення безпечного шкільного середовища та особливості роботи з ЛГБТ-підлітками», а також посібник з використання анімаційних відеороликів для просвітницьких занять.

Стаття 3 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» гарантує кожній особі на території України право на доступну, своєчасну та якісну екстрену медичну допомогу. Відмова у прийнятті виклику або затримка її надання не допускаються з підстав громадянства, правового статусу чи відсутності документів. Питання оплати або відшкодування вартості медичних послуг окремими категоріями іноземців вирішується відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» та постанови Кабінету Міністрів України від 19 березня 2014 № 121 після надання екстреної медичної допомоги і не може бути попередньою умовою для прийняття виклику, госпіталізації або проведення невідкладних лікувальних заходів. У зв'язку з цим українська сторона пропонує у пунктах 19, 20 і 70 доповіді застосувати визначений законодавством термін «екстрена медична допомога» замість терміна «невідкладна медична допомога», якщо йдеться про допомогу, що надається системою екстреної медичної допомоги.

Законодавство України гарантує рівний доступ до якісної освіти всім здобувачам освіти незалежно від їхнього походження, статусу чи етнічної належності, зокрема дітям-мігрантам, внутрішньо переміщеним особам та особам, які належать до ромської національної меншини. Міністерство освіти і науки України послідовно впроваджує заходи щодо підтримки вивчення державної мови, забезпечення міжкультурного діалогу та психосоціального супроводу в закладах освіти. В умовах

повномасштабної збройної війни особлива увага приділяється підтримці вразливих категорій дітей, зокрема внутрішньо переміщених ромів, шляхом забезпечення доступу до освітнього процесу, розробки методичних рекомендацій та недопущення дискримінації. Українська сторона готова й надалі вдосконалювати нормативно-правову базу та практичні інструменти для системної інтеграції всіх учасників освітнього процесу.

У межах сфери «3.1 Рамка прав людини» розділу III «Основоположні права» Дорожньої карти з питань верховенства права Міністерством юстиції України за участю органів державної влади, громадянського суспільства та міжнародних партнерів розробило проєкт Національної стратегії у сфері прав людини до 2035 року (далі - проєкт Стратегії). Проєкт Стратегії визначається як рамковий програмний документ державної політики у сфері прав людини, що охоплює три стратегічні та 25 операційних цілей, пріоритети та принципи забезпечення, захисту прав і свобод людини в Україні з урахуванням умов воєнного стану, наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України та потреб повоєнного відновлення. Окрему операційну ціль присвячено запобіганню та протидії дискримінації, мові ворожнечі та злочинам з мотивів нетерпимості, та дотримання прав ЛГБТІК+. Завдання в межах цієї операційної цілі спрямовані на приведення законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів, удосконалення системи обліку кримінальних правопорушень та інституційної спроможності щодо належного реагування на такі кримінальні правопорушення, а також на посилення захисту прав ЛГБТІК+ осіб, зокрема через запровадження правового регулювання інституту реєстрованих партнерств. Станом на 17 серпня 2026 року проєкт Стратегії було погоджено із заінтересованими органами влади та направлено до Європейської Комісії для проведення аналізу й оцінки його відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції.

Коментарі та пропозиції щодо операційної цілі із запобіганню та протидії дискримінації, мові ворожнечі та злочинам з мотивів нетерпимості й забезпечення поваги до прав ЛГБТІК+ осіб також були отримані в межах співпраці з проєктом Європейського Союзу та Ради Європи «Підтримка впровадження європейських стандартів щодо боротьби з дискримінацією та прав національних меншин в Україні». Після прийняття Стратегії із забезпеченням інклюзивного залучення заінтересованих сторін буде розроблено Операційний план на подальші три роки, який міститиме перелік конкретних заходів і механізмів, необхідних для її реалізації. Цей План визначатиме чітко окреслені кроки, спрямовані на впровадження Стратегії, та забезпечуватиме подальший системний підхід до реалізації прав людини, зокрема в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Щодо законодавчої бази у сфері запобіганню та протидії дискримінації українська сторона звертає увагу на проєкт Закону України реєстр. № 13597, зареєстрований у Верховній Раді України 4 серпня 2025 року. Проєкт Закону № 13597 передбачає внесення змін до Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації» та пропонує таке визначення поняття «нетерпимість»: відкрите, упереджене, негативне ставлення стосовно особи та/або групи осіб відмінними за їх такими ознаками, як раса, колір шкіри, політичні, релігійні та інші переконання, статевая приналежність, вік, інвалідність, стан здоров'я, етнічне, національне та соціальне походження, громадянство, сімейний і майновий стан, сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, місце проживання, мова, або іншими ознаками.

Проєкт Закону № 13597 також пропонує таке визначення поняття «дискримінація»: ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, віку, інвалідності, стану здоров'я, етнічного, національного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця

проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Зміни, запропоновані проектом Закону № 13597 до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, містять бланкетні норми до зазначених вище визначень, які вносяться до норм Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Законодавство України та умови реалізації програми медичних гарантій не встановлюють обмежень доступу до медичних послуг за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Медична допомога надається відповідно до медичних показань, галузевих стандартів, прав пацієнтів та умов договорів про медичне обслуговування населення. Клінічні питання надання допомоги особам із гендерною дисфорією врегульовано Уніфікованим клінічним протоколом первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Гендерна дисфорія», затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 15 вересня 2016 № 972.

Щодо антиретровірусних лікарських засобів, держава гарантує забезпечення антиретровірусними препаратами для лікування ВІЛ-інфекції, доконтактної та постконтактної профілактики, лікарськими засобами для профілактики та лікування опортуністичних інфекцій, медичними виробами для моніторингу ефективності лікування на безоплатній основі відповідно до пункту 20 частини першої статті 4 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ». Сьогодні забезпечення безперервного доступу пацієнтів до антиретровірусної терапії здійснюється завдяки потужній фінансовій та технічній підтримці міжнародних партнерів.

Кожен міжнародний партнер робить вагомий внесок у стабільне функціонування ВІЛ-сервісів в Україні, що є критично важливим в умовах воєнного стану та зростання потреб у сфері охорони здоров'я. Співпраця з міжнародними партнерами є запорукою для збереження досягнень у рамках національної відповіді на епідемію ВІЛ. Злагоджена взаємодія Міністерства охорони здоров'я України та міжнародних партнерів, ефективне планування, стабільна робота логістичних систем і послідовна партнерська підтримка забезпечили безперервність лікування людей, які живуть з ВІЛ, незалежно від сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності.

Інформація щодо стану впровадження МКХ-11 у Доповіді потребує актуалізації. Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 23 квітня 2025 року № 703 затверджено Операційний план заходів з упровадження МКХ-11 в Україні на 2025-2026 роки, а наказом від 2 травня 2025 року № 768 утворено відповідну робочу групу. Таким чином, Україна реалізує затверджений операційний план, що охоплює нормативну, організаційну й технічну підготовку, а також підготовку необхідних змін до електронної системи охорони здоров'я.

Чинний механізм зміни відомостей про стать ґрунтується, зокрема, на статті 51 Основ законодавства України про охорону здоров'я, наказі Міністерства охорони здоров'я України від 5 жовтня 2016 року № 1041 та правилах державної реєстрації актів цивільного стану. Він містить як медичну, так і цивільно-реєстраційну складові.

Законодавство у сфері охорони здоров'я передбачає загальні гарантії обґрунтованості та безпечності медичного втручання, а також отримання інформованої згоди у випадках і порядку, визначених законом. Медичне втручання

має здійснюватися за наявності медичних показань і за умови, що очікувана користь переважає можливий ризик для здоров'я. У програмі медичних гарантій не передбачено окремого пакета або тарифу під назвою «операції з нормалізації статі». Тому твердження про державне фінансування медично необґрунтованих втручань не може вважатися підтвердженням лише умовами програми медичних гарантій. Українська сторона пропонує або підтвердити відповідну тезу посиланням на офіційні статистичні чи адміністративні дані, або чітко зазначити, що вона відтворює повідомлення представників громадянського суспільства.

Питання встановлення спеціальної законодавчої заборони незворотних втручань без нагальної медичної потреби до досягнення дитиною віку, в якому вона може надати поінформовану згоду, потребує комплексного клінічного, біоетичного та правового опрацювання із залученням профільних фахівців і представників пацієнтських спільнот та з визначенням винятків для невідкладних медичних показань.

II. Мова ворожнечі та насильство, вчинене на ґрунті ворожнечі

У Верховній Раді України перебуває на розгляді проєкт Закону України від 4 серпня 2025 року № 13597 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявам дискримінації».

Проект Закону № 13597 спрямований, зокрема, на встановлення відповідальності за прояви дискримінації та нетерпимості, що дозволить забезпечити ефективний захист прав людини, підвищити рівень толерантності в суспільстві та наблизити національне законодавство до міжнародних стандартів у сфері протидії дискримінації.

Верховна Рада України також розглядає альтернативні законопроекти: проєкт Закону України від 18 серпня 2025 року № 13597-1 «Про внесення змін до статті 161 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» та проєкт Закону України від 20 серпня 2025 року № 13597-2 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо боротьби з проявами дискримінації».

Уряд звертає увагу на вже діючий міжвідомчий механізм. Наказом Державної служби України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) від 30 жовтня 2024 року № Н-114/12 відповідно до частин шостої-восьмої статті 22 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», абзаців третього і четвертого пункту 11 Положення про Державну службу України з етнополітики та свободи совісті, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 812, та розділу III додатка 2 до Державної цільової національно-культурної програми «Єдність у розмаїтті» до 2034 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2023 року № 850-р, утворено Робочу групу з координації взаємодії органів державної влади щодо запобігання та протидії дискримінації.

До складу Робочої групи входять представники ДЕСС, Міністерства внутрішніх справ України, Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Міністерства юстиції України та Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

На засіданнях Робочої групи протягом 2025-2026 років обговорювалися, зокрема, проєкти законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мові ворожнечі», «Про внесення змін до Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» щодо врегулювання питання захисту від дискримінації за асоціацією, множинної дискримінації та мови ворожнечі», «Про внесення змін до Кодексу України про

адміністративні правопорушення щодо запобігання та протидії мові ворожнечі», «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запобігання та протидії мові ворожнечі».

Україна поділяє важливість системної роботи із запобігання та протидії мові ворожнечі, зокрема в онлайн-середовищі, а також сприяння утвердженню принципів поваги до людської гідності, різноманіття і толерантності. У межах державної молодіжної політики відповідні підходи реалізуються через інструменти молодіжної роботи та неформальної освіти, зокрема шляхом розвитку компетентностей молодіжних працівників і взаємодії з молодіжними і громадськими організаціями. Ці інструменти сприяють формуванню серед молоді культури поваги до прав людини і різноманіття, розвитку критичного мислення, недискримінаційної комунікації та відповідальної поведінки, у тому числі в цифровому середовищі. Україна продовжуватиме використовувати потенціал молодіжної роботи, неформальної освіти та партнерства з інститутами громадянського суспільства як складову комплексних заходів із запобігання мові ворожнечі, утвердження поваги до різноманіття і толерантності та формування інклюзивного середовища для молоді.

Дорожня карта з питань верховенства права, схвалена в межах переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу, визначає Офіс Генерального прокурора головним або співвідповідальним органом за здійснення заходів, спрямованих на вдосконалення національного законодавства у сфері забезпечення рівності, недискримінації та протидії мові ворожнечі, а також удосконалення механізмів реєстрації, обліку і збору статистичних даних щодо відповідних кримінальних правопорушень. Ці заходи відповідають відповідним рекомендаціям ЄКРН у цій частині.

Система надання безоплатної правничої допомоги на постійній основі здійснює правопросвітницьку діяльність, спрямовану на підвищення правової обізнаності населення, запобігання порушенням прав людини, забезпечення рівного доступу до правосуддя та інформування про механізми правового захисту. У 2025 році в межах інформаційно-правопросвітницької кампанії було підготовлено та поширено на офіційних сторінках системи у соціальних мережах 10 інформаційних публікацій щодо доступності безоплатної правничої допомоги для осіб, які належать до ромської національної меншини, недискримінації у доступі до правничої допомоги, документування та інших актуальних правових питань. Загальне охоплення цих матеріалів становило 144 720 осіб. У 2026 році в межах інформаційно-правопросвітницької кампанії на офіційних сторінках системи у соціальних мережах було підготовлено та поширено інформаційний матеріал щодо доступності безоплатної правничої допомоги для осіб, які належать до ромської національної меншини, який переглянули понад 10 000 разів. Для покращення доступу представників національних меншин (спільнот) і корінних народів до правової інформації Координаційним центром з надання правничої допомоги розроблено концепцію флагаманського проєкту «Безбар'єрний доступ до правової інформації для національних меншин». Проєкт передбачає переклад консультацій з найбільш актуальних правових питань, розміщених на довідково-інформаційній платформі правових консультацій «WikiLegalAid», мовами національних меншин, підвищення рівня обізнаності про право на безоплатну правничу допомогу та спрощення доступу до неї. У співпраці зі спільним проєктом ЄС та Ради Європи «Підтримка впровадження європейських стандартів щодо боротьби з дискримінацією та прав національних меншин в Україні» здійснено переклад низки найбільш популярних правових консультацій горською, вірменською та ромською мовами.

На розгляді Верховної Ради України перебуває проєкт Закону України від 29 січня 2026 року № 14409 «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо посилення захисту осіб, які постраждали від кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті», яким пропонується доповнити перелік суб'єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу особами, які

визнані потерпілими у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, вчинених з мотивів ненависті за ознаками сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності.

Тренінговий центр прокурорів України запровадив дистанційний навчальний курс «Ефективне розслідування та протидія злочинам з мотивом нетерпимості», розроблений спільно з Громадською організацією «Центр «Соціальна Дія» у межах проекту «Трансформаційне відновлення задля безпеки людей в Україні», що фінансується Урядом Японії та впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні. Станом на другий квартал 2026 року 92 прокурори успішно завершили курс та отримали сертифікати. 16 квітня 2026 року для працівників органів прокуратури також проведено очний тренінг «Принципи безбар'єрності, інклюзивності, гендерної рівності та недискримінації. Етика спілкування із людьми з інвалідністю». Тренінговий центр провів оцінювання потреб у навчанні та розробляє практичний посібник щодо розслідування кримінальних правопорушень, вчинених з мотиву «нетерпимості».

Офіс Генерального прокурора також надав актуалізовані відомості про кримінальні правопорушення, зареєстровані протягом 2022-2025 років та у січні-червні 2026 року за статтями 122, 126 і 127 Кримінального кодексу України, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, а також за статтями 161 і 300 Кримінального кодексу України, та результати їх розслідування. (За даними звітності за формою № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення»)

Період	Стаття Кримінального кодексу України	Зареєстровано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Кримінальні правопорушення, у яких провадження закрито	у т. ч. за пп. 1, 2, 4-1, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України	Обліковано* кримінальних правопорушень у звітному періоді	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду (з урахуванням минулих років)	у т. ч. із числа правопорушень, облікованих у звітному періоді
Січень-грудень 2022	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, стаття 122 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Побої і мордування, стаття 126 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Каткування, стаття 127 КК України	0	0	0	0	0	0
	Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, ст. 161 ККУ	160	58	58	102	34	29
	Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, ст. 300 ККУ	12	1	1	11	4	3
Січень-грудень 2023	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, стаття 122 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Побої і мордування, стаття 126 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Каткування, стаття 127 КК України	0	0	0	0	0	0
	Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, ст. 161 ККУ	207	57	57	150	77	60
	Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, ст. 300 ККУ	11	1	1	10	7	3
Січень-грудень 2024	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, стаття 122 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Побої і мордування, стаття 126 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Каткування, стаття 127 КК України	0	0	0	0	0	0

	Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, ст. 161 ККУ	177	21	21	156	118	98
	Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, ст. 300 ККУ	7	3	3	4	3	2
Січень-грудень 2025	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, стаття 122 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Побої і мордування, стаття 126 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Каткування, стаття 127 КК України	0	0	0	0	0	0
	Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, ст. 161 ККУ	136	13	13	123	64	46
	Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, ст. 300 ККУ	15	7	7	8	4	4
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, стаття 122 КК України	0	0	0	0	0	0
Січень-червень 2026	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Побої і мордування, стаття 126 КК України	0	0	0	0	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості Каткування, стаття 127 КК України	0	0	0	0	0	0
	Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, ст. 161 ККУ	57	4	4	53	31	16
	Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, ст. 300 ККУ	5	0	0	5	0	0
	Учинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, стаття 122 КК України	0	0	0	0	0	0

* Без урахування кримінальних правопорушень, виключених з обліку у зв'язку із закриттям провадження на підставі п.п. 1, 2, 4-1, 6, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК України.

III. Інтеграція та інклюзія

Законодавство України гарантує рівний доступ до якісної освіти всім здобувачам освіти незалежно від походження, статусу чи етнічної належності, зокрема дітям-мігрантам, внутрішньо переміщеним особам та особам, які належать до ромської національної меншини. Міністерство освіти і науки України послідовно впроваджує заходи щодо підтримки вивчення державної мови, забезпечення міжкультурного діалогу та психосоціального супроводу у закладах освіти і готове й надалі вдосконалювати нормативно-правову базу та практичні інструменти для системної інтеграції всіх учасників освітнього процесу.

Медичне обстеження та екстрена медична допомога особам, які звернулися із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, а також особам, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення цього питання, надаються безоплатно за рахунок бюджетних коштів відповідно до пункту 4 Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2014 року № 121. Особи, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, користуються медичною допомогою на умовах, установлених для громадян України, з урахуванням пункту 3 зазначеного Порядку та Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення». Механізм відшкодування вартості медичних послуг стосується іноземців, які тимчасово перебувають на території України та не належать до категорій, захищених законом, якщо інше не передбачено міжнародним договором України. У зв'язку з цим українська сторона вважає, що твердження про обов'язкове відшкодування шукачами захисту вартості

екстреної медичної допомоги має бути скориговане. Рекомендація щодо розширення для них доступу до первинної та планової медичної допомоги понад обсяг чинних гарантій може розглядатися окремо як пропозиція щодо законодавчих змін із визначенням джерел фінансування та за участю заінтересованих центральних органів виконавчої влади.

Для забезпечення доступу особам, які належать до ромської національної меншини, до безоплатної правничої допомоги юристи системи безоплатної правничої допомоги здійснюють виїзні консультації в місцях компактного проживання ромських громад, проводять правопросвітницькі заходи та співпрацюють з громадськими і благодійними організаціями, які представляють інтереси ромської громади. У період з 1 січня 2025 року по 30 червня 2026 року центри з надання безоплатної правничої допомоги надали безоплатну первинну правничу допомогу 766 особам, які зазначили про свою належність до національних меншин, з них 763 – особи, які належать до ромської національної меншини, та троє – особи, які належать до кримськотатарської національної меншини. Безоплатну вторинну правничу допомогу було надано 37 особам, які зазначили про свою належність до національних меншин, усі вони належали до ромської національної меншини. Питання, з якими зверталися представники ромської національної меншини, зокрема стосувалися оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, а також державної реєстрації актів цивільного стану, зокрема народження, смерті та зміни імені тощо.

Система надання безоплатної правничої допомоги на постійній основі здійснює правопросвітницьку діяльність, спрямовану на підвищення рівня правової обізнаності населення, запобігання порушенням прав людини, забезпечення рівного доступу до правосуддя та інформування про механізми правового захисту. У 2025 році було підготовлено та поширено через офіційні сторінки системи у соціальних мережах 10 інформаційних публікацій щодо можливості отримання особами, які належать до ромської меншини, безоплатної правничої допомоги, недискримінації у доступі до правничої допомоги, документування та та інших актуальних правових питань із загальним охопленням 144 720 осіб. У 2026 році інформацію про доступність безоплатної правничої допомоги для осіб, які належать до ромської національної меншини, було поширено на офіційних сторінках у соціальних мережах; її переглянули понад 10 000 разів. Для покращення доступу представників національних меншин (спільнот) і корінних народів України до правової інформації Координаційний центр з надання правничої допомоги було розроблено концепцію флагманського проекту «Безбар'єрний доступ до правової інформації для національних меншин». У співпраці зі спільним проектом ЄС та Ради Європи «Підтримка впровадження європейських стандартів щодо боротьби з дискримінацією та прав національних меншин в Україні» здійснено переклад низки найбільш популярних правових консультацій угорською, вірменською та ромською мовами.

Наведені у Доповіді показники щодо рівня освіти ромського населення потребують обережного використання, оскільки сама ЄКРН зазначає, що наявні дані різняться. Відсутність єдиної актуальної та репрезентативної статистики у розрізі національною належністю національної належності не дає підстав автоматично використовувати наведені показники як характеристику всієї ромської спільноти України. Водночас Україна визнає необхідність забезпечення рівного доступу ромських дітей і молоді до якісної освіти та підтримує заходи, спрямовані на підвищення рівня їх охоплення освітою і запобігання предчасному припиненню навчання.

Україна враховує інформацію щодо підвищеного ризику припинення навчання дівчатами, які належать до ромської національної меншини. Водночас причини такого явища мають комплексний характер та можуть бути пов'язані не лише з освітнім процесом, а й із соціальними, економічними, сімейними та іншими обставинами. Запобігання припиненню навчання потребує адресної роботи

закладів освіти з учнями та їх сім'ями, взаємодії з органами місцевого самоврядування, службами у справах дітей, соціальними службами та представниками ромських громад.

Забезпечення фактичного відвідування школи дітьми, які проживають у місцях компактного проживання ромської громади, потребує комплексного підходу, оскільки причини нерегулярного відвідування та припинення навчання можуть бути пов'язані не лише з освітніми, а й із соціальними, економічними, житловими та іншими чинниками. Україна підтримує проведення інформаційно-просвітницької роботи щодо важливості здобуття освіти та взаємодію закладів освіти з батьками, органами місцевого самоврядування, соціальними службами та представниками ромських громад. Залучення ромських медіаторів може бути ефективним інструментом комунікації з сім'ями, однак потребує відповідного організаційного та ресурсного забезпечення на місцевому рівні.

Українська сторона вважає доцільним посилення адресної підтримки ромських дітей, зокрема шляхом забезпечення доступу до дистанційної та змішаної форм навчання, підтримки дошкільної підготовки, запобігання припиненню навчання та проведення інформаційно-просвітницької роботи з сім'ями. Водночас слід зазначити, що законодавство України не визначає окремого поняття «мобільний навчальний заклад» або «мобільна школа» як окремої організаційної форми здобуття освіти. Законодавство України у сфері освіти передбачає можливість організації освітнього процесу з урахуванням потреб здобувачів освіти та особливостей їхнього місця проживання. Зокрема, у разі недостатньої кількості учнів для формування класу може бути утворено клас-комплект, у якому освітній процес здійснюється для учнів різних класів за відповідною організацією навчання. Таким чином, рекомендація ЄКРН щодо забезпечення доступу ромських дітей до «мобільних навчальних закладів» може бути реалізована в межах передбачених законодавством форм організації освітнього процесу, зокрема шляхом створення класів-комплектів та інших форм організації навчання з урахуванням кількості дітей, особливостей їх проживання та потреб відповідної територіальної громади.

Чинне законодавство у сфері освіти дозволяє організовувати освітній процес з урахуванням потреб здобувачів освіти та особливостей їхнього місця проживання. Зокрема, у разі недостатньої кількості учнів для формування класу може бути утворено клас-комплект, у якому освітній процес організовується для учнів різних класів. Тому українська сторона вважає за доцільне уточнити термінологію рекомендації ЄКРН щодо забезпечення доступу дітей до освітніх послуг шляхом застосування передбачених законодавством форм організації освітнього процесу, зокрема класів комплектів. Щодо спеціальних освітніх програм для ромських жінок і дівчат Уряд вважає пріоритетним забезпечення їх рівного доступу до наявних освітніх можливостей та адресної підтримки у випадках ризику припинення навчання. Запровадження окремих спеціальних програм має здійснюватися на основі підтверджених освітніх потреб та відповідному моніторингу.

Заходи, спрямовані на подальше забезпечення рівного доступу ромських дітей до якісної освіти та запобігання припиненню навчання, мають реалізовуватися з урахуванням загальнодержавної політики забезпечення доступу до освіти в умовах воєнного стану та не допускати дискримінаційного підходу до інших категорій дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Уряд вважає доцільним посилювати адресну підтримку ромських дітей, зокрема шляхом забезпечення доступу до дистанційного і змішаного навчання, дошкільної підготовки, запобігання припиненню навчання та інформаційно-просвітницької роботи з сім'ями.

Уряд не підтримує жодних проявів дискримінації чи цькування за національною ознакою. Заклади освіти зобов'язані забезпечувати безпечне освітнє середовище та реагувати на випадки булінгу і дискримінації. Водночас для оцінки масштабів проблеми антициганізму в закладах освіти необхідні актуальні і систематичні дані про відповідні випадки. Українська сторона вважає доцільним посилення профілактичної роботи, правопросвітницьких заходів та підготовки педагогів з

питань недискримінації. Повномасштабна війна створила додаткові перешкоди для забезпечення безперервності освіти, зокрема для дітей, які не мають належного доступу до цифрових пристроїв, стабільного інтернет-з'єднання та електропостачання. Водночас ці проблеми стосуються не виключно ромських дітей і потребують загальносистемного реагування. Додаткові труднощі для дітей із соціально вразливих категорій мають враховуватися під час організації очного, дистанційного та змішаного навчання.

Україна визнає важливість доступу ромських дітей до дошкільної освіти як одного з чинників успішної адаптації до навчання у школі. Забезпечення доступності дошкільної освіти, особливо для дітей із соціально вразливих категорій, потребує подальшої взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування і значною мірою залежить від спроможності територіальних громад забезпечити відповідну мережу закладів та доступність освітніх послуг. Питання професійної підготовки педагогічних працівників до роботи в умовах культурного та соціального різноманіття вже враховується в системі професійного розвитку педагогів. Водночас Уряд бере до уваги необхідність подальшого посилення практичної підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми, які мають різні освітні та соціальні потреби, у тому числі з дітьми, які належать до ромської національної меншини.

Уряд вважає, що сам факт високої частки учнів, які належать до ромської національної меншини, у конкретному закладі освіти не може автоматично свідчити про наявність дискримінаційної сегрегації. Як зазначено у самій Доповіді ЄКРН, концентрація учнів, які належать до ромської національної меншини, у деяких школах може бути зумовлена структурою їх проживання, а також мовними потребами та освітніми вподобаннями сімей. Водночас Україна не підтримує жодних випадків примусового або дискримінаційного спрямування дітей до окремих закладів освіти за національною ознакою. Оцінка кожного такого випадку має здійснюватися з урахуванням фактичних обставин, порядку зарахування, можливості батьків вільно обирати заклад освіти та наявності чи відсутності дискримінаційних практик.

Україна не підтримує практики, що створюють необґрунтовані перешкоди для зарахування дітей до закладів освіти. Статус внутрішньо переміщеної особи не може бути підставою для обмеження права дитини на освіту. У разі виникнення адміністративних труднощів під час зарахування внутрішньо переміщених дітей питання має вирішуватися відповідно до встановленого законодавством порядку із залученням органів управління освітою.

Україна також готова до співпраці з Радою Європи та іншими міжнародними партнерами щодо удосконалення доступу ромських дітей до освіти та розвитку інклюзивного освітнього середовища.

Державна служба зайнятості України реалізує комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного та рівного доступу до послуг у сфері зайнятості та соціальної підтримки, зокрема для осіб, які належать до ромської національної меншини. Послуги надаються за принципом кейс-менеджменту на засадах індивідуального підходу, комплексності, послідовності та інклюзивності. Державна служба зайнятості забезпечує рівний доступ до своїх програм і послуг без розмежування за етнічним, соціальним чи іншим походженням.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про зайнятість населення» держава гарантує захист від будь-яких проявів дискримінації у сфері зайнятості населення. Усі громадяни, незалежно від належності до вразливих груп, мають право на отримання послуг із сприяння працевлаштуванню, професійного навчання, консультацій та соціального захисту у разі безробіття. Особи, які належать до ромської національної меншини, беруть участь у загальних програмах зайнятості без створення окремих сегрегованих механізмів, що відповідає підходу недискримінації та інтеграції, і можуть отримувати сприяння у працевлаштуванні з

урахуванням їхніх навичок і потреб ринку праці; доступі до професійного навчання та перенавчання; участі у громадських та тимчасових роботах; а також інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних послугах, включно з підтримкою у започаткуванні власної справи.

У першому півріччі 2026 року послуги Державної служби зайнятості отримали 79 осіб, які належать до ромської національної меншини, зокрема 54 жінки; статус безробітного отримали 56 осіб, зокрема 43 жінки; працевлаштовано 28 осіб, які належать до ромської національної меншини, зокрема 14 жінок; сім осіб, усі жінки, брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру; 120 осіб, які належать до ромської національної меншини, зокрема 79 жінок, отримали інформаційно-консультаційні послуги.

Право на медичну допомогу та умови її надання не залежать від етнічного походження особи. Відсутність документа, що посвідчує особу, може ускладнювати ідентифікацію пацієнта, реєстрацію в електронній системі охорони здоров'я та отримання окремих планових послуг, але не може бути підставою для відмови в екстреній медичній допомозі. Тому українська сторона вважає, що відповідну проблему доцільно характеризувати як документальний та адміністративний бар'єр, що створює ризик обмеження фактичного доступу до окремих медичних послуг, а не як установлене законом обмеження за етнічною ознакою.

IV. Питання, специфічні для України

Правову основу діяльності Державної прикордонної служби України становлять норми статей 19, 21 і 24 Конституції України, Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та інші акти законодавства, що гарантують рівність і недопущення дискримінації. Заходи прикордонного контролю, зокрема перевірка документів, встановлення особи та з'ясування законних підстав для перетинання державного кордону, здійснюються відповідно до Закону України «Про прикордонний контроль» і не можуть ґрунтуватися на расовій, етнічній, національній чи іншій дискримінаційній ознаці. Рішення щодо перетинання державного кордону приймаються відповідно до вимог законодавства та документів, що підтверджують наявність або відсутність законних підстав для перетинання державного кордону, незалежно від гендерної ідентичності особи. Державна прикордонна служба України підтримує подальше вдосконалення професійної підготовки та інформування персоналу щодо недопущення дискримінації, расизму, ксенофобії, релігійної нетерпимості та ЛГБТІ-фобії, з урахуванням вже запроваджених нормативних та організаційних механізмів.

Українська сторона звертає увагу, що повідомлення про можливі прояви расистської або ЛГБТІ-фобної поведінки у Збройних Силах України слід оцінювати з урахуванням висновку ЄКРН у пункті 94 доповіді. За інформацією представників громадянського суспільства, на яку посилається ЄКРН, ставлення до ЛГБТІ-військовослужбовців у Збройних Силах України є переважно толерантним, а такі прояви та інциденти не мають структурного чи інституційного характеру і, як правило, супроводжуються належним реагуванням.

У Збройних Силах України діють правові та інституційні механізми запобігання та протидії дискримінації. Пункт 2 Порядку речового, медичного, психологічного та соціального забезпечення військовослужбовців з урахуванням потреб жінок і чоловіків, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2024 року № 1234, прямо забороняє будь-яку дискримінацію військовослужбовців, у тому числі за ознаками раси, релігійних та інших переконань, етнічного походження, гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації.

У 2026 році ці механізми було посилено. Законом України від 25 лютого 2026 року № 4797-ІХ внесено зміни до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України та

Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, якими, зокрема, уточнено обов'язки військовослужбовців щодо дотримання законодавства з питань недискримінації та посилено механізми повідомлення і службового реагування на випадки дискримінації за ознакою статі, сексуальних домагань і насильства за ознакою статі. Крім того, постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2026 року № 226 затверджено Порядок реагування на випадки дискримінації за ознакою статі, який поширюється на Збройні Сили України та передбачає, зокрема, утворення постійних комісій для розгляду відповідних звернень.

Українська сторона підтримує послідовне застосування та подальше посилення цих механізмів, належну підготовку особового складу, реагування на прояви нетерпимості та ефективний розгляд повідомлень про можливі порушення. Водночас оцінка ситуації у Збройних Силах України має враховувати чинні правові механізми, а також висновок ЄКРН у пункті 94 про відсутність структурного чи інституційного характеру таких проявів та інцидентів.

Щодо наведеної у пункті 95 інформації про понад 150 випадків можливого жорстокого поводження та фізичного насильства стосовно Свідків Єгови українська сторона вважає за необхідне розмежовувати повідомлення або твердження про можливі порушення та факти, встановлені компетентними органами. У доповіді немає відомостей про результати офіційного розгляду кожного такого повідомлення. Тому зазначений показник слід розглядати як кількість повідомлень про можливі порушення, а не як кількість установлених порушень.

Українська сторона вважає, що формулювання *«the current mobilisation, under which conscientious objection has been ruled out»* не повною мірою відображає чинне правове регулювання. Йдеться не про невизнання Україною свободи світогляду і віросповідання чи відмови від військової служби з мотивів переконань як такої, а про те, що в умовах воєнного стану законодавство не передбачає загального механізму заміни військової служби під час мобілізації альтернативною (невійськовою) службою з мотивів переконань. Мобілізаційні заходи здійснюються в умовах триваючої повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України та зумовлені необхідністю забезпечення оборони держави і реалізації невід'ємного права України на самооборону. Водночас триває робота над законодавчим врегулюванням альтернативної (невійськової) служби в умовах воєнного стану. Відповідні законодавчі пропозиції готуються Міністерством економіки та довілля України.

Щодо інформації про кримінальні справи стосовно Свідків Єгови українська сторона вважає доцільним уникати дублювання відповідних показників. Зокрема, твердження про те, що сім справ було передано до суду, не слід повторювати, оскільки ця інформація наведена у наступному реченні.

Українська сторона вважає необхідним надати важливе фактичне уточнення щодо законодавчих заходів стосовно релігійних організацій. У серпні 2024 року Парламент України ухвалив Закон України № 3894-IX «Про захист конституційного ладу в діяльності релігійних організацій». Після набрання Законом чинності упродовж наступних дев'яти місяців ДЕСС розробила, а Уряд України затвердив низку нормативно-правових актів, необхідних для його реалізації. На підставі одного з нормативних актів (постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 543) у липні 2025 року ДЕСС завершила дослідження основної юридичної особи Української Православної Церкви (УПЦ) – Київської Митрополії УПЦ. Київська Митрополія УПЦ є релігійною організацією – юридичною особою, яка діє від імені релігійного об'єднання УПЦ, представляє його в організаційних і канонічних питаннях, здійснює керівництво релігійним об'єднанням УПЦ. У серпні 2025 року ДЕСС дійшла висновку, що Київська Митрополія УПЦ не виконала запропонованих заходів, та звернулася до суду з позовом про припинення юридичної особи Київська Митрополія УПЦ відповідно до зазначеного Закону. На час візиту ЄКРН у 2025 році цей процес ще тривав.

Українська сторона також вважає за необхідне уточнити термінологію, використану для опису відповідної процедури. Щодо заходу, який видається ДЕСС для усунення порушень законодавства про свободу совісті та релігійні організації, юридично коректним терміном є «*Prescription*» («*Припис*»), а не «*order*» («*наказ*»).

Українська сторона не поділяє занепокоєння щодо того, що передбачені Законом заходи несуть ризик надмірного порушення принципу рівного ставлення до віруючих, які належать до відповідних релігійних громад, у здійсненні їхнього права на свободу віросповідання. Дія Закону поширюється не на окремі релігійні організації чи об'єднання, а на всі релігійні організації, напрямки та течії, що існують в Україні, у разі порушення ними законодавства.

Українська сторона також вважає за необхідне роз'яснити, що заходи, передбачені Законом, не несуть ризиків надмірного порушення принципу рівного ставлення до віруючих релігійних громад Української Православної Церкви (УПЦ). Відповідно до Закону релігійні організації, пов'язані з Російською Православною Церквою (РПЦ), повинні вийти з її складу. Для цього їм надаються широкі можливості в межах чітко прописаної процедури.

Якщо стосовно певної релігійної організації є обґрунтована інформація про її зв'язок із забороненою в Україні РПЦ, ДЕСС має право здійснити дослідження і встановити, чи наявна або відсутня така афіліація. Якщо за результатами дослідження таку афіліацію виявлено, ДЕСС скеровує на адресу відповідної релігійної організації Припис про усунення порушення законодавства про свободу совісті та релігійні організації (далі – Припис). У разі усунення виявлених порушень Закон до такої релігійної організації не застосовується.

Припис має бути виконаним упродовж 30 днів. Якщо релігійній організації не вистачає 30 днів для усунення порушень, то на підставі її обґрунтованого звернення про необхідність продовження терміну для усунення порушень, він може бути продовженим ще на 60 днів. Якщо Припис не буде виконано, ДЕСС має право звернутися до суду із позовом про припинення релігійної організації. До винесення остаточного рішення суду релігійна організація має змогу виконати Припис та усунути порушення законодавства.

Закон переслідує легітимну мету, а саме унеможливлення діяльності на території України структур релігійної організації визнаної у Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи № 2540 (2024) «пропагандистським рупором Кремля». Він не є автоматичним покаранням, оскільки надає можливість виправити виявленні порушення; не передбачає колективного покарання, бо кожна релігійна організація досліджується окремо; передбачає демократичну процедуру усунення виявлених порушень та винесення судом остаточного рішення про припинення юридичної особи; не накладає тягара на совість віруючих, оскільки не забороняє віру, не стосується догматичних питань, а приписує вийти зі структури ворожої організації.

Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» не обмежує свободу віросповідання, а захищає конституційний лад в умовах війни. Стаття 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод дозволяє обмежувати вираження релігії в інтересах громадської безпеки, захисту публічного порядку, здоров'я чи моралі, або для захисту прав і свобод інших осіб. Європейський суд з прав людини визнає, що держави можуть оцінювати діяльність релігійних організацій із керівними центрами за межами держави та їхніх представників з огляду на вимоги громадської безпеки, громадського порядку та захисту демократичного конституційного ладу і, за наявності реальної та достатньо обґрунтованої загрози цим інтересам, застосовувати відповідні обмежувальні заходи (HUDOC – *Jehovah's Witnesses of Moscow and Others v. Russia*; *Moscow Branch of the Salvation Army v. Russia*; *Nolan and K. v. Russia*; *Hizb ut-Tahrir and Others v. Germany*). Такі заходи мають бути передбачені законом, переслідувати легітимну мету та відповідати вимогам необхідності й пропорційності. Особливого

значення це набуває у випадках, коли цілі чи діяльність такої організації чи її керівного закордонного центру суперечать принципам демократичного суспільства, становлять загрозу громадській безпеці, територіальній цілісності чи конституційному ладу.

Російська православна церква офіційно та відкрито підтримує війну проти України, благословляє окупаційну армію та ідеологічно обґрунтовує геноцид українців, що робить релігійні зв'язки з нею прямою загрозою конституційному ладу України.

Водночас Закон діє однаково для всіх релігійних організацій в Україні незалежно від конфесії. Визначальним критерієм є наявність або відсутність зв'язків із державою-агресором. Закон не регулює канонічні догмати, спосіб моління чи внутрішні релігійні обряди громад. Забороняється лише адміністративне, організаційне та юридичне підпорядкування будь-яким релігійним центрам у Російській Федерації – державі, яка веде агресивну війну проти України. Законодавство України жодним чином не криміналізує релігійні погляди окремих громадян чи вірян. Жодна особа не переслідується правоохоронними органами України через свої релігійні переконання, що повністю спростовує заяви про «обмеження рівного ставлення до вірян».

Щодо занепокоєння про потенційне зростання суспільної недовіри до віруючих відповідного релігійного об'єднання українська сторона зазначає, що наявні соціологічні дані не дають об'єктивного підтвердження такої тенденції. У межах аналізу суспільних процесів у сфері релігії ДЕСС опрацювала інформаційні матеріали Центру Разумкова за 2025 рік, який протягом 25 років здійснює щорічні соціологічні дослідження церковно-релігійної ситуації в Україні. За даними Центру Разумкова, майже 63 % респондентів зазначили, що в Україні існують повна свобода совісті та рівність віросповідань перед законом.

Серед опитаних, які відносять себе до православ'я, 72,2 % віднесли себе до Православної Церкви України (ПЦУ), тоді як 9,3 % – до УПЦ у єдності з МП. Попри негативне ставлення в українському суспільстві до релігійних організацій, керівний центр яких розташований у державі-агресорі, таке ставлення не поширюється на пересічних вірян цих організацій. Наприклад, майже 60 % опитаних висловили негативне ставлення до Української Православної Церкви (УПЦ) у єдності з МП, під керівництвом митрополита Онуфрія. Частина опитаних, які вважають відносини між вірними різних церков і релігій у своїй місцевості, конфліктними, не перевищувала 6,4 %. Водночас переважна більшість опитаних (майже 68 %) вважають відносини між вірними різних церков і релігій у своїй місцевості спокійними (58,8 %) або дружніми (9,1 %). Нерелігійні особи зазначили, що ставляться до представників релігій чи конфесій байдуже (понад 50 %) або не замислювалися над цим питанням (20 %).

Ці тренди також підтверджуються опитуванням, проведеним Соціологічною групою «Рейтинг» у травні 2026 року. За даними опитування, 74 % опитаних вважають відносини між вірними різних церков і релігій у своїй місцевості дружніми (20 %) або спокійними (54 %).

Наведені вище дані підтверджують обґрунтованість законодавчого регулювання діяльності в Україні релігійних організацій, які прагнуть й надалі зберегти адміністративні та організаційні зв'язки із забороненою Російською православною церквою (РПЦ). З огляду на це українська сторона вважає твердження про «зростання суспільної недовіри» об'єктивно не підтвердженим. ДЕСС також повідомила про відсутність інформації щодо дискримінаційного ставлення до представників релігійних громад УПЦ стосовно забезпечення їх основоположних прав і свобод, зокрема права на працю та соціальний захист, громадсько-політичну діяльність, доступ до правосуддя тощо.

Заключне слово

Україна підтверджує свою відданість конструктивній співпраці з ЄКРН та подальшому впровадженню міжнародних і європейських стандартів у сферах, охоплених доповіддю. Уряд України просить врахувати наведені вище фактичні уточнення, зміни у законодавстві та державній політиці, наявні інституційні механізми й актуалізовані дані під час розгляду висновків і рекомендацій ЄКРН.

Україна готова й надалі підтримувати професійний діалог і співпрацю з ЄКРН, зокрема щодо рекомендацій, визначених для проміжного моніторингу. Незважаючи на триваючу збройну агресію Російської Федерації проти України, Україна продовжує виконувати свої міжнародні зобов'язання, забезпечувати права людини і основоположні свободи, зміцнювати рівність і недискримінацію, а також здійснювати реформи відповідно до європейських стандартів.

ECRI Secretariat
Directorate General of Democracy
Council of Europe
Tel.: +33 (0) 3 90 21 46 62
Email: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri
 [@ECRI_CoE](https://twitter.com/ECRI_CoE)

www.coe.int

The European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) is a unique human rights monitoring body which specialises in questions relating to the fight against racism, discrimination (on grounds of “race”, ethnic/national origin, colour, citizenship, religion, language, sexual orientation and gender identity), xenophobia, antisemitism and intolerance in Europe; it prepares reports and issues recommendations to member States.